

درسنامه دوره آموزشی مقدماتی امداد

جمعیت هلال احمر
استان خراسان رضوی
معاونت آموزش و پژوهش

تهیه شده در معاونت آموزش و پژوهش جمعیت هلال احمر استان خراسان رضوی
گردآوری:

ناهید احمدی زاده ، طیبه کمالی، رضا شهرآبادی
باتشکراز همکاری:

سید حسام الدین زمانیه شهری، علی طبسی، محمد شیرزاد
ویراستار: رضا شهرآبادی

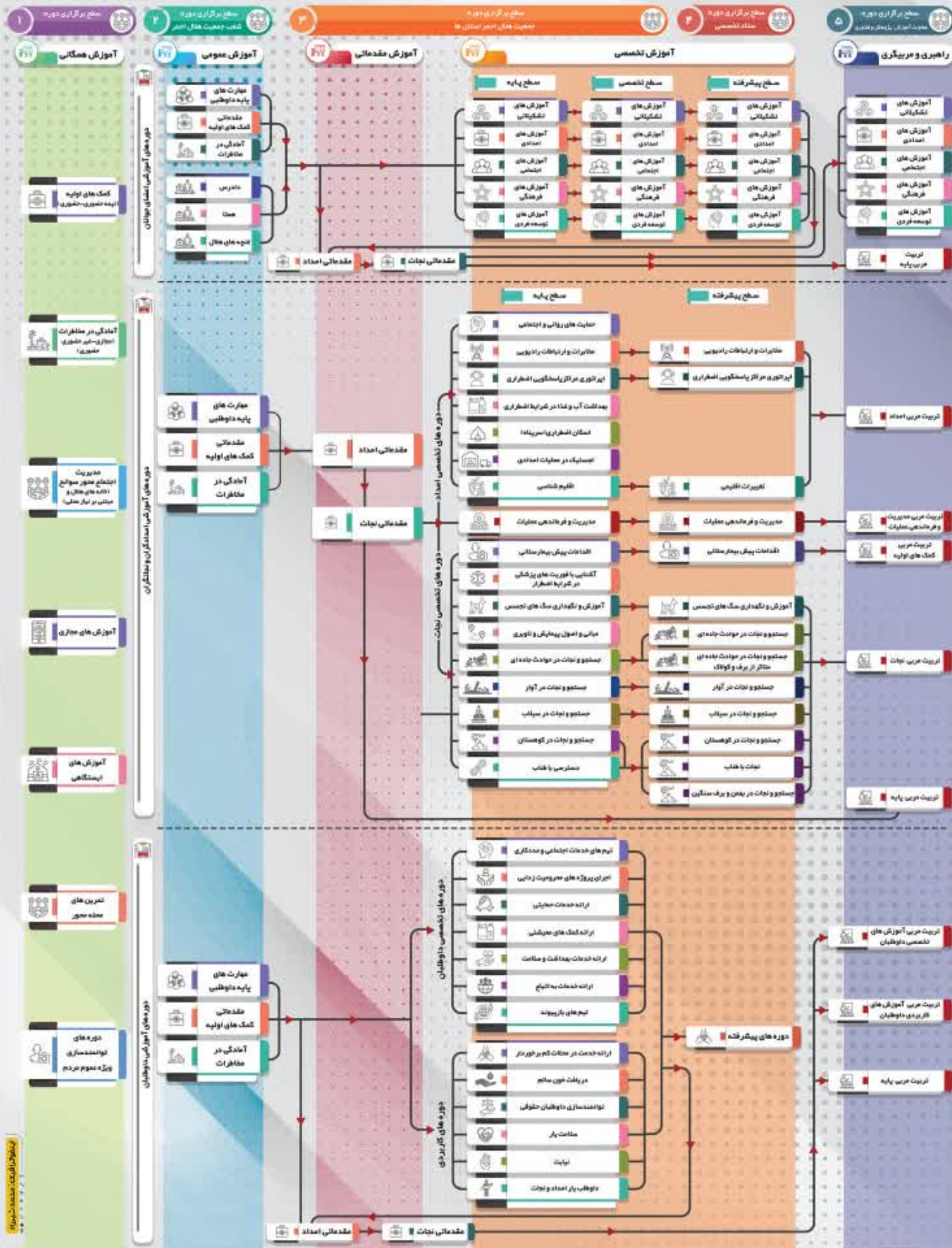
طرح جلد، گرافیک و صفحه آرایی: محمد شیرزاد
زیر نظر:

دکتر علیرضا میری (معاون آموزش و پژوهش جمعیت هلال احمر خراسان رضوی)
نظارت عالی:

دکتر محسن ذاکریان (مدیرعامل جمعیت هلال احمر خراسان رضوی)

در ختواره جامع آموزش های همگانی، عمومی، مقدماتی و تخصصی جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران

سر فصل های آموزشی دوره مقدماتی امداد

ردیف	سر فصل	عناوین فرعی	روش تدریس	ساعات آموزشی			شیوه ی ارزشیابی
				نظری	عملی	جمع کل	
۱	کلیات و تعاریف	واژگان کلیدی ، مروری بر قوانین و مقررات		۲	-	۲	
۲	آشنایی با وظایف امدادگران و حقوق آسیب دیدگان	آشنایی با شرح حال، وظایف و مسئولیت های امدادگران، اخلاق امدادگران، حقوق آسیب دیدگان، ارتباط با رسانه ها		۲	-	۲	
۳	ایمنی در صحنه ی عملیات	ایمنی امدادگران، ایمنی آسیب دیدگان (ایمنی محیط (صحنه ی حادثه، تجهیزات)		۲	-	۲	
۴	شناخت سوانح و حوادث شایع در ایران	سوانح طبیعی شایع در ایران (زلزله، سیل، طوفان و ...) و سوانح انسان ساخت (حوادث ترافیکی و ...)		۲	-	۲	
۵	آشنایی با سازمان های ملی و بین المللی پاسخ به سوانح	آشنایی اجمالی با سازمان بهداشت جهانی (WHO) آشنایی اجمالی با صندوق کودکان سازمان ملل متحد (UNICEF) آشنایی اجمالی با کمیساری عالی پناهندگان (UNHCR) آشنایی اجمالی با دفتر عمران ملل متحد (UNDP) آشنایی اجمالی با برنامه جهانی غذا (WFP) آشنایی اجمالی با سازمان مدیریت بحران و کار گروه های تخصصی، آشنایی اجمالی با اورژانس کشور، آشنایی اجمالی با سازمان آتش نشانی شهرداری های کشور		۲	-	۲	
۶	آشنایی مقدماتی با سامانه های هشدار دهنده	آشنایی مقدماتی با سامانه های هشدار سریع، آشنایی با روش های پخش هشدار، پیام هشدار و سامانه های هشدار دهنده در ایران		۱	-	۱	
۷	آشنایی با عملیات لجستیک در امداد	نیازهای عملیات امداد و درخواست، ترابری (زمینی، هوایی و دریایی)، ذخیره سازی و انبار سامانه ارتباطات، تدارکات نیروهای امدادی (تامین آب ، غذا، بهداشت، درمان و استراحتگاه)		۳	-	۳	
۸	ارزیابی سوانح	ارزیابی سریع اولیه ، گزارش وضعیت، گروه های ارزیاب، فرم های ارزیابی، ارزیابی نیازها و خسارات		۲	-	۲	
۹	اصول سازماندهی	اطلاعات، تجهیزات، مدیریت زمان، تشکیل تیم و خودکفایی تیم		۲	-	۲	
۱۰	گزارش نویسی در سوانح	تعریف، انواع و ارکان مراحل تهیه ی گزارش، انواع گزارش رایج فدراسیون و بکارگیری جداول و نمودارها در گزارش		۲	-	۲	
۱۱	بهداشت در سوانح	اثرات سوانح بر بهداشت عمومی، ارزیابی وضعیت بهداشتی، پیشگیری از بیماری های واگیر، آب و بهداشت آن در سوانح		۴	-	۴	
۱۲	حمایت های روانی در سوانح	پیامدهای روانی و بهداشتی سوانح، گروه های آسیب پذیر، واکنش های روانی و اختلالات روانی شایع پس از وقوع سانحه، تمرینات ریلکسیشن		۲	-	۲	
۱۳	اسکان اضطراری و اردوگاه	تعریف سرپناه و آوار، انواع سرپناه، اردوگاه و ...		۲	-	۲	
۱۴		آزمون		۲	-	۲	
		طول دوره		۲۷	۳	۳۰	

سخن آغازین:

همه ساله در جهان، بلایا و مخاطرات طبیعی و غیر طبیعی منجر به مرگ و معلولیت جسمی و روانی میلیون ها انسان گردیده و صدمات مالی بسیاری را به وجود آورده است.

شاکله اصلی جمعیت هلال احمر بر مبنای خدمات رسانی و ارتقاء سطح سلامت کشور پایه ریزی شده و این امر با تربیت نیروهای داوطلب آموزش دیده و سازماندهی شده در همه سطوح جامعه میسر خواهد بود، لذا اهمیت آموزش های عمومی و تخصصی در این زمینه آشکار است. چنانچه جمعیت نیروهای آموزش دیده و سازماندهی شده خود را با اطلاعات به روزتر و دقیق تر آماده نماید، بازوی خدمت رسان قوی تر و موثرتری خواهد داشت.

دوره های مقدماتی امداد و نجات در واقع سرآغاز ورود به جرگه ی نیروهای امدادی و عملیاتی هلال احمر و پایه و اساس تربیت نیروهای ورزیده و توانمند است. با عنایت به تغییر سرفصل ها و ساعات آموزش مقدماتی امداد و تجمع نبودن جزوات مربوطه با هماهنگی معاونت آموزش و پژوهش و همکاری مربیان و پژوهشگران استان خراسان رضوی این مجموعه جمع آوری شد.

منابع شامل کتب و جزوات جدید آموزش امداد، مدیریت بحران و... انتشارات موسسه علمی کاربردی هلال ایران است. در همین راستا بر خود لازم می دانم از حمایت های مدیر عامل محترم استان (جناب آقای دکتر ذاکریان) و واحد تدوین و تولید محتوای استان (سرکار خانم احمدی زاده) و مربیان ارزشمند استان تقدیر و قدردانی نمایم. این مجموعه ی علمی در کمال افتخار و امتنان تقدیم می گردد به روح بلند ایثارگران و شهدای والامقام امدادگر هشت سال دفاع مقدس که بی ادعا به خدمت رسانی در سخت ترین شرایط پرداختند.

دکتر علیرضا میری

معاون آموزش و پژوهش جمعیت هلال احمر استان خراسان رضوی

آبان ۱۴۰۲ - مشهد مقدس

فهرست مطالب

عنوان فصل.....	صفحه.....
■ فصل اول: کلیات و تعاریف.....	۱
■ فصل دوم: آشنایی با وظایف امدادگران و حقوق آسیب دیدگان.....	۲
■ فصل سوم: ایمنی در صحنه عملیات.....	۱۴
■ فصل چهارم: حوادث و سوانح شایع در ایران.....	۱۷
■ فصل پنجم: سامانه های بین المللی و ملی پاسخگویی به سوانح.....	۲۴
■ فصل ششم: آشنایی مقدماتی با سامانه های هشدار دهنده.....	۳۱
■ فصل هفتم: آشنایی با عملیات لجستیک در امداد.....	۳۵
■ فصل هشتم: ارزیابی سوانح.....	۴۲
■ فصل نهم: اصول سازماندهی.....	۴۷
■ فصل دهم: گزارش نویسی در سوانح.....	۵۳
■ فصل یازدهم: بهداشت سوانح.....	۵۷
■ فصل دوازدهم: حمایت های روانی در سوانح.....	۶۳
■ فصل سیزدهم: اسکان اضطراری و اردوگاه.....	۶۸
■ منابع.....	۷۲

فصل ۱

کلیات و تعاریف

مطالب آموزشی فصل:

■ واژگان کلیدی

■ مروری بر قوانین و مقررات

درمانی، تغذیه اضطراری، تامین سرپناه اضطراری، تخلیه جمعیت ها، تامین امکانات اولیه و دریافت و توزیع کمک های مردمی و اقلام اهدایی سازمان های غیردولتی داخلی، خارجی و بین المللی است.

● داوطلب:

فرد حقیقی که بدون هیچ چشم داشتی، به صورت سازماندهی شده در گروه های داوطلبانه خدمات عام المنفعه و بشر دوستانه ارائه می دهد.

● مدیریت بحران:

شناخت بحران، مهم ترین بخش از فرآیند مدیریت بحران و پژوهش های مربوط به آن را تشکیل می دهد.

شناخت هرچه دقیق تر بحران و مفاهیم مرتبط با آن، به کنترل و هدایت مسائل ناشی از وقوع بحران کمک کرده و مدیران بحران می توانند با تفکیک تفصیلی مسائل پیش رو، آن را مدیریت پذیر گردانند.

لذا پیش از بیان مفاهیم مدیریت بحران، ابتدا بایستی با تعریف زیر آشنا شوید:

■ مخاطره:

وضعیت یا هرگونه عامل محیطی، زیستی، شیمیایی، فیزیکی یا مکانیکی است که به طور بالقوه دارایی ها، سلامت انسان ها و محیط زیست را تهدید کند.

■ سانحه:

مجموعه ای رویدادی ناگهانی و مصیبت بار است که به طور جدی عملکرد جامعه را مختل می کند و باعث تلفات انسانی و مالی و محیط زیست میشود.

سانحه رویداد یا حادثه ای خسارت بار که توسط مخاطرات طبیعی (سیل، زلزله، طوفان و...) یا انسان ساز (آتش سوزی و...) ایجاد می گردد، روند طبیعی جامعه را مختل نموده و در صورت عدم اقدام به موقع و مؤثر، می تواند به بحران و یا فاجعه تبدیل شود.

مقابله با سانحه اغلب، تداخل نیروها و تیم های سازماندهی شده متعددی را از دستگاه های پاسخگو، تحت مدیریت و فرماندهی یکپارچه می طلبد

■ شرایط اضطراری:

به زمانی اطلاق می گردد که بر اثر حوادث و سوانح مختلف مردم روند زندگی عادی خود را از دست داده و از جهات مختلف آنان آسیب دیده و نیاز به حضور نیروهای کمک رسان می باشد.

■ بحران:

پیشامدی است که بصورت ناگهانی و گاه فزاینده

تعاریف:

● امداد:

کمک های حیاتی، روانی و زیستی به قربانیان حوادث در پاسخ به نیاز های غذایی، بهداشتی سرپناه و کمک های پزشکی آن ها است.

امداد به ارائه کمک های ضروری، مناسب و به موقع بشردوستانه به افراد آسیب دیده از یک فاجعه گفته می شود که مبتنی بر ارزیابی سریع اولیه نیازها طراحی شده برای کمک های مؤثر و سریع در بهبودی زودرس آن ها است.

اساس فعالیت هلال احمر خدمات امدادی بوده است و از سال ۱۳۷۹ موضوع نجات نیز به وظایف این سازمان افزوده شده است.

نیازهای قربانیان در این بخش براساس نوع، شدت، زمان و مکان سانحه می تواند گوناگون واولویت های آن متفاوت باشد.

● امدادگر:

فردی که به افراد نیازمند در محل حادثه یاری می رساند؛ فرد آموزش دیده ای که درمباحث مربوطه (امداد و کمک های اولیه، تغذیه و توزیع، اسکان اضطراری، پشتیبانی و فوریت های پیش بیمارستانی) آموزش های لازم را دیده و به مهارت لازم رسیده است.

● نجاتگر:

فرد آموزش دیده ای که در مباحث مربوطه (امداد و کمک های اولیه، جستجو نجات، فوریت های پیش بیمارستانی، حوادث شهری و بین شهری، کوهستان و سیلاب) آموزش های لازم را گذرانده و به مهارت لازم رسیده است.

● امداد و نجات:

عملیات امداد و نجات، به عنوان بخش عمده مرحله مقابله شامل جستجو، نجات، ارائه کمکهای اولیه، انتقال مجروحان تا نزدیکترین و اولین مرکز

مقابله شامل امداد و نجات، بهداشت، درمان، تامین امنیت، ترابری، ارتباطات، تدفین، دفع مواد زائد جام، دفع فاضلاب، مهار آتش، کنترل مواد خطرناک، سوخت رسانی، اطلاع رسانی و هشدار است.

● تعریف مدیریت بحران:

فرایند عملکرد و برنامه ریزی مقامات دولتی و دستگاه های اجرایی، دولتی و عمومی است که با مشاهده، تجزیه و تحلیل بحران ها، به صورت یکپارچه، جامع و هماهنگ با استفاده از ابزارهای موجود تلاش می کنند از بحران ها پیشگیری کنند یا در صورت بروز آن ها، در جهت کاهش آثار، آمادگی لازم، امدادرسانی سریع و بهبود اوضاع تا سطح وضعیت عادی تلاش کنند (براساس قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور).

مدیریت بحران به زبان ساده علم و هنر تدبیر شرایط بحرانی است.

مجموعه ای از مفاهیم نظری و تدابیر عملی در ابعاد سیاست گذاری، برنامه ریزی، سازمان دهی، هماهنگی و کنترل جهت مقابله با بلایا در مراحل قبل، هنگام و بعد از وقوع بلایا است.

● چرخه مدیریت بحران و اجزای آن:

برای بیان مراحل مدیریت بحران از الگوهای مختلفی استفاده می شود، اما آن چه که در همه این الگوها مشترک است، مراحل اجرایی مختلفی است که به طور پی در پی یا همزمان به وقوع می پیوندد. مجموع این مراحل اجرایی که تقریباً در همه بحران ها وجود دارد، چرخه مدیریت بحران گفته می شود.

چرخه مدیریت بحران از سه فاز قبل از وقوع، هنگام وقوع و پس از وقوع بحران تشکیل شده است.

● مدیریت مخاطرات (ریسک):

فرآیندی است که سطح تحمل یک خطر مشخص را در جامعه شناسایی می کند و این اطلاعات را در جهت تصمیم گیری برای اقدامات مربوط به کاهش اثرات مخاطرات و مقابله با آن ها به کار می برد.

این فرآیند با توجه به منافع و هزینه های کاهش مخاطرات انجام می گیرد.

● تاب آوری:

توانایی مدیریت تغییر از طریق ایجاد یا تغییر شکل و رعایت استانداردهای حیات در رویارویی با هجوم ناگهانی ناملازمات و حل و رفع آن ها در

رخ می دهد و وضعیتی خطرناک و ناپایدار را برای فرد، گروه و یا جامعه ایجاد می کند.

بحران باعث به وجود آمدن شرایطی شده است که برای برطرف کردن آن، نیاز به اقدامات اساسی و فوق العاده خواهد بود و پاسخگویی به آن، از ظرفیت های موجود خارج بوده و برای کنترل و مدیریت آن، نیاز به منابع خارج از منطقه است.

هنگامی که مجموعه شرایط خاص روال متداول و پیش بینی نشده جریان کار، فعالیت، زندگی، ارتباطات، تامین نیازهای عمومی و یا افکار عمومی را تغییریک باره دهد. دراین حالت، شرایط بحرانی بروز می کند.

■ ویژگی های بحران:

- غیرقابل پیش بینی
- مخرب
- آثار طولانی
- شرایط سخت تصمیم گیری
- محدودیت و فشردگی زمان

■ آسیب پذیری:

چگونگی یا وضعیت قرار داشتن در معرض آسیب های ناشی از مکان، شرایط و نحوه زندگی، به لحاظ فیزیکی و عاطفی؛ به طور مثال افراد معلول، زنان، کودکان و افراد مسن در برابر حوادث آسیب پذیرترند.

■ طبقه بندی بحران:

الف) بر مبنای عامل:

- ۱- حوادث طبیعی
- ۲- حوادث غیرطبیعی
- ۳- حوادث ترکیبی

ب) طبقه بندی بر مبنای زمان:

- ۱- حوادث ناگهانی (سیل، زلزله، توفان و...)
- ۲- حوادث دراز مدت (ایدی، خشکسالی و...)

■ آمادگی:

مجموعه اقدامات انجام شده از سوی دولت ها، سازمان ها، جوامع یا افراد، برای پاسخگویی بهتر به پیامد های یک حادثه، چه طبیعی چه انسان ساخت، می باشد.

آمادگی شامل جمع آوری اطلاعات، پژوهش، برنامه ریزی، ایجاد ساختارهای مدیریتی، آموزش، تامین منابع، تمرین و مانور است.

● مقابله (پاسخگویی):

ارائه خدمات اضطراری به دنبال وقوع بحران با هدف نجات جان و مال انسان ها، تامین رفاه نسبی برای آن ها و جلوگیری از گسترش خسارات.

دست داده و گرفتار مشکل بی خانمانی هستند.

● سرپناه و اسکان:

یکی از مهم ترین نیازهای آسیب دیدگان، ایجاد حریم امن برای فرد آسیب دیده و خانواده او میباشد که در زمان های بعد از وقوع به اشکال مختلف ایجاد می گردد.

فراهم کردن اسکان، اساس کمک های بشر دوستانه برای افرادی است که بی خانمان شده اند. تمام افراد آسیب دیده در سوانح به سرپناه برده خواهند شد.

● پشتیبانی:

ایجاد آمادگی لازم، جهت پاسخگویی مناسب، در شرایط اضطراری و تداوم آن تا رسیدن به شرایط مناسب می باشد.

● لجستیک:

لجستیک به معنی تدارکات و حمل و نقل است و در اسناد فدراسیون صلیب سرخ و هلال احمر نیز، به همین نام استفاده گردیده است.

● تدارکات:

نیاز های نیروهای عملیاتی و افراد آسیب دیده از سائحه در زمان قبل از وقوع، حین وقوع و دوران پس از وقوع را تامین می کند.

● انبار:

مکانی که در آن یک یا چند نوع کالای تجاری، تولیدی، مصرفی، صنعتی، مواد خام و اولیه و... براساس یک سیستم مشخص، طبقه بندی و نگهداری می شود.

● آسیب دیده:

به افرادی گفته می شود که بر اثر حوادث و سوانح، اموال و معیشت و سلامت روانی آنان تحت تاثیر قرار گرفته و برای حداقل نیازها، امید به کمک دیگران دارند.

● منشور بشردوستانه و حداقل استانداردها:

منشور بشردوستانه به بیان نیازهای اولیه حفظ و پایداری زندگی و منزلت افراد آسیب دیده از بلایا یا درگیری می پردازد.

هدف از بیان حداقل استانداردها، کمیت بخشیدن به این نیازها با توجه به نیاز افراد به آب، بهداشت محیط، تغذیه، غذا، پناهگاه و مراقبت های بهداشتی است.

به طور کلی، منشور بشردوستانه و حداقل استانداردها، به شکل گیری یک چارچوب عملی برای پاسخگویی در مقابل کمک های بشردوستانه کمک می کند.

زمانی کوتاه.

به تعبیری دیگر، ظرفیت بازگشتن از دشواری پایدار و ادامه دار و توانایی در بازتوانی خود.

نمونه کاربرد تاب آوری شامل: تاب آوری حوادث، توانایی برای پیشگیری، ایستادگی و بهبودی در برابر پیامدهای مضر رخ داده بر دارایی ها و محیط پیرامون انسان ها است.

تاب آوری که ایجاد شد، عوامل سازنده و شکل دهنده و موثر و ویرانگر حوادث را کم اثر خواهد ساخت.

● تخلیه اضطراری:

جابجایی سریع و گروهی افراد از محیط خطرناک به فضایی امن تر است.

به طور ایده آل همه افراد در معرض خطر با امکانات و وسایل گوناگون به جایی امن برده میشوند.

● توزیع اقلام امدادی:

توزیع و پخش مایحتاج میان افراد شامل توزیع و تقسیم کمک های امدادی میان شماری از آسیب دیدگان حادثه و نیازمندان انجام می پذیرد.

● جستجو و نجات شهری:

شکلی از عملیات فنی نجات است که محل رها سازی و تثبیت پزشکی اولیه حادثه دیدگان دربند آوارهای ساختارهای فرو ریخته در مناطق شهری در اثر حادثه و در جنگ تروریسم یا تصادفات و فرو ریختن دیوارهای معادن را در برمیگیرد.

● آواره:

افرادی که به هر دلیلی خانه و کاشانه خود را از

مرزی و درون مرزی و تعهدات مربوطه بر طبق اساسنامه ای که به پیشنهاد جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی و با تأیید وزارت بهداشتی به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد، عمل می‌کند.

اهداف جمعیت هلال احمر:

- تلاش برای تسکین آلام بشری
- تأمین احترام انسان‌ها
- کوشش در جهت برقراری دوستی و تفاهم متقابل و صلح پایدار میان ملت‌ها
- حمایت از زندگی و سلامت انسان‌ها بدون در نظر گرفتن هیچگونه تبعیض میان آن‌ها

وظایف جمعیت هلال احمر:

- ارایه ی خدمات امدادی در هنگام بروز حوادث و سوانح طبیعی مثل زلزله و سیل و ... در داخل و خارج از کشور.
- ارایه ی کمک‌های اولیه در حوادث سوانح به وسیله ی امدادگران و نجاتگران.
- برنامه ریزی و اقدام در جهت آمادگی مقابله با حوادث و سوانح و آموزش عمومی در این زمینه و تربیت کادر امدادی و نیروی انسانی مورد نیاز.
- ارسال کمک و اعزام عوامل امدادی و درمانی به سایر کشورها در صورت لزوم.
- کمک به امر توانبخشی و ارایه ی خدمات اجتماعی در جهت تسکین آلام آوارگان، پناهندگان، معلولین و ایجاد حس تعاون، تفاهم، دوستی و نیکوکاری بین مردم.
- تلاش در جهت تسکین آلام بشری و کمک به امر سلامت جامعه و دفاع از ارزش‌های انسانی و کوشش در جهت برقراری دوستی و تفاهم متقابل و صلح پایدار میان ملت‌ها.
- اداره ی امور جوانان و توسعه ی مشارکت جوانان در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های مربوط به آن‌ها و تربیت و آموزش جوانان مذکور به منظور آماده ساختن آنان در انجام خدمات امدادی و عام المنفعه.
- کمک به تهیه داروی و وسایل و تجهیزات پزشکی مورد نیاز مراکز بهداشتی، درمانی و آموزشی کشور با موافقت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و با همکاری هلال احمر و صلیب سرخ جهانی که عضو اتحادیه بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر جهانی هستند.

■ ماده ۴- در زمان جنگ و در تصادمات و برخوردهای مسلحانه، جمعیت و عوامل امدادی آن طبق مقررات ملی و بین‌المللی و مصون از هرگونه ممانعت و یا

● مرکز کنترل و هماهنگی عملیات (EOC):

مرکز کنترل و هماهنگی عملیات یا اتاق بحران که در استاندارد بین‌المللی EOC نامیده می‌شود (مخفف عبارت انگلیسی Emergency Operation Center) یکی از مراکز مهم و استراتژیک در بحث مقابله با سوانح و بلایا است. EOC فضایی است برای هدایت و نظارت بر انجام مأموریت‌ها و تمامی فعالیت‌های مرتبط با سوانح در جهت بهبود کارایی نیروهای دخیل در عملیات و ارتقای کارایی آنها و همچنین جمع‌آوری گزارشهای مختلف از مراحل مختلف عملیات و تجزیه و تحلیل آن‌ها.

فعالیت‌های این مرکز در سه سطح مختلف دسته‌بندی می‌شوند:

- وضعیت سبز: پایش فعالیت‌های پیشین و نظارت بر عملکرد روزانه نیروهای عمل‌کننده
- وضعیت زرد: آمادگی نسبی نیروها و اقدام فوری در صورت نیاز
- وضعیت قرمز: اعلام شرایط اضطراری و فعال سازی کامل نیروهای موردنیاز

قوانین ومقررات جمعیت هلال احمر:

بر اساس ماده واحده قانون وظایف و مسئولیت‌های جمعیت هلال احمر مصوب ۱۳۶۲/۱۰/۲۰ مجلس شورای اسلامی، جمعیت هلال احمر (جمعیت شیر و خورشید سرخ سابق) دارای شخصیت حقوقی مستقل می‌باشد و به کلیه تعهدات و قراردادهای مصوب بین‌المللی مربوط به اهداف، وظایف و مسئولیت‌های جمعیت هلال احمر و صلیب سرخ جهانی و مقررات اتحادیه جهانی صلیب سرخ و هلال احمر که با سیاست‌ها و قوانین جمهوری اسلامی ایران مغایرت نداشته باشد، پای‌بند بوده و روابط خود را در چارچوب سیاست خارجی کشور با کلیه جمعیت‌های هلال احمر و صلیب سرخ در جهان محفوظ داشته و درمسائل امدادی برون

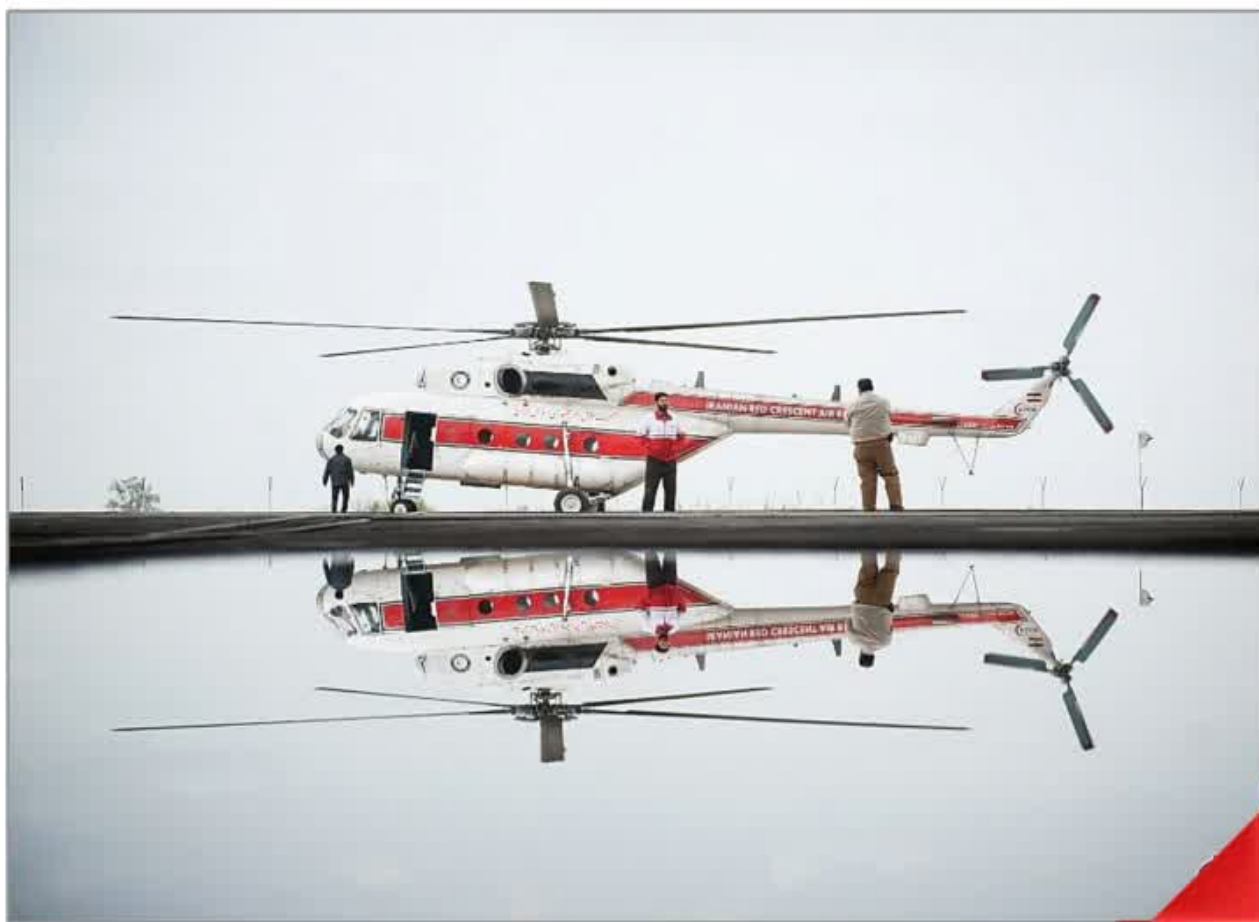

■ ماده ۵ - کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و شرکتها و موسسات دولتی، بالاخص هواپیمائی و کشتیرانی و شرکت سهامی راه آهن جمهوری اسلامی ایران و گمرک ایران، موظفند خصوصاً به هنگام بروز حوادث و یا در زمان جنگ، در اجرای وظایف جمعیت، همکاری و تشریک مساعی لازم را بداشته باشند.

■ ماده ۶ - هر کس از زن و مرد و کوچک و بزرگ، بدون ملاحظات سیاسی، مذهبی، نژادی و با رعایت این اساسنامه و مطابق آیین نامه عضویت جمعیت، می تواند عضو جمعیت هلال احمر گردد.

ملی و بین المللی و مصون از هرگونه ممانعت و یا تعرض دستجات متخاصم، بی طرفانه به کمک مجروحین، آسیب دیدگان، پناهندگان، آوارگان، اسراء و جستجوی مفقودالائرها شتافته و به طرفین درگیر، به نحو یکسان و بدون هرگونه تبعیضی، کمک های انسانی خود را عرضه می کند و طرفین متخاصم، مکلف به احترام و همکاری با جمعیت و عوامل آن می باشند.

● تبصره - علامت هلال احمر، نشان اختصاصی جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران بوده و استفاده از این علامت به استثناء بهداری نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، بدون اجازه قبلی از جمعیت، ممنوع می باشد .

فصل ۲

آشنایی با وظایف امدادگران و حقوق آسیب دیدگان

مطالب آموزشی فصل:

- آشنایی با شرح حال وظایف و مسئولیت های امدادگران
- اخلاق امدادگران
- حقوق آسیب دیدگان
- ارتباط با رسانه ها

وسایل موجود

• تسلی بخشیدن به مصدومین و حمایت روانی از آنها

• رعایت فرهنگ غالب منطقه آسیب و پابندی به تعالیم مذهبی و ارزش های آن ها

مسئولیت ها و صلاحیت اخلاقی:

مسئولیت قانونی یک امدادگر جهت عملیات امداد و ارائه مراقبت های اورژانسی را "وظیفه کاری" می گویند.

اولین اصل قانونی، توجه به عمل به وظیفه است. به عنوان یک شهروند عادی که به صحنه تصادف اتومبیل وارد می شوید، از لحاظ قانونی، ملزم به توقف و ارائه مراقبت های فوری از مصدوم نیستید. ولی در صورتی که به عنوان یک امدادگر در یک سازمان کار می کنید و به صحنه تصادف اعزام شدید، این یک مسئولیت و وظیفه کاری است. شما باید بی درنگ در صحنه ی حادثه اقدام کنید و مراقبت های فوری اورژانسی را با تجهیزات موجود در محدوده آموزش هایی که فراگرفته انجام دهید. هر گونه نقص و ایرادی در عملیات امداد یا ارائه مراقبت های فوری اورژانسی، باعث می شود که شما و یا سازمان (یا هر دو) در معرض مسائلی قانونی قرار بگیرید.

جامعه و سازمان شما با مسئولیت های خاص اخلاقی، به عنوان یک امدادگر به شما سپرده شده است. شما در زمینه تشکیل و پذیرش استانداردهای حرفه ای، رفتاری مسئولیت هایی دارید. این کار مستلزم داشتن دانش و مهارت های روز جهت ارائه مراقبت های خوب به مصدومین می باشد. به عنوان یک امدادگر، نمی توانید مسئول کلیه سطوح مراقبت باشید که از یک پزشک انتظار می رود، اما شما مشمول ارائه سطوحی از مراقبت ها می باشید که شخصی با آموزش های مشابه تحت شرایط یکسان انجام می دهد.

هرگز گزارشی را تغییر ندهید مگر اینکه قصد اصلاح غلط های آن را داشته باشید. بخاطر داشته باشید که اقداماتی که شما در چند دقیقه اول عملیات اورژانسی انجام می دهید، ممکن است باعث مرگ و یا تداوم زندگی مصدوم شود. داشتن صلاحیت حرفه ای و اخلاقی، برای خودتان و مصدوم ارزشمند است.

● وظایف امدادگر به دو مرحله تقسیم می شود:

■ مرحله قبل از وقوع حادثه

■ مرحله پاسخگویی

خصوصیات امدادگر:

انجام فعالیت به عنوان یک امدادگر به معنی داشتن مهارت و اطلاعات کافی از حیطه عملکرد و داشتن گواهینامه های مربوط به طی دوره های آموزشی، آراسته بودن ظاهر به معنی پوشیدن لباس کار مربوطه و برخورد مناسب می باشد.

یک امدادگر باید خونسرد و منطقی عمل کند؛ خوش رفتار ولی قاطع باشد؛ با مهربانی اما هدف دار و صریح با فرد آسیب دیده صحبت کند؛ در طول عملیات امدادی به او توضیح بدهد که قصد انجام چه کاری را دارد؛ سعی کند با ارائه پاسخ های صادقانه به سوالات او، تا جایی که میتواند از نگرانی حادثه دیده کم کرده و در صورتی که پاسخ سوالی را نمی داند، این مطلب را برای فرد آسیب دیده توضیح بدهد. امدادگر باید به محیط اطراف هوشیار باشد؛ تمام اتفاقات و خطرات منطقه را تحت نظر داشته باشد.

به عنوان یک امدادگر، نمی توانید مسئول کلیه سطوح عملیات باشید که از یک نیروی متخصص انتظار می رود، اما شما مشمول ارائه سطوحی از اقداماتی می باشید که شخصی با آموزش های مشابه تحت شرایط یکسان انجام می دهد. به عنوان شخصی که در دوره های امدادگری آموزش دیده اید، انتظار می رود که از دانش و مهارت هایی که آموخته اید، استفاده کنید.

● یک امدادگر باید دارای خصوصیات زیر باشد:

- داشتن اطلاعات کافی و مهارت لازم برای انجام عملیات امدادی
- حفظ خونسردی در حین مواجهه با صحنه حادثه و مصدومین
- سرعت عمل در کار؛ که این امر برای رسیدگی به عوامل تهدید کننده زندگی اهمیت زیادی دارد
- داشتن ابتکار عمل و حداکثر استفاده از حداقل

■ وظایف قبل از وقوع حادثه:

• کسب آموزش های لازم به ویژه آموزش های تخصصی

• شرکت در مانورهای مختلف

• حفظ شرایط آمادگی جسمانی و روانی

• بالا نگه داشتن انگیزه خدمت

• تعیین جایگاه سازمانی در تیم های امدادی

• شرکت در دوره های باز آموزی

• عضویت خود را در سازمان های مربوط همواره به روز و معتبر، حفظ و تمدید کنید.

■ وظایف در مرحله پاسخگویی:

• حضور به موقع در فضای فراخوان شده

• انگیزه خدمت در هر شرایط محیطی (منطقه عملیاتی- پشتیبانی)

• اطاعت پذیری از مسئولین مربوطه

• فعالیت در ساعات برنامه ریزی شده

• رسیدگی سریع و مناسب به مصدومین موجود در صحنه آسیب

• انجام ارزیابی مصدوم و سانه

• درخواست کمک از مراجع ذیصلاح به ویژه در مواقع وجود فوتی

• مشارکت در انجام عملیات جستجو و نجات

• دستیابی به مصدوم و رهاسازی

• اجرای کمک های اولیه

• پشتیبانی عملیات

• انتقال مصدوم

• هدایت اطرافیان و نظاره کنندگان

• همکاری با سایر تیم های عملیاتی

• اطلاع رسانی و مستندسازی

• حمایت های روانی

• ماندن در کنار آسیب دیدگان تا زمانی که امکان ارائه مراقبت های بیشتر فراهم شود.

حقوق آسیب دیدگان:

آسیب دیدگان ممکن است به لحاظ وضعیت روحی ایجاد شده در آن ها، قادر به حفظ و تامین حقوق اولیه خود نباشند؛ بنابراین، وظیفه امدادگر ایجاب می کند که در جهت تامین حقوق آنان نهایت تلاش خود را انجام دهد. از جمله حقوق لازم جهت آسیب دیدگان ناشی از حوادث و سوانح میتوان به موارد ذیل اشاره نمود:

• حمایت روحی و روانی آسیب دیدگان

• رعایت و حفظ شئون اخلاقی و اسلامی

• حفظ و حمایت اموال آسیب دیدگان با مشارکت

نیروهای امنیتی و انتظامی

• حفظ حریم شخصی افراد آسیب دیده

• احترام به اعتقادات و مذاهب آسیب دیدگان

• اخذ رضایت از آسیب دیدگان جهت اقدامات در صورت هوشیار بودن و مناسب بودن سطح هوشیاری آن ها

• حمایت از گروه های آسیب پذیر از جمله کودکان، زنان و سالخورده ها به صورت ویژه

• استفاده از امکانات موجود جهت امداد رسانی و نجات مصدومین

• دادن اطلاعات مورد نیاز آسیب دیدگان و توضیح اقداماتی که قرار است جهت آن ها اجرا شود.

• حمایت روانی آسیب دیدگان در تمام مراحل اجرای عملیات

• تامین فضای امن و مناسب جهت آسیب دیدگان ناشی از حوادث و سوانح

• تامین نیازهای اولیه و ضروری آن ها با در نظر گرفتن اولویت ها

• ارائه ی کلیه خدمات درمانی و کمک های اولیه به آسیب دیدگان به صورت رایگان

• تلاش در جهت بهره گیری از توان سایر تیم های امدادی جهت ارائه ی حداکثر خدمات مورد نیاز آسیب دیدگان

• دریافت نیازهای ضروری متناسب با موقعیت و نوع حادثه یا سانه

مسائل قانونی امدادگری:

● **قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومین و رفع مخاطرات جانی:**

■ اگر هر فرد، افرادی را در معرض خطر جانی مشاهده کند و بتواند با اقدام فوری خود یا کمک طلبیدن از دیگران یا اعلام فوری به مراجع یا مقامات ذی صلاح، از وقوع خطر یا تشدید اثرات آن جلوگیری کنند بدون این که با این اقدام خطری متوجه خود او یا دیگران شود، به حبس جنحه ای تا یکسال و یا جزای نقدی محکوم خواهد شد.

در این مورد اگر مرتکب از افرادی باشد که به اقتضای حرفه خود می توانست کمک موثری بنمایند، به حبس جنحه ای از سه ماه تا ۲ سال یا جزای نقدی از ۱۰ هزار ریال تا یکصد هزار ریال محکوم خواهد شد.

مسئولان مراکز درمانی اعم از دولتی یا خصوصی که از پذیرفتن شخص آسیب دیده و اقدام به درمان یا کمک های اولیه امتناع نمایند، به حداکثر مجازات ذکر شده محکوم می شوند.

■ هرگاه افرادی که بر حسب وظیفه یا قانون

نخواهید بود به خاطر بیاورید که چه مراقبت هایی را به کلیه بیماران ارائه داده اید. ارائه اسناد و مدارک برای ثبت قانونی اقدامی که انجام داده اید، لازم است و همچنین در وقایع دادگاهی نیز، مورد نیاز خواهد بود. همچنین ارائه اسناد و مدارک مبنایی برای ارزیابی از کیفیت مراقبت های انجام شده می باشد.

● وقایع قابل گزارش:

سازمان های امدادی معمولاً به صورت خاص موظف به ارائه بعضی گزارشات و وقایع مشخص هستند که از جمله آن ها، انواع جرم و جنایت و بیماری های عفونی است که در مورد هر کدام، نیاز به هماهنگی فوری با سازمان های مربوطه می باشد. (بعضی از انواع این جرم ها در مبحث گزارش نویسی ذکر شده است.)

● ارتباط با رسانه ها:

صدا و سیما و مطبوعات محلی، منطقه ای، ملی، بین المللی و ماهواره، اینترنت و ... نمونه ای از رسانه ها هستند. الگو های رفتاری رسانه شامل حضور در صحنه حادثه، تمرکز بر اقدامات رسمی، گزارش فوری و خبرهای انتخابی می شود.

حضور کنترل نشده رسانه ها در صحنه حوادث معمولاً چالش آور، حساس و تعیین کننده می باشد. رسانه های حرفه ای معمولاً تصاویر فراموش نشدنی براذهان به جا می گذارند که می توانند مثبت و یا منفی باشد. بدین منظور و برای استفاده حداکثری از رسانه برای پیشبرد اهداف عالی هلال احمر در صحنه حوادث، باید برنامه ریزی راهبردی را مد نظر داشت.

● به طور کلی امدادگر باید:

- قبل از انجام هر مصاحبه، مراتب را با نیروهای مافوق (ستاد متبوع) خود هماهنگ کند.
- به معانی عبارات و کلماتی که به کار می برد، توجه کند.

مکلفند به اشخاص آسیب دیده یا اشخاصی که در معرض خطر جانی قرار دارند کمک کنند، از اقدام لازم و کمک به آنها خودداری نکنند، به حبس جنحه ای از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

نکته: تنها داشتن نیت خیر و حسن نوع دوستی، شما را از پاسخگویی به قانون معاف نخواهد کرد.

● نحوه برخورد با مصدوم:

در برخورد اول با مصدومی که هوشیار است، باید نام و نام خانوادگی، واحد اعزام کننده و ضرورت اقدامات خود را شرح دهیم و همواره حرفه ای عمل کنیم. پوشیدن لباس فرم سازمانی و آراسته بودن ظاهر به شما در معرفی خود و کسب رضایت یا اجازه از اطرافیان مصدوم کمک خواهد کرد. بعد از این که به صحنه حادثه رسیدید قبل از هر کاری باید از مصدومین برای لمس کردن بدنشان رضایت و اجازه بگیرید.

● رضایت به منظور معالجه:

رضایت به طور ساده، به معنی موافقت یا اجازه می باشد. در تمام دنیا یک شرط اساسی برقرار است که لمس بدن مصدوم هوشیار بدون کسب اجازه از مصدوم یا اطرافیانش مجاز نیست؛ ولی برای مصدومین بیهوش، خردسال یا بدحال، با توجه به ضرورت اقدامات فوری، کسب رضایت و اجازه لزومی ندارد.

معمولاً اگر به نظر برسد که شخص تهدیدی برای خود یا دیگران است و مداوا را نمی پذیرد. نیاز به برنامه ای است تا مراتب قانونی صورت گیرد. برای کار کردن با مجریان قانون، هیچ تاملی نکنید، زیرا این جریان شاید نیازمند صدور گواهی یک دستور حفاظتی باشد.

در راز داری کوشا باشید.
اسرار مصدومین را همیشه حفظ کنید.
هر گونه اطلاعاتی در مورد بیمار، محرمانه است.

● ارائه اسناد و مدارک:

وقتی مداوای بیماری را انجام می دهید، مشاهدات خود را در مورد صحنه، وضعیت بیمار و مداوایی که ارائه داده اید، ثبت کنید. ارائه اسناد و مدارک باید برطبق سیاست های سازمان خودتان باشد و به این دلیل مهم است که شما قادر

- بی اطلاعی نکند و نگوید نمی داند (شنونده فکر می کند موضوعی را پنهان کرده است).
- ممکن است خبرنگاران سوالات نامربوط و ناخوشایند مطرح کنند، در هر حال خونسردی خود را حفظ کند.
- مصاحبه ممکن است خیلی کوتاه باشد، پس دقیق صحبت کند و در تک تک جملات، اهداف سازمان را بیان کند.
- آمار و ارقام ندهد، زیرا ممکن است زود مخدوش شود.
- مواظب باشد تمام آنچه بیان می شود، دقیقا میتواند بر علیه خود و سازمان متبوع به کار رود.

- از موضوع مصاحبه آگاهی کامل داشته باشد.
- در مورد سازمان ها و گروه ها و نهادهای دیگر موضع گیری و قضاوت نکند و تنها از عملکرد خود دفاع کند.
- وارد مناقشات سیاسی نشود.
- همیشه به جای مطرح کردن خود، سازمان متبوع خود را مطرح کند.
- تنها در مورد حقایق صحبت کند و تحت تاثیر شایعات واقع نشود و به شایعات دامن نزند.
- اگر قضاوتی دارد، بر حسب واقعیت باشد، نه بر حسب شنیده ها.
- در مورد مسائلی که به امدادگر مربوط است، ابراز

فصل ۳

ایمنی در صحنه عملیات

مطالب آموزشی فصل:

- ایمنی امدادگران
- ایمنی آسیب دیدگان
- ایمنی محیط (صحنه ی سانحه، تجهیزات)

مکرر توانایی امدادگران افزایش می یابد.

یکی از مهمترین مخاطراتی که بیمار و امدادگر را تهدید می کند، عفونت ها هستند. امدادگر باید اقداماتی را به منظور جلوگیری از انتقال عفونت از مصدوم به امدادگر و از امدادگر به مصدوم انجام دهد تا این خطر را به حداقل برساند. عفونت ها از راه خون و ترشحات بدن یا هوا قابل انتقال هستند. لازم است که این مایعات و ترشحات آلوده در نظر گرفته شوند تا زمانی که خلاف آن اثبات شود. این امر خصوصا در مورد مدیریت و درمان اولیه زخم های خونریزی دهنده صادق است، زیرا خطر انتقال عفونت هایی نظیر هپاتیت C، B و HIV از طریق تماس با خون آلوده وجود دارد.

ایمنی محیط (صحنه ی حادثه - تجهیزات):

● ایمنی صحنه حادثه:

صحنه حادثه، می تواند مخاطرات بالقوه متنوعی داشته باشد. قبل از هرگونه اقدام درمانی جهت مصدوم، باید به ارزیابی صحنه ی حادثه و مخاطرات موجود در آن برای خود و سایرین پرداخت تا از بروز آسیب های بیشتر به خود و دیگران جلوگیری کنیم.

در برخورد با تمام شرایط ایجاد حادثه، باید از یک سری اصول کلی پیروی کنید که عبارتند از:

۱- ایمنی: مخاطرات موجود در محل چه چیز هایی هستند و آیا در حال حاضر نیز در محل وجود دارند؟ آیا شما مجهز به وسایل و تجهیزات ایمنی هستید؟ آیا محیط برای نزدیک شدن شما ایمنی کافی دارد؟

۲- شناسایی و درک توالی عوامل بروز حادثه: چه عواملی در حادثه دخیل هستند؟ مکانیسم های بروز آسیب چه بوده است؟ چند مصدوم در محل وجود دارد؟ عوامل بالقوه آسیب کدامند؟

۳- تخمین ابعاد حادثه: چه اتفاقی افتاده است؟ مصدوم یا مصدومین در چه محدوده سنی هستند؟ آیا کودک یا فرد مسنی در میان آنها وجود دارد؟

● ایجاد منطقه ایمن:

عامل یا عواملی که موجب حادثه شده اند ممکن است همچنان در محل وجود داشته باشند که حذف آن ها جهت کمک به مصدوم ضروری است. گاهی این عوامل ساده هستند نظیر خاموش

ممکن است این سوال پیش بیاید که در یک حادثه، اولویت ایمنی با کیست؟ علیرغم توجه به اهمیت جان بیمار برای ما، بایستی در نظر داشت که حفاظت از خود امدادگر بعنوان اولین اولویت در ایمنی خواهد بود و پس از اطمینان از وجود امنیت، بایستی وارد صحنه شده و به انجام اقدامات پرداخت و هر موقع که احساس کنیم حضور در صحنه برای سلامتی خود امدادگر خطرناک است، باید بلافاصله صحنه را ترک نموده و در ادامه به ایمنی سایر افراد به ترتیب اهمیت توجه داشت.

● ایمنی:

عبارت است از میزان درجه دور بودن از خطرات. ایمنی شرایطی است که دارای پتانسیل رساندن حداقل صدمه به افراد و تجهیزات و... و از بین بردن مواد یا کاهش کارایی آن ها در اجرای یک وظیفه از پیش تعیین شده باشد.

● ایمنی امدادگران:

به عنوان یک قانون کلی، هنگام ارزیابی عملیات امدادی، قبل از هرگونه کاری مطمئن شوید خطری برای شما وجود ندارد. همیشه مراقب انتقال عفونت از مصدوم به خود و یا بالعکس، سلامت روان خود، خطر آتش سوزی، برق گرفتگی و یا غرق شدن خودتان در آب هنگام ارزیابی کمک های اولیه باشید.

ابتدا از بی خطر بودن شرایط مطمئن شوید و سپس کمک رسانی را آغاز کنید. هیچ گاه در شرایط پر خطر بدون داشتن وسایل کافی و تجهیزات ایمنی اقدام به امداد رسانی نکنید. به خاطر داشته باشید که امداد رسانی اصولی دارد و قهرمان نمایی در عملیات امدادی جایی ندارد.

آموزش امدادگران بهترین روش بهبود ایمنی و بازدهی کار امدادگری در صحنه ی سانحه می باشد. به عنوان مثال، پس از آموزش با اجرای مانورهای

دارد؟

- آیا خطر آتش سوزی مطرح است؟
- آیا خطر وجود مواد سمی در صحنه وجود دارد؟
- آیا شیشه های شکسته و فلزات بریده شده تهدیدی برای مصدوم یا سایر شاهدین محسوب می شود؟
- آیا عواملی وجود دارد که باعث اختلال در مسیر دسترسی به بیمار شود؟
- آیا نور کافی جهت دید در محیط حادثه وجود دارد؟
- آیا امکان انتقال مصدوم به محل امن تری وجود دارد؟
- آیا در صورت خطرناک شدن محل حادثه، راه فرار دیگری وجود دارد؟
- صحنه ی حادثه را کنترل کنید، همیشه شروع کننده فعالیت باشید، نه اینکه به فعالیت سایر حاضران در صحنه پاسخ دهید.
- اگرچه که شما در تمام موارد قصد کمک دارید اما برای تسلط بیشتر در صحنه حادثه باید:
- آرام و صبور باشید.
- باوقار و مردم دار باشید.
- انعطاف پذیر باشید.
- نسبت به وضعیت خود، همکاران، بیمار و محیط اطراف آگاه باشید.
- با مردم یا همراهان بیمار، که از شما تقاضای کمک کرده اند، مهربان باشید.

توجه به مکانیسم حادثه:

مکانیسم حادثه یعنی شرایطی که در آن حادثه ایجاد شده است. در واقع مکانیسم حادثه، مهمترین جزء ارزیابی صحنه حادثه بوده که می تواند به ما در روند کمک به مصدومین یاری نماید؛ چون ممکن است فردی در صحنه علائم واضحی از آسیب را نداشته اما بدلیل مکانیسم قابل توجه، بعداً دچار

کردن ماشین جهت جلوگیری از آتش سوزی خودرو. گاهی این عوامل گسترده و پیچیده هستند و مرتفع کردن فوری آنها امکان پذیر نیست؛ مانند فرو ریختن یک ساختمان بلند در حال سوختن.

در این مواقع در صورت امکان قبل از انجام هر اقدامی، باید مصدوم را با احتیاط به محل ایمنی جابجا کرد. در این مواقع اغلب نیاز به کمک افراد متخصص و تجهیزات خاص وجود دارد.

• هروقت به مصدومی نزدیک می شوید، از ایمنی خوداطمینان حاصل کنید. در صورت در دسترس بودن، از لباس های قابل شناسایی مخصوص، دستکش یا کلاه ایمنی استفاده کنید. به خاطر داشته باشید که همان عواملی که ایمنی شما را تهدید می کند برای مصدوم نیز تهدید کننده هستند.

• اگر خارج کردن مصدوم از محل به سرعت امکان پذیر نیست، سعی کنید با وسایل موجود حداکثر ایمنی ممکن را برای وی ایجاد کنید.

• اگر محیط برای انجام هر گونه کمک های اولیه ایمنی لازم را ندارد، با اورژانس تماس گرفته و تا رسیدن آن ها به صحنه منتظر بمانید.

• زمانی که امداد هوایی با بالگرد به صحنه حادثه می رسد، باید به نکاتی در خصوص ایمنی خود توجه کنید. اطمینان حاصل کنید که خود و سایرین در فاصله حدوداً ۴۵ متری از منطقه فرود بالگرد قرار گرفته اید. هنگام فرود بالگرد، بر روی زانوهای خود قرار گرفته و پس از فرود آمدن آن، از دوییدن به سمت بالگرد اجتناب کنید. افراد حاضر در صحنه را با فاصله از بالگرد نگه دارید و صبر کنید تا خدمه پرواز از بالگرد پیاده شوند و به سمت شما بیایند. قبل از خروج خدمه از بالگرد و اعلام آن ها، جدا از نزدیک شدن به آن اجتناب کنید.

• هرگز در محیط نا امنی که برای کار در آن آموزش ندیده اید، وارد نشوید.

در حوادثی مثل تصادفات خودرو و یا هر حادثه دیگری، بهتر است برای کنترل بهتر صحنه ی حادثه به نکات زیر توجه ویژه شود:

- آیا وسیله ی نقلیه ثابت است؟
- آیا برای تثبیت خودرو، جهت ایمنی صحنه اقدام شده است؟
- آیا سیم های برق به صورت آزاد و خطرناک در روی خودرو یا نزدیک آن وجود دارد؟
- آیا نشت بنزین و سایر سوخت های دیگر وجود

همچنین بدلیل تورم قسمت های سوخته پس از حادثه ممکن است به راحتی خارج شود و حتی خورسانی اندام ها را هم مختل کند.

• در صورت وجود آب، محل سوختگی را با آب خنک کنید. برای این کار نیازی به آب استریل نبوده و از هر آبی که قابل آشامیدن است، میتوان برای این کار استفاده کرد.

• در ساختمان پر از دود و گاز به حالت سینه خیز یا نشسته عبور کنید و با استفاده از پتو و یا فرش فضاهای زیر درها را پر کنید.

• البته در تمام این موارد لازم است که شما جانب احتیاط را رعایت و از حضور در این مکان های خطرناک پرهیز کنید، مگر اینکه به هر دلیل اصرار به کمک یا ضرورت انجام مداخله برای شما وجود دارد.

• گاهی اوقات اقدامات برای این است که شما خودتان داخل یک ساختمان در حال سوختن حضور دارید و لازم است با بهترین اقدام برای نجات خود و دیگران تلاش کنید.

● برق گرفتگی و صاعقه زدگی:

عبور جریان الکتریکی از بدن فرد می تواند باعث سوختگی، توقف تنفس و ایست قلبی شود.

جریان برق فشار قوی می تواند فرد را پرتاب کند و باعث شکستگی استخوان ها و آسیب های مرگبار شود. هرگز برای کمک به مصدوم به محدوده جریان برق فشار قوی وارد نشوید (فاصله مطمئن ۱۸ متر می باشد).

در جریان برق فشار ضعیف، قطع کردن جریان برق و دور کردن منبع برق از مصدوم با یک وسیله غیررسانا مثل جاروی چوبی یا پلاستیکی (در حالی که خود روی جسم خشک و نارسا ایستاده اید) یا کشیدن و دور کردن مصدوم از منبع الکتریکی با استفاده از روش مناسب پس از قطع منبع برق از توصیه های مناسب است.

در ضمن هر فرد برق گرفته را به عنوان احتمال آسیب برای ستون فقرات در نظر بگیرید؛ حتی اگر مصدوم پس از برق گرفتگی در همان جای خود مانده باشد.

ایمنی تجهیزات:

رعایت نکات ایمنی در مواردی چون برق، آب، فاضلاب، گاز و... مهم بوده و اجرای دستورات ایمنی بسیار ضروری می باشند.

در خصوص ایمنی تجهیزات بایستی برخی موارد را مد نظر قرار دهیم:

ناراحتی گردد. لذا باید در حادثه ی مهم اتفاق افتاده به مصدومین توجه بیشتری داشته باشیم.

توجه و تخمینی از تعداد مصدومین:

درخواست کمک فوری قبل از انجام هرکاری در مواردی که تعداد مصدومین زیاد است، بسیار مهم و قابل توجه می باشد؛ لذا باید به این نکته نیز توجه داشت. البته گاهی اوقات هم اگر به وجود نفرات آسیب دیده توجهی نکنیم، ممکن است موجب عدم توجه کافی به افراد آسیب دیده شده که در این مورد جای بحث دارد. از جمله در تصادفاتی که در خودرو آسیب دیده، صندلی کودک وجود دارد، ولی داخل خودرو خبری از بچه نیست، اگر برای جستجوی بچه ای که ممکن است در صحنه حادثه به بیرون پرتاب شده دقت نکنیم، حوادث تلخ تری نیز ممکن است به وجود آید.

البته چون لزوم توجه به ایمنی گاهی اوقات بسیار با اهمیت است، لذا در اینجا به مواردی که ممکن است برای شاهدین خطرناک باشد، بعنوان مثال اشاره می شود:

● نشت بنزین:

نشت بنزین در حوادث اتومبیل بسیار شایع و ممکن است برای شاهدین بسیار خطرناک باشد. لذا توجه به این احتمال ممکن است توجه ما را به حادثه بیشتر کند.

● باتری اتومبیل:

باتری اتومبیل خطرناک است و باید از تماس با آن اجتناب شود.

● آتش سوزی ها:

• روشن کردن زنگ حریق و اطلاع سریع به آتش نشانی

• کمک به خروج افراد از محل حریق

• کنترل آتش و وسعت حریق و بستن درها برای کنترل آتش

• در هنگام آتش گرفتن لباس ها ابتدا مصدوم را نگه داشته و یک پتوی خیس که از الیاف نخی و غیر پلاستیک باشد، به دور مصدوم بپیچانید تا با نرسیدن اکسیژن، آتش سریع خاموش شود.

• سعی کنید تمام لباس های در حال سوختن را از بدن فرد خارج کنید، مگر اینکه لباس ها به بدن فرد چسبیده باشد که در این صورت لباس را طوری قیچی کنید تا قسمت های چسبیده در محل باقی و سایر قسمت ها خارج شود.

• تمام اشیاء فلزی و زیورآلات را بلافاصله در آورید چون ممکن است موجب ادامه سوختگی شده و

ایمنی فردی و گروهی:

■ ایمنی فردی:

لوازم ایمنی فردی شامل کلاه ایمنی، عینک ایمنی، لباس کار (امدادی، نسوز و ...) کفش ایمنی، دستکش ایمنی (کار، لاتکس، ضد حریق و ...)، ماسک ایمنی (بهداشتی، شیمیایی، تنفسی)، گوشی عایق صدا و ...

استفاده از هر وسیله ای به جای خود با توجه به سوانح مختلف.

■ ایمنی گروهی:

لوازم ایمنی گروهی شامل نوار خطر، دوک خطر، چراغ هشدار، پله، طناب و ...

شرایط استفاده از لوازم ایمنی گروهی شامل استفاده درست، به موقع و به جا از تجهیزات.

• ایمنی وسایل نقلیه

• جانمایی صحیح تجهیزات امدادی

• کنترل دوره ای تجهیزات و ادوات امدادی

• در نظر گرفتن قوانین ایمنی در حین استفاده از وسایل امدادی

استفاده از وسایل حفاظت فردی و به کارگیری دستور العمل های هر وسیله امدادی در جهت روش درست انجام کار و استفاده از ابزارهای مناسب جهت انجام هر کار و آموزش های پیوسته و اجرای دوره های بازآموزی و مانور های متعدد برای امدادگران ضروری می باشد.

فصل ۴

حوادث و سوانح شایع در ایران

مطالب آموزشی فصل:

- سوانح طبیعی شایع در ایران (زلزله، سیل، طوفان...)
- سوانح غیر طبیعی (تصادفات...)

حوادث صنعتی، شکستن سدها و خرابی پل ها و ...

● نحوه وقوع مخاطرات:

نحوه وقوع مخاطرات به دو دسته تقسیم می شود:

- سریع الوقوع (وقوع ناگهانی): زلزله، سیل و ...
- بطنی الوقوع (وقوع آهسته): خشکسالی و قحطی

● زلزله:

لرزش ناگهانی و سریع زمین است که بیشتر مواقع بدون هشدار قبلی در هر زمان از شبانه روز می تواند روی دهد. زلزله هنگامی رخ می دهد که نیروی کششی ذخیره شده در درون زمین و پوسته سخت و صخره ای آن، آزاد می شود و این انرژی رها شده از طریق امواج زلزله به سطح زمین منتقل می شود. زمین لرزه در یک منطقه ی پرجمعیت باعث کشته و مجروح شدن شمار زیادی از انسانها و همچنین وارد آمدن خسارت های بسیاری میگردد. شناسایی مناطق پر خطر و برنامه ریزی جهت آمادگی، می تواند باعث نجات جان افراد و کاهش جراحات ها و خسارات ناشی از وقوع زلزله شود.

● سیل:

باران سنگین و ذوب سریع برف مهمترین دلیل وقوع سیل است. سیل هنگامی اتفاق می افتد که کانال رودخانه یا مسیر طبیعی جریان آب نتواند ظرفیت طغیان را تحمل کند. عوامل موثر در این شرایط عبارتند از: باران های سنگین، ذوب سریع برف، شیب های زیاد، تخریب سدها، وجود توفان و نفوذ آب به ساحل و دخالت انسان در طبیعت (از قبیل نابودی جنگل ها و مراتع و ...)

سیلاب ها بر دو گونه اند؛ سیلاب های آرام که به تدریج در طی روزها و هفته ها در اثر بارندگی و افزایش حجم ناگهانی آب رودخانه و دریاچه ها ایجاد می شود و سیلاب های ناگهانی در اثر افزایش ناگهانی حجم آب رودخانه ها و دریاچه ها

تقسیم بندی های گوناگونی درباره انواع سوانح وجود دارد. در یک تقسیم بندی کلی، می توان حوادث و سوانح را به دو دسته سوانح طبیعی و غیرطبیعی (انسان ساخت) تقسیم بندی کرد.

شناخت انواع سوانح:

● مخاطره:

مخاطره تهدید نسبت به افراد و ارزش های موجود، تهدیدی نسبت به زندگی، سلامت، کالاها و محیط اطراف، ناشی از تشدید فرآیندهای طبیعی و تکنولوژیک و پتانسیل ایجاد آسیب در یک عامل یا یک فرآیند تعریف می شود.

مخاطرات به دو دسته تقسیم می شوند:

- مخاطرات طبیعی
- مخاطرات غیر طبیعی یا انسان ساخت

● مخاطرات طبیعی:

بیشتر منشاء آن طبیعی است و بشر در ایجاد آن نقش ندارد (البته در دنیای امروز، دخالت های بشر در طبیعت باعث ایجاد سوانحی چون سیل و خشکسالی و ... گردیده است).

مخاطرات طبیعی به سه دسته تقسیم می شوند:

- مخاطرات با منشاء هواشناختی مانند طوفان، سیل، گردباد، خشکسالی و ...
- مخاطرات با منشاء زمین شناختی مانند زلزله، رانش زمین، آتش فشان و ...
- مخاطرات با منشاء زیست شناختی مانند اپیدمی ها و شیوع بیماری ها

● مخاطرات غیرطبیعی:

بیشتر ناشی از کنش ها و دخالت های بشر در زندگی روزمره و ساخته دست اوست.

مخاطرات غیرطبیعی به دو دسته تقسیم می شوند:

- مخاطرات با عاملیت انسان: جنگ، ناآرامی های اجتماعی، حملات تروریستی و ...
- مخاطرات با منشاء تکنولوژیک: حوادث جاده ای،

● طوفان شن:

طوفان شن به عبارت صحیح تر، طوفان ماسه، عبارت است از صعود پر قدرت ماسه و ذرات گرد و غبار در اثر بادهای سخت که به سمت ارتفاعات به حرکت در می آید. طوفان های شن اغلب در مناطقی از کویر روی می دهند که فاقد پوشش گیاهی هستند و یا به خاطر استفاده بی رویه، زمین پوشش گیاهی خود را از دست داده است.

زمین عاری از گیاه و وزش بادهایی با سرعت زیاد، مهمترین عوامل تشکیل این نوع طوفان ها هستند. بهره برداری بی رویه به منظور تامین سوخت، وقوع خشکسالی های پیایی و نیز کاهش سطح سفره آب های زیرزمینی منجر به گسترش بیابان ها و حرکت ماسه های روان می گردد. طوفان شن، پدیده ای طبیعی و اقلیمی است که در مناطق خشک و نیمه خشک، امری بسیار رایج است. این طوفان بیشتر زمانی که جبهه ی هوای ناگهانی در حال عبور است، یا زمانی که نیروی باد از میزان آستانه خود بیشتر می شود، شن و گرد و خاک را در سطح خشک به هوا بلند می کند. ذرات گرد و خاک با حرکت و تعلیق خود، باعث فرسایش و ساییدگی تدریجی زمین و خاک از محلی شده و در محلی دیگر ته نشین می شوند.

● خشکسالی:

خشکسالی عموماً از جنبه های مختلفی چون هواشناسی، آب شناسی یا کشاورزی تعریف میشود. بنابراین، نتیجه نهایی خشکسالی از تأثیرات آن بر روی فعالیت های اجتماعی و اقتصادی یک منطقه مشخص می گردد.

در دهه های اخیر، در میان حوادث طبیعی تأثیر گذار بر جمعیت انسانی، تعداد فراوانی پدیده خشکسالی دیده شده است که به لحاظ ویژگی هایی چون درجه شدت، طول مدت، فضای تحت

افزایش ناگهانی حجم آب رودخانه ها و دریاچه ها ایجاد شده و با خود مرگ و مصدومیت افراد و تخریب منازل را به همراه دارد.

● رعد و برق:

رعد و برق نوعی تخلیه الکتریکی است که در اثر انتقال الکتریسته ساکن بین دو ابر یا بین ابر و زمین ایجاد می شود و همین تخلیه الکتریکی است که نور و صدای شدیدی تولید می کند. مصدومین به واسطه برخورد صاعقه ممکن است دچار اختلالات عصبی (کاهش سطح هوشیاری، فراموشی، تشنج، سوزن سوزن یا گزگز شدن انتهای دست و پا، لکنت زبان، خونریزی های مغزی و اغما)، اختلالات قلبی-عروقی (نامنظم شدن ضربان قلب و افزایش فشار خون شدید) و سوختگی شدید شوند.

● طوفان:

بادی که سرعت آن بیش از ۶۶ کیلومتر در ساعت باشد طوفان محسوب می شود. گردبادها، تornadoها و هاریکان ها، در مناطق گوناگون با نام های متفاوت و جلوه های خاص ظاهر می شوند و بیشترین میزان خسارت های جانی و مالی را از بین کل طوفان ها در پی دارند. این بر حسب نحوه تشکیل، محل تشکیل و سایر خصوصیات به نام های مختلف خوانده می شوند. طوفان های گرمسیری در کشورهای آمریکایی تحت عنوان هاریکان و در نواحی آسیایی تایفون و در هندوستان سیکلن نام گرفته اند. علاوه بر خسارات اولیه که سبب آن ها نیروی خود توفان است (فرو ریختن سقف خانه ها، از ریشه درآوردن درخت ها و ...)، اشیایی که به اطراف پرتاب می کند، موجب خسارات جانی و مالی زیاد می شوند. طوفان به سیم های انتقال برق و نیز تیرهای چراغ برق صدمه می زند و در نتیجه کار، دستگاه های تصفیه آب و فاضلاب و تلمبه خانه هایی که با نیروی برق کار می کنند را مختل می سازد.

● بارش برف و یخبندان:

ریزش برف سنگین و سرمای طاقت فرسا میتواند باعث فلج شدن یک منطقه شود. طوفان های زمستانی می تواند سیل، تندبادهای شدید، بسته شدن جاده ها و از کار افتادن خطوط برق را به دنبال داشته باشد. سرمای غیر معمول ممکن است سبب یخ بستن زمین تا عمق قابل ملاحظه ای شود که بر اثر آن لوله های آب و فاضلاب ممکن است ترک بردارند.

بدون در نظر گرفتن شرایط جسمی و سنی خود بیش از اندازه به فعالیت بدنی بپردازد، حمله گرمایی اتفاق می افتد. سالمندان، خردسالان و افرادی که بیمار هستند یا اضافه وزن دارند، چنانچه در معرض گرمای شدید قرار گیرند، زودتر از پای در می آیند. شرایط جوی پایدار می تواند منجر به افزایش درجه حرارت و بروز آسیب های ناشی از گرما شود، اما پیامد این رویداد و اثرات آن بر روی مردم مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی خطرناک تر است، زیرا آسفالت و بتون در مناطق شهری، گرما را به مدت طولانی ذخیره میکند و به تدریج منجر به گرم شدن هوا در شب می شود که تولید و افزایش درجه حرارت در شبانگاه تحت عنوان اثر جزیره ای گرمای شهری شناخته می شود.

● آتش فشان:

آتش فشان، کوهی است که به دلیل انباشته شدن مواد مذاب فوران یافته و یا خاکستر آتش فشانی شکل گرفته است. زمانی که فشار گازها و سنگ های مذاب در هسته زمین بسیار بالا میرود، فوران اتفاق می افتد.

فوران می تواند به آرامی یا به صورت انفجاری رخ دهد. جریان گدازه، گازهای سمی، پرتاب خاکستر و سنگ و تخریب نواحی اطراف نیز همراه با فوران آتشفشان رخ می دهد. جریان های آرام مواد مذاب به ندرت ممکن است جان انسان را تهدید کند، زیرا این جریان ها خیلی آهسته جابجا می شوند و فرصت کافی برای دور شدن و نجات مردم وجود دارد. به هر حال جریان گدازه ممکن است خسارت های مالی و زیست محیطی مهمی در پی داشته باشد. نیروی حرکت آنی این مواد مذاب ممکن است ساختمان ها و دیگر تاسیسات را از بین ببرد. مواد مذاب ممکن است جاده ها را مسدود کند و گرمای آن درخت ها و محصولات کشاورزی را از بین ببرد.

● آتش سوزی خانگی:

برای محافظت از خود، شناختن ویژگی های اصلی آتش اهمیت دارد. آتش سریعاً گسترش یافته و گاهی برای یک تماس تلفنی نیز زمان کافی وجود ندارد. آتش، در عرض دو دقیقه پس از آتش سوزی می تواند تهدید کننده زندگی باشد. در عرض پنج دقیقه، شعله های آتش، همه گیر میشود. گرما و دود ناشی از آتش می تواند به مراتب خطرناک تر از شعله های آن باشد.

پوشش، تلفات انسانی، خسارات اقتصادی و تأثیرات اجتماعی دراز مدت بر جامعه، اثرات آن بیش از سایر حوادث طبیعی بوده است.

فرق عمده آن با سایر حوادث طبیعی در این است که خشکسالی بر خلاف سایر حوادث، پدیده ای تدریجی بوده و در دوره ای زمانی نسبتاً طولانی واقع می شود و اثرات آن ممکن است تا سال ها و با تأخیر بیشتری نسبت به سایر حوادث طبیعی ظاهر شود. بنابراین، از آنجا که تعیین زمان دقیق شروع خشکسالی کار ساده ای نیست، به آن پدیده ای خزنده می گویند.

این حادثه طبیعی بر خلاف سایر حوادث، کمتر باعث بروز خسارات ساختاری می شود. به همین دلیل، کمک رسانی در هنگام وقوع این پدیده در مقایسه با سایر حوادث مثل سیل، زلزله و ...، پیچیده تر و دشوارتر است. در واقع خشکسالی از بلایای طبیعی غیر محسوس است. گرچه تعاریف متفاوتی برای این پدیده عنوان شده، با این حال، این حادثه در نتیجه کمبود بارش در طی یک دوره ممتد زمانی غالباً در یک فصل یا بیشتر رخ می دهد. خشکسالی تقریباً همه جا اتفاق می افتد. ویژگی خشکسالی از منطقه ای به منطقه دیگر متفاوت است. تعریف خشکسالی دشوار است؛ چرا که به تفاوت های منطقه، نیازها و ... بستگی دارد.

خشکسالی بر جنبه های مختلف زندگی و جامعه خصوصاً تغییر محیط طبیعی تأثیر مستقیم و غیر مستقیم دارد. عدم درک مفهوم خشکسالی باعث تردید و رکود در بخش های مختلف اقتصادی، مدیریتی و حتی سیاست گذاری ها می گردد.

کمبود آب، می تواند ناشی از خشکسالی طولانی مدت، ضعف مدیریت تامین آب و آلودگی منبع آب های سطحی باشد.

خشکسالی می تواند بر منطقه ای وسیع و جمعیت انبوه تأثیر بگذارد و با ایجاد تغییرات در محیط زیست، مخاطراتی مانند آتش سوزی، وقوع سیل ناگهانی، احتمال زمین لغزه و جریان گرد و غبار را به همراه داشته باشد. از وجود منابع آب شناخته شده و در دسترس برای هر فرد در مواقع بحرانی اطمینان حاصل نماید.

● گرمای شدید:

بالا رفتن درجه حرارت هوا و گرمای بیش از حد، سبب مختل شدن تبادلات حرارتی بدن با محیط اطراف می شود. زمانی که فردی در مدت زیاد در معرض گرما و نور آفتاب قرار بگیرد یا بدون در

اشتعال، سموم و نیز مواد رادیو اکتیو وجود دارد که در نتیجه حادثه، حین حمل و نقل و یا سانحه شیمیایی در کارخانه، در محیط آزاد می شود.

● مخاطرات ناشی از حوادث شیمیایی خانگی :

محصولات بسیاری که حاوی مواد شیمیایی خطرناک می باشند، روزانه در منزل استفاده و یا نگهداری می شوند. دانستن نحوه کار با این محصولات و چگونگی اقدام در زمانی که فوریت می تواند میزان آسیب را کاهش دهد. برای کاهش آسیب پذیری:

- لیستی از مواد خطرناک تهیه کنید.
- دستورالعمل نحوه استفاده صحیح هر یک از آن ها را در مواقع ضروری بدانید.
- بعد از قرار دادن محصول در جای مناسب، برچسب آن را بررسی کنید.
- مطمئن شوید که استفاده، نگهداری و دفع آن مطابق با دستورالعمل سازنده می باشد.
- مواد خطرناک را در مکانی دور از دسترس بچه ها نگهداری شوند.
- مواد شیمیایی را آن مقدار که مصرف می کنید خریداری نمایید.
- فرآورده های حاوی مواد شیمیایی پر خطر را در ظروف مخصوص نگهداری کنید.
- هرگز برچسب روی ظروف مواد شیمیایی را برندارید، مگر این که ظرف و برچسب روی آن دچار پوسیدگی شده باشد.
- ظروف مواد شیمیایی تخریب شده باید تعویض و برچسب مشخص روی آن ها زده شود.
- هرگز فرآورده های خطرناک را در ظروف غذا نگهداری نکنید.

● حوادث هسته ای:

زمانی که انفجار هسته ای روی می دهد، نور و گرمای شدیدی تولید می شود و موج حاصل از

استنشاق هوای فوق العاده گرم می تواند ریه ها را بسوزاند. آتش، گازهای سمی تولید می کند که این گازها، شما را گیج و خواب آلود می سازد. بنابراین، آتش به جای این که بیدارتان کند، شما را به خواب عمیق تری فرو می برد. خفگی، مهمترین علت مرگ و میر ناشی از آتش سوزی است که نسبت مرگ و میر ناشی از آن نسبت به تلفات ناشی از سوختگی، سه به یک می باشد.

● آتش سوزی گسترده:

خطر و تهدید آتش سوزی در جنگل ها و مناطق غیر مسکونی و برای افرادی که در نزدیکی این مناطق زندگی می کنند و یا از امکانات رفاهی مانند ویلا و مجتمع های تفریحی در این مناطق استفاده می کنند، امری جدی به شمار می رود. شرایط خشک و بی آبی در ایام مختلف سال در بخش های مختلف کشور تا حد زیادی احتمال بروز آتش سوزی را افزایش می دهد. با برنامه ریزی درست و مناسب همراه با دانش و آگاهی در مورد نحوه حفاظت از ساختمان های موجود در این مناطق می توان از تخریب و ویرانی ناشی از یک آتش سوزی مهیب تا حد زیادی کاست.

اقدامات احتیاطی و ایمنی مختلفی وجود دارد که با بکار بردن آنها می توان خطر ناشی از خسارات را کم کرد. حفاظت از خانه برای جلوگیری از ورود آتش وظیفه شماست، لذا برای کاهش این خطر باید مقاومت خانه، نوع ساختمان و نیز ماهیت گیاهان اطراف محل را در نظر داشته باشید.

● مخاطرات ناشی از مواد شیمیایی:

مواد شیمیایی همه جا به چشم می خورد و در زندگی ما و نیز در تصفیه آب آشامیدنی، محصولات کشاورزی و امور خانه داری کاربردهای زیادی دارد. با این همه، همین مواد اگر به شکلی اصولی استفاده نشوند و یا به طور نادرست در طی مراحل تولید، ذخیره سازی، حمل و نقل و یا مصرف در محیط منتشر شوند، می توانند برای انسان و محیط زیست خطر آفرین باشند. مواد خطرناک به شکل های مختلف می تواند باعث مرگ، بروز مسمومیت جدی و عوارض در دراز مدت بر روی سلامتی و همچنین آسیب به ساختمان ها، منازل و سایر اموال شود. کارخانجات سازنده مواد شیمیایی خود یکی از منابع خطرناک هستند. از سایر منابع خطر می توان به پمپ بنزین ها، بیمارستان ها و محل های تخلیه و دفع مواد خطرناک اشاره کرد. مواد خطرناک به شکل مواد منفجره، مواد قابل

و مزه ندارند و تأثیرات فوری (در حدود چند ثانیه یا چند دقیقه) و یا تأخیری (۲ تا ۴۸ ساعت) دارند. با وجودی که این مواد بسیار مهلک و کشنده هستند، لیکن انتشار آن به شکل عصاره مهلک کار ساده ای نیست.

مواد و عوامل شیمیایی در هوای آزاد اغلب به سرعت پراکنده می شوند، لازم به ذکر است که تولید مواد شیمیایی ساده نیست. یک حمله شیمیایی بدون هشدار اتفاق می افتد. علائم انتشار یک ماده شیمیایی در هوا، بروز مشکل در تنفس افراد، سوزش چشم، از دست دادن تعادل، حالت تهوع و یا احساس سوزش در بینی، گلو و ریه ها می باشد. همچنین وجود اجساد زیاد حشرات یا پرندگان بیانگر انتشار یک ماده شیمیایی است.

● انتشار عوامل بیولوژیک:

عوامل بیولوژیکی، میکروارگانیسم ها یا سمومی هستند که می توانند باعث کشته شدن و یا ایجاد ناتوانی و مصدومیت در افراد، احشام و یا حتی آسیب در محصولات کشاورزی شوند. سه گروه عمده عوامل بیولوژیکی تحت عنوان تسلیحات ویروسی، باکتریایی و یا سمی مورد استفاده قرار می گیرند. رشد و نگهداری بیشتر عوامل بیولوژیکی بسیار دشوار می باشد. اکثر آن ها به واسطه قرار گرفتن در معرض نور خورشید یا سایر عوامل زیست محیطی، به سرعت تجزیه می شوند؛ حال آنکه برخی دیگر نظیر میکروب سیاه زخم (آنتراکس) عمر طولانی دارند. عوامل بیولوژیکی با پاشیدن و افشاندن در هوا، سرایت از حیوانات آلوده به انسان و نیز آب و غذای آلوده منتشر می شوند. روش های انتشار و سرایت مواد بیولوژیکی عبارتست از:

- عوامل بیولوژیکی در هوا پخش شده و به شکل غبار رقیقی در می آیند که تا کیلومترها حرکت می کنند. استنشاق این مواد باعث ایجاد بیماری در انسان و حیوان می شود.
- حیوانات: برخی بیماری ها توسط حشرات و حیوانات مثل کک، مگس، موش، پشه و یا حیوانات اهلی منتشر می شوند.
- آب و غذای آلوده: برخی سموم و ارگانیسم های بیماری زا (پاتوژنیک) در ذخایر آب و غذا می مانند. بیشتر میکروب ها ممکن است به واسطه پختن غذا یا با جوشاندن آب از بین بروند. با جوشاندن آب به مدت یک دقیقه می توان بیشتر میکروب ها را از بین برد؛ اما برخی دیگر ممکن است به

انفجار، باعث انتشار مواد رادیواکتیو تا چندین کیلومتر در سطح زمین می شود و این امر باعث آلودگی آب، خاک و هوا می گردد. تمامی سلاح ها و ابزار هسته ای در زمان انفجار، باعث بروز پیامدهای مهلک مانند نور کورکننده، گرمای شدید (تشعشعات حرارتی)، تشعشعات هسته ای اولیه، انفجار، آتش سوزی ناشی از اصابت جرقه های آتش، گرما و آتش سوزی های ثانویه بواسطه انهدام و خرابی می شوند.

● انتشار مواد رادیواکتیو:

ترکیبی از مواد «بمب رادیواکتیو» یا «بمب اتمی» مواد رادیواکتیو که اغلب انفجاری متداول و غیر اتمی مثل یک بمب همراه با مواد رادیواکتیو پیوسته است و به نحوی طراحی و تعبیه می شود که مقدار زیادی مواد خطرناک و زیان آور را در منطقه مورد هدف منتشر و پراکنده می سازد. در ضمن مواد رادیواکتیو به شکل گسترده ای در طب، کشاورزی، صنعت و در امر تحقیق و پژوهش به کار می روند و همچنین دستیابی به آن به مراتب آسانتر از سلاح های غنی شده پلوتونیوم و اورانیوم می باشد. هدف اصلی در استفاده از مواد رادیواکتیو، ایجاد ترس روانی و بروز آشفتگی اقتصادی در جامعه است. برخی از این مواد و ابزار بخاطر برخورد و نزدیکی با مواد رادیواکتیو می توانند مهلک و کشنده باشند و به دلیل سرعت بالای تخلیه مواد آلوده به مواد رادیواکتیو و نیز استقرار افراد در پناهگاه ها، شمار کشته و مجروحین از یک انفجار بمب رایج و غیر اتمی عمدتاً بیشتر میباشد.

آلوده شدن منطقه به مواد رادیواکتیو به اندازه، بزرگی و سطح منطقه مورد هدف، میزان مواد رادیواکتیو، نحوه پرتاب و اصابت بمب، میزان و حجم مواد موجود در بمب، کیفیت و کمیت مواد موجود در بمب، شرایط آب و هوایی محلی، باد و بارش بستگی دارد. در طول روند پاک سازی، مردم مناطق آلوده باید برای ماه ها به مناطق غیر آلوده منتقل شوند.

● انتشار عوامل شیمیایی جنگی:

عوامل شیمیایی به شکل بخارهای سمی، ذرات معلق، مایع و جامد هستند که اثرات مخربی بر روی انسان ها، حیوانات یا گیاهان دارند. این مواد می توانند به شکل یک بمب و یا ذرات توسط هواپیما، قایق و خودروها پاشیده شوند. از شکل مایع آن برای ایجاد خطر در میان مردم و محیط زیست استفاده می شود. برخی عوامل شیمیایی، بو

رودخانه های سیلابی، پرتگاه های کنار آب، لنگرگاه ها، برآمدگی و خاکریزها را فرسوده می کنند و در نهایت، موجب ریزش و یا رانش آن ها می شود. به چنین حوادثی زمین لغزش یا رانش زمین میگویند. حرکت توده ای مواد تشکیل دهنده زمین از یک شیب به سمت پایین را زمین لغزه مینامند.

● بهمن:

بهمن، توده های برفی است که ناگهان به حرکت در می آید و به خاطر سنگینی و نیروی جاذبه زمین از بالا به پایین سرازیر می شود و به تدریج با افزایش سرعت و توده برف، نا آرام و متلاطم می گردد که تهدیدی جدی برای ساختمان های واقع در پهنه های کوهستانی، اسکی بازان، کوهنوردان و روستا نشینان محسوب می شود و خسارت زیادی به ساختمان ها وارد نموده و جاده را مسدود می کند. شناخت بهمن و راه های پیشگیری، مقابله و احیانا گریز از آن، به خصوص برای ساکنین مناطق کوهستانی و کوهنوردان ضروری است.

بهمن با نوسان ها (موج های زلزله) یا صدای خودروها، هواپیماها و بالگردها به پایین رها میشود و توان کافی برای تخریب و انهدام ساختمان های غیر مقاوم را داراست. در مناطق بهمن خیز برای جلوگیری از خطرات ناشی از آن، در محل آغاز حرکت توده های برفی جنگل کاری می کنند.

برای کاهش شدت بهمن های کوچک تر، میتوان با انفجار یا بمباران با توپ خانه به طور مصنوعی موجب سقوط آن ها شد که البته، باید از قبل اطلاع رسانی به ساکنین منطقه و تخلیه مناطق در معرض ریزش بهمن صورت گیرد.

به طور کلی اقدامات مدیریتی این مناطق شامل تغییر در پوشش گیاهی طبیعی، حفاظت گونه ها و کشت گونه های جدید، فعالیت های ایجاد سازه، خاک ورزی، تغییر در مقدار و ساختمان برف و یخ، آموزش و جلب مشارکت مردمی، ارسال پیام های هشدار دهنده در مواقع بحرانی و سرمایه گذاری جهت بهره برداری می باشد که نیاز به تخصص های گوناگون در زمینه های علمی، فنی و بینشی دارد.

مدت زمان بیشتری نیاز داشته باشند. دستورالعمل های لازم و مربوطه را دنبال کنید.

• انسان به انسان: انتشار برخی موارد عفونی و مسری از این طریق است. انسان همواره منبع مساعد عفونت برای انتقال بیماری هایی چون آبله، طاعون و ویروس لاسا می باشند.

● انفجار:

خوابکاران مکرراً از مواد منفجره به عنوان یکی از عمومی ترین سلاح ها استفاده می کنند. ابزار انفجاری با استفاده از وسایل نقلیه و انسان به عنوان ابزار حمل و نقل به راحتی قابل حمل هستند و خیلی آسان از دور افتاده ترین مکان ها توسط بمب گذاران منفجر می شوند. بمب های غیر اتمی، برای آسیب و تخریب اموال، مؤسسات و نهادهای مذهبی، سیاسی، اجتماعی و مالی و سرمایه داری مورد استفاده قرار می گیرند. حملاتی که به مکان های عمومی و خیابان های شهر با هزاران کشته و مجروح در سراسر جهان رخ می دهد، از این دست می باشد.

● حوادث جاده ای:

سوانح جاده ای یک پدیده اجتماعی در کشور ماست که نیاز به شناسایی ابعاد زیربنایی تر آن از قبیل مسائل فرهنگی، روانی، جامعه شناختی، تبلیغاتی، قضایی، پزشکی و نقش و جایگاه پلیس علاوه بر نارسایی های ناشی از فناوری از جمله کیفیت راه ها و خیابان ها، کیفیت ساخت اتومبیل ها و... دارد.

به طور قطع آمار معلولان و مصدومان ناشی از حوادث رانندگی و جاده ای ۱۰ تا ۱۵ برابر میزان تلفات ناشی از آن است که عواقب جبران ناپذیر آن بی سرپرستی، مسائل و مشکلات روحی و روانی، هزینه های هنگفت درمانی و نیز مسائل جزایی و قضایی است.

● زمین لغزش:

گاه باران های سنگین، توده های رسوب و سنگ را اشباع می کند و آن ها را به سوی دشت ها و نقاط پایین دست و بزرگراه ها به ویژه در پهنه ساحلی، روان می سازد. سطوح بالای آب، پایه های نقاط مرتفع و پرتگاه ها را فرسوده می کند، در نتیجه آن ها در جابجایی توده ها که موجب تخریب خانه های بالای پرتگاه ها می شود، نقش مهمی دارند. تخته سنگ های سست و شل که به نقاط پایین دست و بزرگراه ها پرتاب می شوند نیز، جان بسیاری از افراد را به خطر می اندازد.

فصل ۵

سامانه های بین المللی و ملی پاسخگویی به سوانح

مطالب آموزشی فصل:

- صلیب سرخ
- سازمان بهداشت جهانی
- صندوق کودکان سازمان ملل متحد
- کمیساریای عالی پناهندگان
- دفتر عمران ملل متحد
- برنامه جهانی غذا
- سازمان مدیریت بحران و کارگروه های تخصصی
- اورژانس کشور
- سازمان آتش نشانی شهرداری های کشور

زمان جنگ) می باشد. این کمیته حداکثر دارای بیست و پنج عضو بوده که بر مبنای اساسنامه، همگی سوئسی هستند.

تنها هدف کمیته بین‌المللی صلیب سرخ از زمان تاسیس، تضمین حمایت و کمک‌رسانی به قربانیان درگیری و منازعات مسلحانه بوده است. این مهم از طریق فعالیت مستقیم در سراسر جهان و نیز با تشویق دولت‌ها برای توسعه و گسترش حقوق بین‌المللی بشردوستانه و ترویج احترام به آن از سوی دولت‌ها و تمامی حاملان سلاح، تحقق می‌یابد. فعالیت‌های این سازمان بر مبنای اصول هفتگانه نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر، گسترش فعالیت‌های بشردوستانه و کنوانسیون‌های ژنو است.

سازمان همچنین سعی کرده تا با پیامدهای انسانی درگیری‌های نیمه دوم قرن بیستم، که با درگیری اسرائیل و فلسطین در ۱۹۴۸ شروع شد، دست و پنجه نرم کند.

در ۱۹۴۹ به پیشنهاد کمیته، دولت‌ها توافق نمودند تا در سه کنوانسیون ژنو موجود (که به مجروحان و بیماران در میدان نبرد، قربانیان جنگ در دریا و اسرای جنگی پوشش می‌دادند) بازنگری کنند و کنوانسیون چهارم را هم به آن اضافه کنند: حمایت و حفاظت از غیرنظامیانی که تحت کنترل نیروهای دشمن زندگی می‌کنند. این کنوانسیون‌ها مبین تعهد و رسالت اصلی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در زمان درگیری مسلحانه هستند.

در ۱۹۷۷ دو پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌ها هم تصویب شدند، که اولی به درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی و دومی به درگیری‌های داخلی ربط دارد. در واقع تصویب این پروتکل‌ها نقطه عطف به حساب می‌آید. در این پروتکل‌ها همچنین قواعد ناظر بر نحوه هدایت درگیری نیز لحاظ شده‌اند.

ICRC

INTERNATIONAL

FEDERATION

نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر: تاریخچه

در سال ۱۸۵۹ در جنگی که بین فرانسه و اتریش در شمال ایتالیا در منطقه سولفورینو رخ می‌دهد، جوانی ۲۹ ساله به نام ژان هانری دونان، تاجر و فعال اجتماعی اهل سوئیس و شهر ژنو، در حال عبور از منطقه جنگی، به صورت داوطلبانه به مداوای مجروحان و مصدومین این جنگ می‌پردازد. ژان هانری دونان در سال ۱۸۶۲ میلادی، خاطرات خود را از جنگ فوق، در کتابی به نام "خاطره ای از سولفورینو" می‌نویسد و خواستار تشکیل سازمانی مستقل و بی‌طرف، برای کمک آسیب دیدگان از جنگ می‌شود.

در نتیجه این اقدام، در سال ۱۸۶۳ میلادی، کنفرانس بین‌المللی متشکل از ۱۶ کشور در ژنو تشکیل شد و موافقتنامه ۱۸۶۴ برای بهبود وضع مجروحان و رنجوران نظامی میدان جنگ تدوین شد و به امضای نمایندگان ۱۲ دولت از کشورهای شرکت‌کننده رسید که در آن، بی‌طرف شمردن متصدیان خدمات پزشکی نیروهای مسلح، رفتار انسانی با زخمی‌ها و بی‌طرفی غیرنظامیانی که داوطلبانه به کمک مجروحان جنگ می‌شتابند و نیز علامتی بین‌المللی به منظور مشخص شدن اعضا و وسایلی که در این راه به کار می‌روند، پیش‌بینی شده بود.

به خاطر ملیت هانری دونان، صلیبی سرخ بر زمینه‌ای سفید به تقلید از پرچم سوئیس به عنوان نماد و علامت آن انتخاب شد.

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ:

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در سال ۱۸۶۳ توسط هانری دونان، مؤسس نهضت صلیب سرخ و هلال احمر و چند تن از یارانش تاسیس شد. این کمیته سازمانی مستقل، غیر دولتی، خصوصی از نظر سیاسی، مذهب و بی‌طرف و شعار آن (نیکوکاری در

● وظایف کمیته بین المللی صلیب سرخ:

- حفظ و نشر اصول اساسی نهضت صلیب سرخ
- به رسمیت شناختن جمعیت های ملی
- بر عهده گرفتن وظایفی که قرارداد ژنو تعیین می کند
- حفاظت از زندگی و کرامت قربانیان جنگ و خشونت های داخلی و امداد رسانی به آن ها

World Health Organization

سازمان بهداشت جهانی:

که به اختصار WHO خوانده می شود، یکی از زیرمجموعه های تخصصی سازمان ملل متحد است که به وضعیت سلامت عمومی در سطح جهان توجه دارد. این آژانس در ۹ آوریل سال ۱۹۴۸ در ژنو واقع در کشور سوئیس تاسیس شده است. بودجه سالیانه سازمان بهداشت جهانی در حال حاضر حدود سه میلیارد دلار است که تقریباً یک چهارم آن توسط اعضا و بقیه ی آن توسط کمک های داوطلبانه تامین می شود. بودجه ی این سازمان در شش ردیف هزینه می شود که توجه به این حوزه ها، می تواند مأموریت و اهداف سازمان بهداشت جهانی را شفاف تر نماید:

- بیماری های قابل انتقال:
- بیماری هایی مانند AIDS، هپاتیت، مالاریا و بیماری هایی که با واکسیناسیون قابل پیش گیری هستند در این دسته قرار می گیرند.
- بیماری های غیر قابل انتقال:
- بیماری هایی مانند بیماری های ذهنی و روانی، اعتیادهای شیمیایی، خشونت های رفتاری و معلولیت ها در این گروه قرار می گیرند.
- ترویج سلامت در طول زندگی:

مسائلی مانند بهداشت تولید مثل، بهداشت کودکان و افراد بالغ، پیر شدن و مسائل مرتبط با سلامتی افراد پیر و عوامل اجتماعی مرتبط با سلامت در این دسته قرار می گیرند.

- سیستم ها و نظام های بهداشت و سلامت:

خط مشی ها و استراتژی های کلان دولت ها در حوزه سلامت، دسترسی مناسب به دارو و تکنولوژی های درمانی و تسهیل عملکرد سیستم های بهداشت و سلامت در دولت ها، از جمله زیرمجموعه های این دسته است.

- آمادگی برای مواجهه با چالش ها

ظرفیت کشورها برای مواجهه با چالش ها و بحران ها و همین طور آماده بودن آن ها برای درک شرایط اضطراری و پیش بینی احتمال وقوع آن ها و مدیریت شرایط بحران از جمله زیرمجموعه های این دسته است.

- بودجه های مرتبط با فرایندهای داخلی سازمان بهداشت جهانی

شفافیت، مدیریت داخلی سازمان، برنامه ریزی استراتژیک و تخصیص بهینه منابع و انجام کارهای ستادی و هماهنگی ها، از جمله زیرمجموعه های دسته ی ششم هزینه های سازمان بهداشت جهانی است.

با توجه به توضیحات فوق، می توان سازمان بهداشت جهانی را حاصل سرمایه گذاری مشترک اعضای سازمان ملل متحد برای تلاش جمعی جهت بهبود وضعیت سلامت در سطح جهان دانست.

unicef

صندوق کودکان سازمان ملل متحد:

یونیسف یا صندوق کودکان سازمان ملل متحد، یکی از آژانس های سازمان ملل متحد است که برای تحقق حقوق کودکان و کمک به بهبود وضعیت زندگی آنان در سرتاسر جهان فعالیت میکند. یونیسف که خط مشی خود را از پیمان نامه جهانی حقوق کودک می گیرد، متعهد است که بقا، حمایت و رشد و تکامل کودکان را در سطح جهان حفظ کرده و اولویت های توسعه ای و اصول

فرصتی برابر برای بقا، رشد، تکامل و تحقق حداکثر ظرفیت هایشان را بدون تبعیض و جهت گیری خاص داشته باشند. چنین امری همسو با اصول پیمان نامه حقوق کودک نیز هست. هدف از اجرای رویکرد مبتنی بر برابری در برنامه ها و سیاست های یونیسف؛ درک و بررسی دلایل و ریشه های نابرابری است تا همه کودکان، به خصوص آن دسته که در معرض بیشترین محرومیت ها در جامعه قرار گرفته اند، بتوانند برای بقا و رشد و پرورش خود از آموزش، خدمات بهداشتی و درمانی، آب سالم، حمایت و دیگر خدمات مورد نیاز بهره گیرند.

دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان:

دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان (UNHCR) توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۵۰ تاسیس شد. هدف از تاسیس آن محافظت و حمایت از پناهندگان و یاری رساندن در امر بازگشت یا اسکان مجدد آن ها می باشد. وظیفه کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل، رهبری و هماهنگ نمودن فعالیت های بین المللی برای محافظت و رفع مشکلات پناهندگان در سراسر جهان می باشد.

هدف اولیه این سازمان، حراست از حقوق و سلامتی پناهندگان است. این سازمان می کوشد تا از احترام به حقوق پناهندگان و سلامت آن ها در کشورهای دیگر، بازگشت داوطلبانه آن ها به کشور خود، اسکان مجدد آن ها در کشور ثالث و ... مطابق قوانین بین المللی اطمینان حاصل کند.

این سازمان با ستادی در حدود پنج هزار نفر در بیش از یکصد و بیست کشور در حال کمک کردن به حدود بیست میلیون نفر فعال است.

اخلاقی کار با کودکان را در کشورها پیاده کند. یونیسف در سال ۱۹۴۶ میلادی از سوی سازمان ملل متحد و با هدف ارائه غذا، لباس و مراقبت های بهداشتی به کودکان اروپایی آسیب دیده از جنگ جهانی دوم تاسیس شد. طولی نکشید که مأموریت این سازمان گسترش یافت و در سال ۱۹۵۳ میلادی، یونیسف رسماً به سازمانی دائم تحت نظارت سازمان ملل تبدیل شد. امروز یونیسف در بیش از ۱۵۵ کشور جهان فعال است و به احقاق حقوق کودکان در زمینه بقا، رشد و تکامل و حمایت کمک می کند.

● یونیسف در ایران:

یونیسف و دولت ایران از سال ۱۹۶۳ میلادی برنامه های مشترکی به نفع کودکان اجرا کرده اند. در ابتدا، برنامه های یونیسف بر روی مسائل سلامت و تغذیه متمرکز بود؛ اما در سال های بعد، دامنه فعالیت ها به آموزش دختران، توانمندسازی زنان برای فعال تر بودن در جامعه، اطلاع رسانی راجع به اچ آی وی/ایدز برای افراد در معرض خطر و ترویج قوانین حامی حقوق کودک گسترش یافت.

● رسالت اصلی و اولویت ها در ایران و جهان:

یونیسف با همکاری دیگر آژانس های سازمان ملل، متعهد است به شرکای دولتی خود در تحقق آرمان های توسعه هزاره کمک کند. از آنجا که شش آرمان از هشت آرمان توسعه هزاره به کودکان و زنان مربوط می شوند، سند توسعه هزاره از اهمیت بیشتری برای یونیسف برخوردار است.

در سطح بین المللی، یونیسف پنج حوزه اصلی را در ارتباط با اصول کلیدی آرمان های توسعه هزاره در "سند راهبردی میان دوره ای" خود مشخص کرده است. این سند، راهنمای کمک های یونیسف در زمینه توسعه در سراسر جهان است

● حوزه های اصلی فعالیت یونیسف:

- بقا و رشد کودکان
- آموزش پایه و برابری جنسیتی
- HIV/ایدز و کودکان
- حمایت از کودکان در مقابل خشونت، بهره کشی و سوء استفاده
- ترویج سیاستگذاری و مشارکت در راستای حقوق کودک.

به این منظور یونیسف با استفاده از رویکردی مبتنی بر برابری، قبل از هر چیز، به حقوق و نیازهای کودکان نیازمند رسیدگی می کند. در یونیسف، برابری به معنای آنست که همه کودکان

باشد، می‌رساند تا جان قربانیان جنگ، درگیری‌های داخلی و یا سوانح طبیعی را نجات دهد. بعد از خاتمه علت بحران، هم‌چنان به غذارسانی به جوامعی که به کمک برای بازسازی معیشت خود نیاز دارند، ادامه می‌دهد.

برنامه جهانی غذا، بخشی از نظام سازمان ملل متحد است که بودجه آن به صورت داوطلبانه تأمین می‌شود.

کارمندان برنامه جهانی غذا اغلب در نواحی دور افتاده مشغول به کار می‌باشند و به طور فعال به گرسنگان نیازمند خدمت می‌کنند.

برنامه عمران سازمان ملل متحد:

برنامه پیشرفت و توسعه ملل متحد یا UNDP، یا به عبارت دیگر شبکه‌های جهانی توسعه ملل متحد، بزرگترین مرجع کمک‌کننده برای توسعه کشورها در سطح جهان است. UNDP هیئت اجرایی در داخل انجمن‌های اقتصادی و اجتماعی این ملل است. مدیر اجرایی برنامه این سازمان، سومین عضو ارشد سازمان ملل متحد پس از معاون سازمان ملل متحد و جانشین وی است.

اداره مرکزی UNDP در شهر نیویورک، بطور کامل با مشارکت اختیاری کشورهای عضو این سازمان، بنیان نهاده شد. این سازمان در ۱۶۶ کشور، دفتر دارد که با دولت‌های محلی همکاری دارند تا چالش‌های مربوط به توسعه کشور، ظرفیت ساخت و ساز و ظرفیت توسعه محلی را حل کنند. UNDP، مشاوره‌های کارشناسی، آموزشی و کمکهایی را برای پیشرفت و توسعه کشورها به ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته ارائه می‌دهد. UNDP بیشتر روی کاهش فقر، ایجاد دولت‌های دموکراتیک، آموزش راه‌های پیشگیری از بیماری‌هایی نظیر ایدز، حفظ محیط زیست و انرژی و مقابله با بحران‌ها و بازسازی و اصلاح، تمرکز دارد.

شاخه کمک غذایی سازمان ملل متحد:

(WFP) بزرگترین نهاد انسانی جهان است. این سازمان از طریق اداره مرکزی خود در رم و بیش از ۸۰ دفتر در کشورهای دیگر، جهت کمک به مردمی که قادر به تأمین غذای کافی جهت اعضای خانواده خود نیستند تلاش می‌کند.

برنامه جهانی غذا در راستای رسیدن به اهداف اصلی خود، یعنی ریشه کن کردن گرسنگی و سوء تغذیه بواسطه رفع نیازهای غذایی تلاش می‌کند. برنامه جهانی غذا پنج هدف استراتژیک دارد که عبارت است از:

- نجات جان افراد و حمایت از امرار معاش در مواقع اضطراری
- جلوگیری از گرسنگی حاد و سرمایه‌گذاری برای آمادگی در مقابل بلایای طبیعی و کاهش اثرات آن
- بازگرداندن و بازسازی زندگی و امرار معیشت‌ها بعد از جنگ و بلایای طبیعی یا در شرایط گذار
- کاهش گرسنگی مزمن و کمبود تغذیه ای
- تقویت توانایی ملت‌ها برای مهار گرسنگی از طریق سیاست‌های واگذاری و خرید محلی
- از مجموعه فعالیت‌های برنامه جهانی غذا میتوان موارد زیر را نام برد:

- مقابله با کمبود ریز مغذی‌ها
- سعی در کاهش مرگ و میر کودکان
- بهبود سلامتی مادران
- مبارزه با بیماری‌هایی از قبیل اچ آی وی
- پروژه‌های غذا در ازای کار که به ارتقاء محیطی و ثبات اقتصادی و فرهنگی محصولات کمک می‌کند.

برنامه جهانی غذا تخصص‌هایی نظیر بررسی امنیت غذایی، تأمین مواد غذایی و لجستیک را گسترش داده است، به نحوی که از بهترین راه حل‌ها برای گرسنگی در دنیا اطمینان حاصل نماید. در مواقع اضطراری، غذا را به هر جا که بدان نیاز

رئیس جمهور و وزیر کشور به مسئولیت های خود عمل نموده است که در زیر به طور مشروح تر مورد بررسی قرار می گیرد.

● کارگروه های تخصصی سازمان:

- کارگروه ارتباطات و فناوری اطلاعات
- کارگروه بهداشت و درمان با مسئولیت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ریاست وزیر مربوطه
- کارگروه خشکسالی، سرمازدگی و مخاطرات کشاورزی (زراعت باغداری، دامداری، آبزیان و طیور) با مسئولیت وزارت جهاد کشاورزی و ریاست وزیر مربوطه
- کارگروه حمل و نقل، شریان های حیاتی، بلایای جوی و طوفان با مسئولیت وزارت راه و شهرسازی و ریاست وزیر مربوطه
- کارگروه تشکیل های مردم نهاد با مسئولیت وزارت کشور و ریاست معاون امور اجتماعی، فرهنگی و شوراهای وزارت کشور ایران
- کارگروه بیمه، بازسازی و بازتوانی، تأمین و توزیع ماشین آلات، آواربرداری ساختمان ها، آتش نشانی، مواد خطرناک و انتقال و تدفین متوفیان با مسئولیت وزارت کشور و ریاست معاون امور عمرانی و رئیس سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور
- کارگروه امنیت و انتظامات با مسئولیت وزارت کشور و ریاست معاون امنیتی و انتظامی وزارت کشور
- کارگروه امور سیل و مخاطرات دریایی، برق، آب و فاضلاب با مسئولیت وزارت نیرو و ریاست وزیر مربوطه
- کارگروه تأمین سوخت و مواد نفتی با مسئولیت وزارت نفت و ریاست وزیر مربوطه
- کارگروه مخاطرات زلزله، لغزش لایه های زمین، ابنیه، ساختمان و شهرسازی با مسئولیت وزارت راه و شهرسازی و ریاست وزیر مربوطه
- کارگروه تأمین مسکن با مسئولیت وزارت راه و شهرسازی (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی)
- کارگروه مخاطرات زیست محیطی با مسئولیت سازمان محیط زیست و ریاست رئیس مربوطه
- کارگروه آموزش و اطلاع رسانی با مسئولیت سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و ریاست رئیس مربوطه
- کارگروه امداد و نجات و آموزش همگانی با مسئولیت جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران با ریاست رئیس سازمان امداد و نجات

وزارت کشور
سازمان مدیریت بحران کشور

سازمان مدیریت بحران:

با استناد به قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور مصوب ۸۶/۱۰/۲۵ سازمان مدیریت بحران کشور به منظور ایجاد مدیریت یکپارچه در امر سیاستگذاری، برنامه ریزی، ایجاد هماهنگی و انسجام در زمینه های اجرائی و پژوهشی، اطلاع رسانی متمرکز و نظارت بر مراحل مختلف مدیریت بحران و ساماندهی و بازسازی مناطق آسیب دیده تشکیل می گردد.

هدف از تشکیل این سازمان، استفاده از همه امکانات و لوازم مورد نیاز وزارتخانه ها، موسسات و شرکت های دولتی و عمومی، بانک ها و بیمه های دولتی، نیروهای نظامی و انتظامی، موسسات عمومی غیردولتی، شوراهای اسلامی، شهرداری ها، تشکلهای مردمی، موسساتی که شمول قانون بر آن ها مستلزم ذکر نام است، دستگاه های تحت امر مقام معظم رهبری و نیروهای مسلح در صورت تفویض اختیار معظم له، جهت بهره مندی بهینه از توانمندی های ملی منطقه ای و محلی در مواجهه با حوادث طبیعی و سوانح پیش بینی نشده.

در تمام کشورهای دنیا، مدیریت ملی بحران عموماً بر عهده حکومت است. در برخی کشورها مدیر بحران رئیس قوه مجریه است، ولی در اکثر آن ها مدیر بحران عضو قوه مجریه (به ویژه در سطح ریاست جمهوری و وزارت کشور) است. نمایندگان منطقه ای دولت (استاندار، فرماندار، بخشدار) زیر نظر وزیر کشور عمل می کنند. همچنین شهرداری ها و دهیاری ها (دولت های محلی) علیرغم استقلال نسبی خود، با وزارت کشور هماهنگی به عمل می آورند. مدیریت بحران در کشور ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و در مسیر تحولی خود بطور متناوب تحت نظر ریاست جمهوری، معاون اول رئیس جمهور، نخست وزیر، معاون اجرایی

کرده اند. سازمان اورژانس کشور وظایف تخصصی این امر را با کمک ارگان های دیگر مثل آتش نشانی، پلیس و جمعیت هلال احمر انجام می دهد.

ساز و کار هر یک از این ارگان ها به این صورت است که در مرکز استان و شهرستان و گاهی شهرها و روستاها یک مرکز دریافت پیام از طریق تلفن دارند و مردم با گرفتن شماره های سه رقمی به این اطلاعات حادثه و محل وقوع را گزارش میکنند. بلافاصله نزدیک ترین تیم عملیاتی به محل اعلام شده، توسط بی سیم و تلفن فراخوانده و اعزام میشود. رسیدن سریع آمبولانس به مددجو به مسائل ترافیکی، صحت و پیچیدگی آدرس و مسیر بستگی دارد. فوریت های پزشکی وظیفه اصلی رسیدگی به شرایط جسمی و روحی بیماران و سانه دیدگان، شروع اقدامات درمانی و در صورت نیاز انتقال مصدوم و یا بیمار بر را عهده دارد.

آشنایی با سیستم فراخوان و اعزام:

در کشور ما تنها راه فراخوان سازمان های امدادی، تماس تلفنی است. به همین منظور، شماره های سه رقمی برای این کار در نظر گرفته شده است که تماس با این شماره ها، رایگان و با اکثر گوشی ها حتی بدون سیم کارت امکان پذیر است.

۱۱۲

امداد و نجات

۱۱۵

اورژانس

۱۲۵

آتش نشانی

۱۱۰

پلیس

سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی:

سازمان آتش نشانی برای اولین بار در سال ۱۲۲۱ در تبریز تاسیس شد و واحدهای آتش نشانی رسمی دیگر در مکان هایی که پالایشگاه دارند، تاسیس شد. سازمان های آتش نشانی با هدف اصلی نجات جان و اموال ها انسان تشکیل شده اند؛ بنابراین یک آتش نشان قادر است در بحرانی ترین شرایط محیطی و زیان آورترین شرایط کاری به یاری حادثه دیدگان بشتابد.

■ وظایف سازمان آتش نشانی در حوزه عملیات:

(۱) اطفاء حریق در آتش سوزی منازل مسکونی، ساختمان های تجاری و صنعتی، وسایل نقلیه، کارخانجات، اماکن عمومی و دولتی، دامداری ها، انباری ها، باغات و مزارع، پارک ها و فضای سبز، معابر، زباله ها و ...

(۲) امداد و نجات در حوادثی مانند سقوط در چاه، ریزش ساختمان و چاه، تصادفات رانندگی، سقوط از ارتفاع، محبوس شدن افراد در اماکنی مانند آسانسور، نشت گاز، گرفتن انواع حیوانات و جانوران و ...

باتوجه به مسئولیت های خطیر آتش نشانان و حضورشان در مناطق پر خطر، آسیب پذیری آنان در حد بالایی است. علاوه بر این، عوارض و مخاطرات شغلی در حرفه آتش نشانی با بروز و تشدید انواع بیماری های جسمی و روانی جلوه میکند.

سازمان اورژانس کشور:

در کشور ما وظیفه مواجهه با فوریت های پزشکی به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و به تبع آن، دانشگاه های علوم پزشکی کشور واگذار شده است و این دانشگاه ها نیز، واحد تخصصی «مرکز مدیریت حوادث و فوریت های پزشکی» را تشکیل داده و این وظیفه را به آن محول

فصل ۶

آشنایی مقدماتی با سامانه های هشدار دهنده

مطالب آموزشی فصل:

- آشنایی با سامانه هشدارهای سریع در سوانح
- آشنایی با روش های پخش هشدار
- پیام هشدار
- سامانه های هشدار در ایران

سیستم های هشدار اولیه، زنجیره ای از موارد مهم هستند که عبارتند:

- شناخت و ترسیم نقشه مخاطره
- پایش و پیش بینی حوادث قریب الوقوع
- پردازش و انتشار اخطارهای قابل فهم برای سیاست گذاران و مردم
- به کار بستن اقدامات مناسب و به موقع، در پاسخ به اخطارها

● عوامل مهم در انتخاب نوع و روش هشدار:

عوامل مهم در انتخاب نوع و روش هشدار دهنده ها شامل: فراوانی، پیامدها، سرعت وقوع و طول زمان هشدار دهنده قبلی، وسعت و محدوده اثر آن، توان تخریب، قابلیت پیش بینی مشکوک یا کنترل نامطمئن حادثه، نیروهای انسانی و مسئولیت های قانونی می باشد.

طراحی و اقدام سیستم هشدار سریع باید بر مبنای همکاری، تبادل اطلاعات و تدبیر گروهی باشد تا نتایج آن برای جامعه ملموس و عینی شود. به منظور شناسایی و ارزیابی اطلاعات مورد نیاز کاربران، سیستم هشدار سریع باید یک ارتباط تنگاتنگ هم با بخش های خصوصی و هم با بخش های عمومی برقرار کند.

بعد از مرحله انتقال هشدار سریع، پاسخ سریع به هشدار مطرح می شود و نیروهای امدادی و عملیاتی باید خود را با این هشدارها سازگار و توانایی پاسخ سریع به هشدارها و وقایع را در خود ایجاد کنند تا واکنش سریعی به هشدارها نشان دهند.

در بحث واکنش سریع به هشدارها، هم دستگاههای اجرایی موظف هستند و هم مردم عادی؛ دستگاههای اجرایی و نیروهای امدادی با آمادگی بالا و ایجاد چابکی در خود و انجام عملیات در کوتاه ترین زمان و مردم عادی با توجه به هشدارها و دوری از محل حادثه می توانند واکنش سریعی نسبت به هشدارها داشته باشند.

مردم لازم است در مورد دریافت پیام از سیستمهای هشدار سریع و واکنش صحیح در زمان مناسب آموزش دیده باشند، زیرا در صورتی که تمرین و آمادگی قبلی در این زمینه وجود نداشته باشد، اعلام هشدار می تواند موجب آشفتگی و از آن مهم تر، افزایش خطرات به ویژه در اماکنی که تجمع افراد زیاد است را به همراه داشته باشد. عموم مردم لازم است قبل از بروز سانحه با نوع خطرات بالقوه، انواع هشدارها، تخلیه اضطراری در زمان حوادثی چون سیل و... راه های فرار موجود، و

اصول هشدار و فراخوان:

● هشدار چیست:

آگاه کردن یک سری افراد یا عموم جامعه که ما مد نظر داریم، برای اتفاقی که احتمال وقوع آن در آینده خواهد بود.

● سامانه هشدارهای سریع:

وقوع سوانح و خسارات فراوان جانی و مالی آن ها، موجب شده است تا دولت ها همواره در فکر روشهایی برای کاهش اثرات زیانبار سوانح باشند.

عدم آمادگی در مقابله با بلایا موجب عدم توسعه پایدار جوامع و ایجاد تلفات و خسارات سنگین به آن ها شده است. جدا از آسیب های جبران ناپذیری که بلایا و حوادث به بار می آورند، عدم پیشگیری و فقدان آمادگی برای پاسخ مناسب و موثر، می تواند خالق یک تراژدی دردناک باشد.

در میان جنبه های مهم آمادگی در بلایا، سامانه هشدار اولیه می تواند آمادگی پاسخ گویی به حوادث را با قابلیت های در دسترس، به بالاترین سطح ممکن برساند.

این سیستم ها با هدف اطلاع رسانی به مردم، بخش های خدماتی، مدیران و سایر سازمان ها قبل از وقوع سانحه طراحی و به کارگیری می شوند. پیشرفت تکنولوژی های نوین در چند سال اخیر از یک سو و استفاده از اطلاع رسانی سریع و موثر از سوی دیگر، سبب کاهش خسارات جانی و مالی فراوان شده است.

عملکرد این سیستم ها در شرایط مختلف، تفاوت های عمده ای دارد که این شرایط می تواند با نوع مخاطره، موقعیت جغرافیایی، نوع کاربری محل و مواردی دیگر، متفاوت باشد. به عنوان مثال، سیستم های هشدار سریع در زلزله معمولاً از چند ثانیه تا چند ده ثانیه قبل از وقوع، هشدار لازم را اعلام می کنند.

اطلاعات لازم را در سریع ترین زمان ممکن قبل از وقوع زلزله در اختیار مدیران قرار می دهد.

• سیستم شناسایی تغییرات در پارامترهای جوی: بر اثر وقوع زلزله های بزرگ در این سیستم تلاش عملی زیادی جهت ایجاد ارتباط معنی دار بین تغییرات عوامل زمین شناسی و حتی جوی، با وقوع زمین لرزه انجام گرفته است.

• دستگاه هشدار دهنده زلزله: اساس کار این دستگاه مبتنی بر ثبت مشخصات امواج مربوط به زلزله می باشد. این دستگاه قابل استفاده در منازل و مراکز عمومی بوده و قادر به اعلام هشدار قبل از وقوع زلزله می باشد. لازم به ذکر است که تنها نمونه آزمایشگاهی این دستگاه تهیه شده.

• سامانه هشدار زلزله: سامانه ای برای اطلاع رسانی سریع زمین لرزه های بزرگ قریب الوقوع است که با دریافت و بررسی امواج انتشار یافته از کانون زلزله، می تواند دست کم لحظاتی قبل از وقوع زلزله، آن را اعلام و نسبت به آن هشدار دهد. اعلام سریع این هشدار به ساکنان و همچنین مراکز حساس (مانند خطوط انتقال گاز، سیستم حمل و نقل و نیروگاه ها) می تواند موجب پایین آوردن آسیب های جانی و مالی ناشی از این بلای طبیعی شود. سامانه هشدار سریع زمین لرزه نخستین بار حدود هفتاد سال قبل در ژاپن استفاده شد.

● سامانه های هشدار دهنده در ایران:

سازمان هواشناسی از طریق بررسی داده های حاصل از اطلاعات ماهواره ای و نقشه ها اقدام به اعلام هشدار از طریق مراجع قانونی (سازمان صدا و سیما و ارسال اطلاعات به سازمان های مربوطه) می نماید.

علم مدیریت بحران در ایران، باوجود حادثه خیز بودن کشور، دارای سابقه زیادی نیست. داده های علمی موجود عمدتاً حاصل پژوهش، تالیف و ترجمه در سال های اخیر است؛ ضمن آن که بخش قابل توجهی از این داده ها، به شکل اجرایی بومی سازی نشده است. بدین ترتیب، سیستم های هشدار سریع نیز آن چنان که باید در زمینه مخاطرات مختلف آماده سازی و به کار گیری نشده است.

در زمینه مخاطرات جوی (وزش باد، توفان، بارش برف و باران)، سازمان هواشناسی از طریق بررسی داده های حاصل از اطلاعات ماهواره ای و نقشه ها اقدام به اعلام هشدار از طریق مراجع قانونی (سازمان صدا و سیما و ارسال اطلاعات به سازمان های مربوطه) می نماید. در تهران نیز سازمان

بهترین راه برای جلوگیری از خسارت و از بین رفتن اموال کاملاً آگاهی داشته باشند.

در زمان اعلام هشدار، معمولاً فرصتی برای تفسیر، آموزش و راهنمایی دریافت کنندگان پیام نخواهد بود، بنابراین لازم است افراد شناخت و درک صحیح از مفهوم هشدار داشته باشند.

به طور مثال، در زمان بروز سیلاب و نیاز به تخلیه منازل مردم منطقه در زمان هشدار، لازم است راه های خروج، برداشتن لوازم ضروری که از قبل آماده شده، تقسیم وظایف، همراهی با نیروهای امداد رسان و... را بدانند و از آن ها پیروی کنند.

● روش های اعلام هشدار:

سامانه های هشدار زود هنگام، شامل زنجیره ای از اقداماتی مانند شناخت مخاطرات و ترسیم نقشه آن، پایش و پیش بینی حوادث قریب الوقوع، پردازش اطلاعات و انتشار اخطارهای قابل فهم برای مردم و همچنین انجام اقدامات مناسب و به موقع در پاسخ به این هشدارها می باشد.

هشدارها می توانند از بسترهای متفاوتی رسانه های محلی (دیداری و شنیداری)، شبکه های تلفن همراه، آژیرها و بلندگوهای نصب شده در اماکن مختلف و مانند آن منتشر شوند. روش های اعلام هشدار می توانند شامل موارد زیر باشند:

- پیام رادیویی
- بلندگو
- کشیدن نوار خطر در صحنه ی حادثه
- چراغ خطر در مواقعی که دید کم باشد
- دوک خطر
- تابلو ایست
- آتش
- چراغ هالوژن
- آژیر
- چراغ گردان

● هشدار در زلزله:

سیستم های مختلفی جهت جمع آوری اطلاعات قبل از وقوع زلزله و بهره گیری در هشدار قبل از سانحه وجود دارد. در این قسمت سعی می کنیم شما را با نمونه هایی از آن ها آشنا کنیم.

• سامانه هشدار سریع: با بهره گیری از شبکه شتاب نگاری جنبش شدید زمین خصوصاً در کلان شهرها قابل استفاده می باشد. توزیع ایستگاه های این شبکه چنان است که کل گستره شهری و بر روی پهنه گسل های فعال را پوشش می دهد و

هستند؛ که البته، این روش به دلیل وجود ملاحظات مختلف در پاره ای از موارد در مورد هشدارهای قبل از وقوع سوانح با مشکلاتی مواجه است. لازم به ذکر است که در سال ۱۳۹۴، پژوهشگاه بین المللی زلزله در تهران، راه اندازی شده است که در این پژوهشگاه، سیستم کامل هشدار سریع زلزله به سنسورهای شتاب نگار با سرعت و دقت بالا مجهز است و لازم است با گسترش به سایر شهرها و افزایش شبکه، تکمیل شود.

پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران، با نصب ۸۰۰ بلندگوی اعلام خطر و هم چنین تعدادی دستگاه لرزه نگار در نقاط مختلف شهر (بر اساس موقعیت گسل ها)، مقدمات استقرار و راه اندازی سیستم های هشدار سریع را فراهم نموده است؛ اما آن چه مسلم است، تا رسیدن به حداقل شرایط مورد انتظار با در نظر داشتن میزان حادثه خیزی شهرهای مختلف کشور، فاصله زیادی وجود دارد و هم چنان گسترده ترین بستر موجود به منظور اعلام هشدار، شبکه های رادیویی و تلویزیونی

مراحل و اقدامات پیام هشدار اولیه

مرحله	عنوان	اقدام لازم
زرد	معادل "اطلاعیه" سازمان هواشناسی	گوش به زنگ باشید.
نارنجی	معادل "اخطار" سازمان هواشناسی	۱ - گوش به زنگ باشید. ۲ - آماده تخلیه منزل باشید.
قرمز	معادل تصمیم ستاد مدیریت بحران منطقه یا محله برای تخلیه	پس از اعلام مسئولین و با هماهنگی آنان، منزل را تخلیه کنید و به مناطق امن پناه ببرید.

فصل ۲

آشنایی با عملیات لجستیک در امداد

مطالب آموزشی فصل:

- نیازهای عملیات امداد و درخواست
- ترابری (زمینی، هوایی، دریایی)
- ذخیره سازی و انبار
- سامانه ارتباطات
- تدارک نیروهای امداد (تامین آب، غذا، درمان و استراحتگاه)

تجهیزات و مواد اولیه ضروری برای کار کمک رسانی سازمان ها می باشد. افزون بر آن، فعالیت های مرتبط با ارزیابی مصدومان و جابجایی جمعیت تحت تأثیر سانحه، نیازمند یک سیستم لجستیک است؛ به گونه ای که به طور مؤثری به اجرا درآید.

بدون تردید فرایند لجستیک، به عنوان یک سیستم منسجم و پیچیده، خود بایستی متشکل از زیرساختارها و یا زیرسیستم های بهم تنیده و یکپارچه ای باشد تا در نهایت، بتوان فعالیت های لجستیکی در بحران را در حد استانداردهای لازم نگاه داشت:

- زیرسیستم برنامه ریزی و برآورد نیازمندی ها
- زیرسیستم تأمین نیازهای عوامل امدادی
- زیرسیستم تأمین و خرید
- زیرسیستم ذخیره سازی و انبارداری
- زیرسیستم توزیع
- زیرسیستم نگهداری و تعمیرات و کنترل ضایعات
- زیرسیستم ترابری
- زیرسیستم کنترل اموال
- زیرسیستم مخابراتی و ارتباطاتی
- زیرسیستم تأمین نیازهای پرسنل
- زیرسیستم مدیریت

به طور کلی می توان بیان داشت که لجستیک در عملیات امداد و نجات، به مجموعه گسترده ای از کارکردهایی اطلاق می شود که می توانند موفقیت در انجام بهینه و پویای یک عملیات امدادی را تضمین نمایند. این مجموعه شامل فعالیت هایی است که به صورت کلی تحت عناوین زیر معرفی شده اند:

- انبارداری
- خرید ، نگهداری و تدارکات
- حمل و نقل
- تأمین منابع مالی، امور حقوقی و اداری
- ارتباطات، امنیت، اطلاعات و آمار

● ارزیابی و نیازسنجی لجستیک:

برنامه آمادگی لجستیک مبتنی بر انجام ارزیابی بر روی مخاطرات، آسیب پذیری و منابع، می باشد. بر این اساس در انجام ارزیابی آسیب پذیری و منابع جهت مشخص کردن ضعف ها، توانمندی ها و نیازها به انجام می گردد.

بدون انجام یک ارزیابی اساسی نوع و مقدار نیازمندی ها و توزیع زمانی و مکانی آنها بسیار دشوار خواهد بود. انجام مأموریت ارزیابی توسط

لجستیک:

تجربیات گذشته در کشور ما نشان می دهد که مقابله با حوادث غیرمترقبه و تبعات و عوارض آن، به عنوان یک چالش بزرگ فراروی مسئولین قرار دارد و مدیریت بحران در هنگام بروز حوادث همواره با مشکلات جدی روبرو بوده است. پشتیبانی و لجستیک بحران نیز به عنوان یکی از ارکان اصلی مدیریت بحران از این قاعده مستثنی نمی باشد.

لجستیک در زنجیره تأمین و پشتیبانی مدیریت بحران نقش اساسی و تعیین کننده ای برعهده دارد که در صورت اختلال در ایفای این نقش، کل فرآیند مدیریت بحران با مشکل روبرو و دچار اختلال خواهد شد. لجستیک بحران، کلیه فرایندهای برآورد، تأمین، حمل و نقل، نگهداری و توزیع کالاها، تجهیزات و خدمات آسیب دیدگان و تیمهای امدادگر را دربرمی گیرد؛ بنابراین چنانچه لجستیک مدیریت بحران یک سیستم منسجم و علمی باشد، می توان تا حدود زیادی به موفقیت در مدیریت بحران امیدوار بود.

لجستیک به معنی تدارکات و حمل و نقل می باشد و در اسناد فدراسیون صلیب سرخ و هلال احمر نیز به همین نام استفاده گردیده است.

● نقش بخش لجستیک در عملیات امداد و نجات:

مدیریت پشتیبانی در بحران عبارت است از راهکارهای عملی که سیاست گذاران، مدیران بحران، سازمان های غیردولتی، مردم، خیرین و دیگر مؤسسات می توانند با بهره مندی از آنها، اطمینان یابند که کالاهای اساسی دارای کیفیت، در دسترس و ارزان و به شیوه ای صحیح و منطقی در اختیار مردم آسیب دیده یا در معرض خطر قرار می گیرد. لذا در عملیات اضطراری، لجستیک برای پشتیبانی سازمان و اجرای پاسخگویی عملیاتی برای مؤثر، سریع و آماده بودن، بسیج کارکنان،

فرآیندهای امداد و نجات است. بی شک موفقیت هر عملیاتی در گرو تأمین منابع مورد نیاز آن می باشد.

اداره ی منابع در سوانح، استفاده ی مطلوب از منابع موجود و در دسترس قرار گرفتن منابعی است که دور از دسترس هستند؛ به عبارت دیگر مدیریت منابع فراهم آوردن یک روش پایدار و قابل اتکا برای شناسایی، دسترسی، تخصیص دادن و ردگیری منابع خواهد بود.

زنجیره ی مدیریت منابع از دیدگاه آژانس مدیریت بحران آمریکا (FEMA):

- شناسایی نیازمندی ها
- سفارش دادن و درخواست
- بسیج منابع
- رهگیری گزارش
- بازگرداندن و جبران منابع
- ذخیره ی موجودی

● زیرسیستم ذخیره سازی و انبارداری:

انبار رکن بزرگ عملیات لجستیک می باشد؛ هر گونه عملیات امدادی کوچک یا بزرگ به نوعی به کارکرد انبار وابسته است.

آسیب پذیرترین نقاط یک سیستم لجستیک، انبار و ترابری لجستیک می باشد.

در لجستیک به انواع گوناگون انبار نیاز داریم. کالا و تدارکات از هر پایانه ای وارد شوند، به وجود انباری در مبدأ ورودی نیاز دارند. به همین دلیل، وجود انبارهای امدادی دایمی در مکان های نزدیک به بنادر، فرودگاه ها، ایستگاه های راه آهن و پایانه های باربری زمینی ضروری است.

انبار مکانی است که بایستی استانداردهای خاص برای موارد کالاهایی که در آن ذخیره و نگهداری می شود را دارا باشد.

گروه ارزیاب انجام می گیرد (توضیحات در فصل ۸). این گروه با تجسس و رفتن به محل حادثه، نیازهای افراد، ظرفیت های منابع محلی و زیرساخت ها و تسهیلات موجود و میزان خسارت های وارد شده به زیرساخت ها را برآورد می کنند.

خروجی کار گروه ارزیاب بسیار مهم می باشد؛ چرا که ارسال اقلام به محل حادثه و کمک های داخلی و خارجی بر مبنای تخمین گروه ارزیاب صورت می گیرد.

چه اقلامی را گروه های ارزیاب می بایست برای فرایند لجستیکی مشخص کنند؟ براساس استاندارد و طبقه بندی سازمان بهداشت جهانی (WHO):

- اقلام دارویی
- آب
- اقلام بهداشت شخصی
- غذا
- سرپناه
- اقلام اداری و لجستیک
- نیازمندی های شخصی / آموزشی
- اقلام زراعی / چهارپایان
- منابع انسانی
- سایر موارد بر حسب نوع حادثه

سه گونه مهم اطلاعات حاصل از ارزیابی که خروجی فعالیت گروه های ارزیاب تأمین این نیازها خواهد بود:

- جمعیت: تعداد و ویژگی ها، مرگ و میر
- نیازهای حیاتی: امنیت، غذا، سرپناه و بهداشت آب و فاضلاب، لباس و پتو، لوازم آشپزخانه، مراقبت های بهداشت و...
- سیستم های پشتیبانی: اطلاعات، لجستیک و جریان منابع

● مدیریت منابع:

منابع مورد نیاز برای عملیات بایستی تأمین و در محل تحویل شود. منابع مورد نیاز، یا در دسترس قرار دارند که بایستی تخصیص داده شوند یا در دسترس قرار نداشته و بایستی در فرآیند عملیات لجستیک، تأمین و در اختیار قرار گیرند. یکی از چالش های مهم مدیریتی در این زمینه، در رابطه با هماهنگ سازی جریان مواد بین چند سازمان و در درون هر سازمان است. برای نیل به این مهم، نیازمند استفاده از تکنولوژی ها و ابزارهایی جهت ردگیری مواد در مسیر طی شده از مبدأ به مقصد و ثبت اطلاعات در هر مرحله می باشد.

مدیریت منابع در سوانح یکی از کلیدی ترین

سانتیمتر از دیواره‌های جانبی انبار نگهداری شود.

● چینش انبار:

چینش یا طبقه بندی عبارت است از فرآیند تقسیم و دسته بندی انواع کالاها و اقلام موجود به گروه هایی که دارای ویژگی ها و صفات مشترک باشند؛ به طوری که بتوان بر اساس آن ویژگی ها یک گروه را از سایر گروه ها متمایز نمود. هدف اصلی از چینش کالاهای انبار، سهولت در تشخیص و تفکیک آن ها از یکدیگر می باشد و لذا طبقه بندی کالا در مواردی اجرا می شود که تنوع و تعدد اقلام زیاد باشد. پس از وارد نمودن کالاها به انبار، لازم است بر اساس یک نظم خاصی در انبار استقرار یابند. چیدن صحیح کالا در انبار نقش مهمی در افزایش راندمان کاری انباردار دارد.

از توزیع کالا در داخل محوطه انبار اجتناب گردد.

● ایمنی انبار:

رعایت استاندارد، باعث می شود ضمن آسان و روان سازی در عملکردهای انبار، ایمنی فضای انبار ارتقا یابد. یکی از خطرات بزرگ در انبارها، آتش سوزی است که باید تمهیدات لازم در این زمینه اندیشیده شود.

● در انبارهای سرپوشیده، توجه به موارد زیر ضروری است:

- انبار مواد شیمیایی را باید از سایر موارد جدا کرد.
- انبار مواد غذایی از انبار مواد شیمیایی به ویژه مواد شوینده، مجزا باشد.
- در انبارهای سرپوشیده بنا به ضرورت و نگهداری کالا باید قفسه بندی مناسب پیش بینی گردد.
- قفسه بندی ها باید به گونه ای باشد که تردد و جابجایی تجهیزات و وسایل بالا بر امکان پذیر باشد.
- ارتفاع قفسه بندی به اندازه ای باشد که دسترسی به اقلام داخل آن امکان پذیر باشد.
- در صورت لزوم و بلند بودن قفسه ها از وسایل مناسب و ثابت جهت بالا و پائین رفتن استفاده گردد.
- کفی نصب شده در قفسه بندی متناسب با وزن کالایی باشد که نگهداری می گردد.
- بین قفسه بندی و در سطح زیر بنای انبار نور به اندازه کافی پیش بینی گردد.

● در هنگام برپایی انبار باید به شرایط زیر توجه کرد:

- در مناطق کم خطر باشد.
- ترجیحاً در حاشیه شهرها باشد.
- حتی الامکان نزدیک پایانه های حمل و نقل باشد.
- دارای تأسیسات آب و برق و تلفن باشد.
- دارای امنیت کافی باشد.
- استحکام کافی با ارتفاع حداقل ۵/۵ متر داشته باشد.
- کف انبار باید بتن مسلح و سقف آن شیروانی باشد.
- دارای پنجره های حفاظ دار برای نور باشد.
- فاصله دیوار انبار با دیوار اصلی پایگاه باید رعایت شود.
- پیش بینی سطح شیب دار (رمپ) جهت تردد لیفتراک لازم است.

● انواع انبارها از نظر شکل ساختمان:

- انبار سرپوشیده: انبار سرپوشیده فضایی است که از تمام جهت اطراف بسته و دارای سقف می باشد. این نوع انبار، اجناس و کالاها را از نور خورشید، بارش، سرما، گرما و سایر عوامل حفاظت نموده و به طور معمول در برابر سرقت و آتش سوزی دارای سیستم ایمنی کامل می باشند.
- انبار سرپوشیده هانگارد: انبار هانگارد، فضایی است که چهار طرف آن باز و فاقد حفاظ جانبی است، ولی دارای سقف می باشد. این نوع انبار مواد و اقلام امدادی را تنها در برابر نور خورشید و بارش حفاظت کرده و در مقابل سرما و گرما آسیب پذیر است.
- انبار رو باز یا محوطه ای: این نوع انبار هیچ سقف سوله ای و دیوار ندارد.
- **بهداشت انبار:**
- انبارهای مورد استفاده در محلی ساخته شوند که حشرات و آفات انباری به آن راه نیابند.
- انبارها خنک و خشک بوده و نظافت آن ها به آسانی صورت گیرد.
- انبار دارای هواکش مناسب و دمای آن حداکثر ۲۰ درجه سانتی گراد باشد.
- کف انبار و دیوارها تا ارتفاع ۱/۵ متر از جنس قابل شستشو باشد.
- مساحت انبار با حجم موادی که انبار می شوند متناسب باشد.
- سقف، دیوار و کف انبار صاف به رنگ روشن و بدون درز و ترک خوردگی باشد.
- مواد غذایی با رعایت فاصله ۲۰ سانتیمتر از کف و ۵۰

فرایند خود به چهار گونه ی زیر و یا مجموعه ای از آن ها انجام می شود:

- حمل و نقل جاده ای (زمینی) (زیر نظر سازمان حمل و نقل و پایانه های کشور)
  - حمل و نقل هوایی (زیر نظر سازمان هواپیمایی کشوری)
  - حمل و نقل ریلی (زیر نظر راه آهن جمهوری اسلامی ایران)
  - حمل و نقل دریایی (زیر نظر سازمان بنادر و کشتیرانی کشور)
- هر کدام از این روش ها، مزایا و معایب خاص خود را دارند که به شرح زیر می باشد:
- حمل و نقل جاده ای:

در اکثر کشور ها از ترابری زمینی استفاده می گردد.

• مزایا:

- (۱) انعطاف پذیری بالا
  - (۲) هزینه های جانبی به نسبت پایین
  - (۳) در دسترس بودن
- معایب:

(۱) مسیر رفت و آمد ممکن است در وضع خوبی نبوده و یا موجود نباشد (تخریب به علت سیل یا زلزله)

(۲) مسافت های زمینی ممکن است دچار حوادث و سوانح شود.

■ حمل و نقل هوایی:

• مزایا:

(۱) توانایی جابجایی نیروهای امدادی و نیازهای منطقه در زمان اولیه حادثه در کمترین زمان به مناطق دوردست

(۲) توانایی فرود در نزدیکی محل حادثه در مواقعی که راه های مواصلاتی تخریب شده

(۳) توانایی فرود در مناطق خاص (بالگرد)

• از نصب و آویزان کردن کالا و اقلام به پایه های قفسه بندی خودداری گردد.

• از نصب لامپ های روشنایی روی قفسه بندی و نصب روی پایه های قفسه بندی جلوگیری شود.

• در انبارهای سر پوشیده باید تهویه ی مناسب انبار پیش بینی شود.

● **برای حفظ ایمنی انبار در انبارهای روباز بایستی موارد زیر رعایت شود:**

• فضاسازی مناسب جهت قرار دادن وسایل تجهیزات

• حدود فضای مشخص شده جهت تردد وسایل سنگین حمل و نقل در انبار و بالا برها

• مشخص بودن فضای مناسب جهت کالاهای هم گروه

• قراردادن وسایل به گونه ای باشد که بارگیری و تخلیه مجدد آن به راحتی امکان پذیر باشد.

• برای پوشش کالاها از ورقه های پلاستیکی استفاده کرد.

• نور کافی در شب به منظور انجام عملیات بارگیری و تخلیه پیش بینی شود.

• در انبارهای روباز سعی شود که کانال آب، جوی آب، لوله های محتوی مواد و... عبور داده نشود.

• محصور بودن اطراف انبار توسط توری حصاری

• جلوگیری از ورود حیوانات به داخل انبارها

● **امنیت انبار:**

در هنگام تعیین و انتخاب مکان انبار بایستی به شاخص های امنیتی منطقه ی جغرافیایی که برای احداث انبار در نظر گرفته شده است، توجه نمود. همچنین پس از ساخت انبار نیز اتخاذ تدابیر لازم برای محافظت و امن نگاه داشتن ضرورت دارد. بنابراین لازم است:

• خطر سرقت، راهزنی و سایر تهدیدهای امنیتی در جانمایی اولیه ی محل انبار در نظر گرفته شود.

• نیروهای انتظامی و امنیتی توانایی تأمین مناسب پوشش حفاظتی انبار را داشته باشند.

● **ترابری:**

وظیفه ی اصلی یک نظام پشتیبانی رساندن تجهیزات و آذوقه ی مناسب، در مقادیر مورد نیاز، در مکان و زمان مناسب است. منابع اغلب در محل سانحه در دسترس نبوده و برای دسترسی این منابع بخش حمل و نقل حیاتی و ضروری است.

● **انواع سیستم های ترابری:**

به طور کلی سیستم ترابری در سراسر جهان دارای دو بخش داخلی و بین المللی بوده که این

• معایب:

(۱) هزینه ی بالا

(۲) حساس به تغییرات آب و هوای

(۳) نیاز به مکان های خاص برای فرود و پرواز

(۴) فضای محدود باربری (بالگرد)

■ حمل و نقل ریلی:

• مزایا:

(۱) ظرفیت بالای بارگیری

(۲) اقتصادی و به صرفه بودن

• معایب:

(۱) نیاز به سایر وسایل برای انتقال تجهیزات

(۲) تخلیه و بارگیری مشکل

■ حمل و نقل دریایی:

• مزایا:

(۱) فضاهای بزرگ حمل بار

(۲) هزینه ی بهره برداری با توجه به حجم زیاد بار

به نسبت پایین

(۳) بیش تر در حوادث و سوانح طولانی مدت مانند

محاصره نظامی، خشکسالی

• معایب:

(۴) سرعت پایین

(۵) نیاز به سایر وسایل برای انتقال تجهیزات

(۶) نبود امکان کشتیرانی در تمام نقاط

توزیع:

توزیع هدف اصلی هر زنجیره لجستیک است. بزرگ ترین هدف در توزیع، اداره کردن تدارکات است. برای توزیع کمک ها در میان مردم تأثیر پذیرفته از سائحه، تلاش سازمان های متصدی مدیریت بحران برای این است که توزیع خوب، تساوی طلبانه و تحویل کنترل شده برای اجتناب از سوء استفاده یا هدر رفتن را برگزینند. سیستم های توزیع به نوع عملیات وابسته بوده و می تواند به موازات پیگیری این ساز و کارها توزیع تدارکات

امدادی را سازماندهی نمایند. موثر بودن سیستم توزیع به طور گسترده ای بر چگونگی انتخاب و شناسایی دریافت کنندگان در مکان اولیه است.

ارتباطات:

عمل انتقال پیام از فرستنده به گیرنده در چهارچوب یک کانال به طوری که باعث ایجاد یک رفتار در گیرنده پیام شود را ارتباط گویند. ارتباط، ایجاد نوعی تغییر در رفتار مخاطب یا گیرنده از سوی فرستنده می باشد. پس اجزای ارتباط شامل: فرستنده، گیرنده، کانال ارتباطی و پیام است.

● مدل یک سیستم مخابراتی:

هدف اصلی این سیستم، انتقال اطلاعات از یک نقطه در فضا و زمان (منبع اطلاعات) به یک نقطه دیگر به نام گیرنده می باشد. بنابراین، یک مبدل ورودی برای تبدیل پیام به یک سیگنال الکتریکی متغیر با زمان به نام سیگنال پیام لازم است؛ در مقصد یک مبدل دیگر، شکل موج الکتریکی را به پیام مناسب تبدیل خواهد نمود. منبع اطلاعات و مقصد در فضا از یکدیگر جدا هستند، کانال مخابراتی بین منبع اطلاعات و گیرنده را تأمین میکند.

کانال مخابراتی گونه های مختلفی دارد که عبارتند از:

• خط رادیویی مایکروویو در فضای آزاد

• کابل ها

• فیبر نوری

• بی سیم

• ماهواره ای

● ارتباطات الکترونیکی:

در یک نگاه کلی فرآیند ارتباطات الکترونیکی را می توان در دو دسته ی کل تقسیم بندی نمود:

• با سیم

• بی سیم

● ارتباطات رادیویی:

ارتباط رادیویی و بی سیم به انتقال اطلاعات بدون رابط سیم و به وسیله امواج الکترومغناطیسی گفته می شود؛ فاصله ای که اطلاعات انتقال داد میشود می تواند کوتاه یا بلند باشد.

تدارک نیروهای امدادی (تامین آب، غذا،

بهداشت، درمان و استراحتگاه):

● حداقل استانداردها در عملیات امداد بر

مبنای پروژه Sphere:

اسفیر پروژه ای است که حداقل استانداردها در سوانح که بر اساس اصول و قوانین بین المللی

● استاندارد بهداشتی و درمانی:

• برپایی یک بیمارستان صحرایی برای مراقبت های اولیه از جراحات شدید، مراقبت ثانویه از جراحات شدید و فوریت های مستمر (۳ تا ۵ روز) یا به عنوان تسهیلات موقتی برای یک بیمارستان محلی که تخریب شده و در حال بازسازی می باشد، مناسب است.

• تمامی کودکان ۶ تا ۱۵ ماهه در مقابل سرخک باید مصونیت داشته باشند.

● استاندارد اسکان اضطراری:

• نوزادان و بچه های تا سن دو سالگی باید یک پتو حداقل در ابعاد 100×70 سانتی متر داشته باشند.
• وسایل کفن و دفن باید متناسب با عقاید و فرهنگ و در صورت نیاز فراهم گردد.

بشر دوستی و قوانین حقوق بشر و قانون پناهندگان و راهنمای انجام عملیات مربوط با سازمان صلیب سرخ و هلال احمر و موسسات غیر دولتی در هنگام کمک رسانی تهیه شده است، دارا می باشد. این منشور برای تقویت وضع زندگی مردم آسیب دیده و گرفتار در سوانح تهیه شده است. این استانداردها در شش بخش کلیدی تدوین شده است:

- (۱) آب
- (۲) تغذیه
- (۳) کمک های غذایی
- (۴) سرپناه
- (۵) خدمات بهداشتی
- (۶) ایمنی و امنیت

● استاندارد آب:

• همه مردم باید به آب آشامیدنی به صورت ایمن و عادلانه به میزان کافی دسترسی داشته باشند.
• مراکز توزیع آب باید به اندازه کافی به خانه ها نزدیک باشند.
• حداکثر فاصله هر چادر تا محل توزیع آب نباید بیش از ۲۵۰ متر باشد.
• حداکثر مسافت هر خانه تا نزدیکترین مرکز توزیع آب، بایستی ۵۰۰ متر باشد.
• زمان پر کردن یک منبع ۲۰ لیتری نباید بیش از سه دقیقه طول بکشد.
• آب نباید آلودگی داشته باشد.
• هیچ نوع کلی فرم مدفوع در هر ۱۰۰ میلی آب در نقطه توزیع وجود نداشته باشد.

● استاندارد غذا:

• غذای توزیع شده باید دارای کیفیت مناسب بوده و مطابق با مصارف انسانی باشد.
• هر خانواده باید به وسایل مناسب برای آشپزی، سوخت و مواد بهداشتی مناسب دسترسی داشته باشد و حداقل های است در این زمینه بایستی تأمین شود.
• محل توزیع تا حدامکان باید نزدیک به محل سکونت دریافت کنندگان باشد تا امکان دسترسی آسان و مطمئن آنان فراهم شود.

● استاندارد سرپناه:

• اردوگاه موقت یا دائمی برای هر فرد باید حداقل ۴۵ متر مربع مسافت داشته باشد.
• شیب زمین نباید بیش از یک درصد باشد.
• سطح فضای سرپوشیده برای هر فرد باید حداقل $\frac{3}{5}$ متر مربع باشد.

Sphere

Humanitarian Charter
and Minimum Standards
in Humanitarian Response

فصل ۸

ارزیابی سوانح

مطالب آموزشی فصل:

- ارزیابی سریع اولیه
- گزارش وضعیت
- گروه‌های ارزیاب
- فرم‌های ارزیابی
- ارزیابی نیازها و خسارات

- برآورد میزان خسارات اقتصادی
- تعیین میزان آسیب به شریان های حیاتی
- تعیین و پیش بینی خطرات ثانویه

● تیم ارزیاب:

به نیروهای امدادی که در مهارت های خاص (مانند نقشه خوانی، اجرای عملیات امدادی، آمار و اطلاعات و ارتباطات، بهداشت) تخصص دارند، تیم ارزیاب می گویند. تیم ارزیاب که متشکل از کارشناسان مربوطه است، اولین تیمی است که وارد صحنه حادثه می شود. این تیم ها از قبل چیدمان و سازماندهی شده و درموقع لزوم به منطقه اعزام می شوند.

● مراحل و انواع ارزیابی سانحه:

در طی ارزیابی، تیم ارزیاب به دنبال جمع آوری و سازماندهی اطلاعات درباره وضعیت ایجاد شده و پاسخگویی به سوالاتی درباره ماهیت سانحه، آسیب ها و نیازهایی است که به دنبال سانحه رخ می دهد و مراحل زیر را در بر می گیرد:

- چه اتفاقی افتاده است؟ این نوع از ارزیابی، ارزیابی وضعیت را شامل می شود.
- برآورد صدمات و آسیب های ناشی از سانحه یا خسارات

- ارزیابی و برآورد نیازهای افراد آسیب دیده
- تهیه گزارش و ارائه آن به مرکز
- ارائه پیشنهادات ارزیاب یا ارزیابان (درباره اولویت بندی نیازها، منابع موجود محلی)

شاید بتوان گفت که مهم ترین بخش ارزیابی، ارائه یک پاسخ اجمالی ولی همه جانبه به این پرسش است که چه رخدادی به وقوع پیوسته و چه عوارضی ناشی از آن ایجاد شده است؟ برای ارائه چنین پاسخی ضرورت دارد برای سوالات زیر در پی یافتن پاسخی صریح و گویا باشیم:

- چه شده است؟ (چه اتفاقی افتاده است)
- آیا مخاطره یا سانحه، مورد بررسی قرار گرفته است؟
- پیامدها و عوارض آن چیست؟
- چه تعداد از مردم کشته یا زخمی شده اند؟
- آیا اموال و دارایی ها تخریب شده است؟
- چه پاسخ های اولیه مورد نیاز است؟
- بر چه چالش هایی بایست غلبه کرد؟
- آیا شهرها و بخش های می توانند تدارکات و پشتیبانی لازم را فراهم کنند؟

- چه منابعی (انسانی و مادی) مورد نیاز است؟
- آیا نیاز است اشخاص و آژانس های دیگری درگیر موضوع شوند؟

ارزیابی سوانح:

ارزیابی سانحه یکی از اولین اقداماتی است که پس از وقوع سانحه و در مرحله پاسخگویی ناگزیر از انجام آنیم؛ زیرا همه اطلاعاتی که برای کنترل، تدبیر و برنامه ریزی سانحه بدان نیاز داریم، در فرآیند ارزیابی فراهم می آید. بنابراین بدون ارزیابی سانحه اتخاذ تصمیمات بر مبنای داده های ناقص و اطلاعات محدود، پاسخگویی به سانحه را به شدت تحت تاثیر قرار خواهد داد.

ارزیابی مستلزم جمع آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل و قضاوت در مورد وضعیت ایجاد شده است، از این رو در ارزیابی میدانی، یکی از مهم ترین اقدامات، جمع آوری اطلاعات از صحنه حادثه است. از طرف دیگر، ارزیابی خسارات ایجاد شده یا خسارات مورد انتظار برای ارائه پیشنهادات و توصیه ها برای پیشگیری، آمادگی و پاسخگویی است. در این فرآیند، تعیین ضربات یک سانحه یا یک رویداد بر روی جامعه و بررسی نیازهای فوریتی، اقدامات اضطراری برای نجات و تداوم حیات زنده ماندگان و تسریع امکان باز توانی و توسعه به انجام می رسد.

هدف از ارزیابی چیست و ما در انجام آن چه اهدافی را دنبال می کنیم: ارزیابی در حوزه وسیع حوادث و سوانح با اهداف گوناگونی به انجام می رسد، اما وجه مشترک همه ارزیابی ها آن است که از آن به عنوان مبنایی برای تصمیم گیری و اجرای پاسخ استفاده می گردد.

● هدف از ارزیابی سانحه در حوزه امداد و نجات:

- برای نجات جان افرادی که زندگی شان به خطر افتاده
- برای تعیین و مشخص کردن نیازهای حیاتی قربانیان
- برای کمک به تنظیم الویت ها جهت واکنش
- برای تامین داده های مورد نیاز برای طراحی برنامه

• آیا کاری می‌توان انجام داد که وضعیت موجود به طور موثر و سریعی بهبود و علاج یابد؟
• برای برنامه دار کردن امور چه اقتضائاتی مورد نیاز است؟

ارزیابی سانحه، در سه مقطع زمانی به شرح زیر به انجام می‌رسد که در واقع می‌تواند سه نوع متفاوت ارزیابی سانحه باشد:

۱- مرحله ارزیابی سریع اولیه:

ارزیابی اولیه سریع، وضعیت، منابع، نیازهای ارزیابی شده فوریتی و مرحله بحرانی یک سانحه است که در طی آن، برآنیم که نوع پاسخ‌های مورد نیاز امدادی و فوریتی را شناسایی کنیم. ارزیابی وضعیت، یکی از مهمترین بخش‌های ارزیابی سریع اولیه است که در سریع‌ترین زمان ممکن بایستی به انجام رسد.

۲- مرحله ارزیابی با توصیف جزئیات:

پس از انجام ارزیابی اولیه سریع، ضرورت دارد که اثرات، نیازها و منابع پاسخگویی به سانحه با جزئیات بیشتر و توسط افراد متخصص در هر بخش و در فرصتی گسترده‌تر به انجام رسد. این ارزیابی روزها و هفته‌های بعد از وقوع سانحه با هدف روشن ساختن ابعاد دقیق و همه‌جانبه سانحه و رسیدن به اطلاعات روشن و واضح‌تر برای اخذ تصمیمات دقیق‌تر و برنامه‌ریزی مبتنی بر واقعیتهای عینی به انجام می‌رسد.

۳- مرحله ارزیابی مداوم و مستمر:

این گونه از ارزیابی بیشتر در مواردی انجام میشود که به اطلاعات مستمر و مداوم در خصوص وضعیت جامعه نیازمندیم؛ به عنوان مثال، برنامه ریزان در بخش سلامت، به ارزیابی‌های مستمری از وضعیت بیماری‌های واگیر، تغذیه و میزان مرگ و میر جامعه آسیب دیده نیازمندند.

● برنامه ریزی برای ارزیابی سانحه:

برنامه ریزی برای ارزیابی سانحه موضوعی است که در ساز و کار برنامه ریزی برای آمادگی بایستی بدان پرداخته شود. اگر اولین اقدام در بخش آمادگی را برنامه ریزی آمادگی بدانیم، پس از دریافت، تأیید و پخش هشدار و بسیج منابع (مادی و انسانی) مهمترین اقدامی که در راستای پاسخگویی به سانحه بایستی بدان پرداخته شود می‌باشد که در فرآیند تصمیم سازی و مدیریت سانحه، ارزشمندترین نیاز تلقی می‌گردد.

در هر مرحله از سانحه نوع ارزیابی مورد نیاز و اطلاعاتی که بایست جمع‌آوری گردد، متفاوت

خواهد بود.

● فعالیت‌های ارزیابی:

فعالیت‌های ارزیابی شامل ۵ بخش می‌شود:

- ارزیابی وضعیت
- ارزیابی نیازها
- ارزیابی خسارات
- ارزیابی نیازهای سلامت
- ارزیابی ضربات سانحه به جامعه

● اولویت‌های کلی ارزیابی اولیه سریع:

- مشخص کردن مکان مشکل
- مشخص کردن قدرت مشکل
- مشخص کردن میزان فوریت الویت‌ها (اهمیت و اضطرار)

● اطلاعات مورد نیاز تیم‌های ارزیاب:

- در نتیجه بروز سانحه چه اتفاق افتاده است؟
- چه نیازهایی ایجاد شده است؟

● ارزیابی وضعیت:

در ارزیابی وضعیت که در ساعات و روزهای اول به انجام می‌رسد به اطلاعاتی در خصوص ماهیت سانحه (قدرت، شدت و گستردگی) و عوارض اولیه مانند تعداد مصدومان، افراد بی‌خانمان و تعداد کشته‌گان نیازمندیم.

اینکه چرا ارزیابی را انجام می‌دهیم و بطور کلی چرا برای آغاز پاسخگویی نیازمند انجام ارزیابی هستیم، به این موضوع برمی‌گردد که اطلاعات حاصل از ارزیابی، پیش‌نیاز و بخش ضروری تصمیم سازی است؛ زیرا اگر ادراک دقیق و منطبق بر واقعیتی از آنچه که واقع شده است در ذهن تصمیم سازان شکل نگیرد، تصمیمات اتخاذ شده فرسنگ‌ها از واقعیات فاصله داشته و کمکی به حل مشکلات نخواهند کرد و گاهی حتی می‌توانند منجر به اتخاذ تصمیماتی شود که مبتنی بر اطلاعات نادرست بوده و برداشته و شدت مشکلات بیفزایند.

بنابراین برای شکل یافتن تصمیمات منطقی و کارگشا پس از وقوع سانحه، به ترتیب فرآیند‌های زیر بایستی طی شود:

- ابتدا با انجام ارزیابی سریع اولیه گزارش وضعیت مناسبی تهیه گردد.
- سپس بر اساس واقعیت‌های گزارش شده در ارزیابی، انتخاب اهداف و شناسایی منابع جایگزین صورت گیرد.
- در آخر طرح‌های پاسخگویی به اجرا درآمده و توسعه یابد.

● روش های ارزیابی:

- پرواز با هواپیما بر فراز منطقه
- عکس هوایی و مشاهده از راه دور
- سیستم های گزارش از راه دور
- ارزیابی میدانی

● ارزیابی میدانی:

همواره یکی از مهمترین روش های ارزیابی سوانح بوده و از این منظر که ارزیابان را در برابر واقعیتهای ملموس قرار داده و اطلاعات ارزشمندی را نصیب آنان می کند، بیشتر از هر روش دیگر توصیه میشود.

ارزیابان با حضور در صحنه حادثه و انجام مشاهدات میدانی با جنبه های گوناگون سانحه آشنا شده و داده های مورد نیاز را بر می گیرند. ارزیابان در انجام مشاهده میدانی (در صحنه) وظایف زیر را بر عهده دارند:

- زیر نظر داشتن وضعیت و شرایط فیزیکی
- پرسیدن سوالات از افراد محلی و مسئولان
- بازدید خانه ها، سرپناه ها، منابع آب، کلینکهای درمانی و سایر اماکن و تسهیلات فراهم شده
- زیر نظر گرفتن بچه ها، سالمندان و بیماران
- زیر نظر داشتن زندگی و معیشت زنان
- زیر نظر داشتن اماکن تسهیلاتی
- گرفتن عکس و تهیه نقشه
- اثرات سانحه

ارزیابان برای انجام صحیح ارزیابی و تهیه گزارشات دقیق و روشن، بایستی با ماهیت و اثراتی که حوادث بر جای می گذارند، آشنا بوده و در طراحی سناریوهای محتمل از دانش و اطلاعات خود در این بخش، بهره گیرند.

● در ارزیابی اثرات و پیامدهای سوانح باید به این

سوالات پاسخ داد:

- چه تعداد انسان تحت تاثیر (سانحه) قرار گرفته

● گزارش وضعیت:

در بر دارنده اطلاعات اولیه در خصوص ماهیت سانحه، برآورد اجمالی از آسیب ها و خسارات و نیازهای فوریتری است که توسط تیم ارزیاب در ساعات اولیه پس از وقوع سانحه تهیه شده و برای مدیران و تصمیم سازان ارسال می گردد تا درک و دریافتی واقعی و منطبق بر شواهد و مستندات را در ذهن آنان شکل دهد. به بیان دیگر، گزارش وضعیت، گزارش مختصری است که در طی یک دوره ای از اقدامات امدادی منتشر و به روز شده است، به طوری که جزئیات شرایط اورژانسی، نیازهای ایجاد شده و پاسخ های داده شده از جانب تمامی امدادگران مشخص شده اند.

در فرایند فرآیند ارزیابی سانحه گزارش ارزیابی باید واجد داده ها و اطلاعاتی در خصوص شرایط ذیل بوده و به نکات زیر توجه کند:

- مکان جغرافیایی سانحه
- نوع، شدت و قدرت مخاطره
- زمان وقوع سانحه
- توصیف مختصر از سانحه
- تعداد افراد آسیب دیده، بی خانمان، مصدوم و مجروح
- اولویت بندی نیازهای سانحه

● کلید هایی برای ارزیابی موفقیت آمیز:

برای تهیه یک گزارش دقیق، روشن و مبتنی بر واقعیات، ارزیابان بایستی به نکات زیر توجه ویژه نشان داده و شرایط ذکر شده را لحاظ کنند:

- همکاری با مسئولان محلی
- مشخص کردن اطلاعات حیاتی برای بهره گیران از آن
- به کارگیری استانداردها / شاخص ها
- زمان بندی ارزیابی
- تعیین بهترین مکان های منابع اطلاعات
- تمایز قایل شدن بین وضعیت اضطراری و نیازهای مزمّن
- مشارکت دادن جامعه محلی

● ویژگی های گزارش وضعیت:

- بلافاصله پس از ورود به منطقه به تهیه آن پردازیم.
- اطلاعات مطمئن و به هنگام باشد و منابع آن ذکر شود.
- لیستی از نیازهای مرتفع نشده در هر گزارش آورده شود.
- نیازهایی که در محل قابل تامین است رامشخص کنیم (توجه به منابع محلی).
- همیشه تصور کنیم خود مخاطب گزارش هستیم.
- در هر موردی که اطلاع ندارید را ذکر کنید.
- از عبارات و کلمات مبهم بپرهیزید.

خسارت، نمایانگر مخاطرات و میزان خسارات وارده در اثر وقوع یک سانحه و بر اساس اطلاعات پیشین و شناخت کافی از آن است. تعیین خسارت زلزله بیانگر این مطلب است که مخاطرات وقوع یک زلزله چیست و چه میزان خسارت بر اثر وقوع زلزله رخ خواهد داد، که با توجه به شناخت سوابق تاریخی و زمین شناسی منطقه، صورت می گیرد. تعیین خسارت به منظور برنامه ریزی برای رویارویی با سوانح و غالباً با هدف تدوین برنامه های پیشگیرانه مورد استفاده قرار می گیرد.

● دلایل انجام ارزیابی دقیق خسارت:

- یافتن اطلاعات از شرایط اضطراری واقع شده یا سانحه بوجود آمده آمده
- کمک به تصمیم گیری موثر
- امکان اولویت بندی منابع محدود موجود برای تخصیص
- پاسخگویی به تقاضاها
- قادر ساختن جامعه به آرایه کمک دقیق و سریع

● ارزیابی خسارت:

■ قبل از وقوع سانحه:

- آماده سازی فرم های لازم فرایند ارزیابی خسارت و ارزیابی نیازها جمع آوری داده های اجتماعی و اقتصادی در نواحی

■ در حین وقوع سانحه:

- آرایه گزارش فوری تغییرات در نواحی آسیب دیده به مقام مسئول قبل از جمع آوری داده های خسارت

و جمع آوری داده های خسارات از طریق مراجعه به عامه مردم، رهبران گروه های عملیاتی (در صورت امکان) و گزارشات به دست آمده در تمام سطوح و تحلیل داده های جمع آوری شده از طریق تجزیه و تحلیل و مقایسه با داده های موجود قبل از سانحه و گزارش به مقامات مسئول در ارتباط با آرایه شاخص های پیشنهادی برای انجام بازسازی

■ پس از سانحه:

- ادامه جمع آوری داده ها و تکمیل آن ها، تحلیل و ارائه گزارش نهایی به مقامات مسئول.

- چه تعداد در اثر آن سانحه مرده اند؟
- چه تعداد در اثر آن مجروح شده اند؟
- چه آسیب های فیزیکی به دارایی های جامعه وزیر ساخت ها، خطوط ارتباطی، ساختمان های عمومی، راه ها، پله ها و ... وارد شده است؟
- چه صدماتی به ذخایر معیشتی وارد شده است؟
- چه صدماتی به کسب و کار وارد گردیده است؟
- چه تعداد انسان تخلیه یا بی خانمان شده اند؟
- چه گروه های جنسیتی اهمیت دارند؟
- چه تعداد خانه بطور کامل منهدم شده اند؟
- چه تعداد خانه به طور نسبی تخریب شده اند؟
- همچنین یافته ها، اطلاعات و پیشنهاداتی که ارزیابان آرایه می کنند و در گزارش آنان می آید، بایستی واجد شرایط ذیر باشد:

- روشن
- صریح
- به موقع
- کاربردی
- مختصر و کوتاه و عملیاتی باشد.

● نیاز های حیاتی:

یکی از نیازهایی که تیم های ارزیابی بایستی خیلی سریع به ارزیابی آن بپردازند، ارزیابی نیازهای حیاتی مردم آسیب دیده است. این نیاز ها عبارتند از:

- امنیت
- آب
- غذا
- سرپناه و بهداشت
- لباس، پتو و اقلام اساسی خانه
- مراقبت های بهداشتی
- تامین نیاز های حیاتی پس از جستجو و نجات در الویت دوم برای پاسخگویی قرار داشته و در حوادثی که به عملیات جستجو و نجات در سطح گسترده نیاز نمی باشد، تامین این نیازها می تواند الویت اول پاسخگویی باشد. گزارش تیم ارزیاب، مهمترین فعالیت تیم ارزیابی تلقی شده و به تصمیم سازان در مدیریت بحران کمک شایانی می کند.

● ارزیابی خسارت و نیازها:

ارزیابی خسارت عبارت است از فرایند برآورد و تعیین تعداد مصدومان و کشته شدگان، خسارات وارد به اموال خصوصی و عمومی، ساختمان ها و وضعیت تسهیلات و خدمات حیاتی مانند مراکز بهداشتی درمانی، ایستگاه های پلیس و فاجعه طبیعی یا انسان ساخت. از جانب دیگر تعیین

فصل ۹

اصول سازماندهی

مطالب آموزشی فصل:

■ اصول سازماندهی

■ اطلاعات

■ تجهیزات

■ مدیریت زمان

■ تشکیل و خود کفائی تیم

نوع دوم سازمان غیررسمی می باشد که حاصل تعامل اجتماعی مداوم است و مدیر روابط سازمانی را به طور شفاهی برای کارکنان توضیح می دهد و این روابط را برحسب نیاز تغییر می دهد. سازماندهی در هر دو سازمان قابل اجرا و عملیاتی است بنابراین محدودیتی در بحث سازماندهی وجود ندارد.

● مدیریت در سازماندهی:

مدیریت فرآیند به کارگیری موثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی سازماندهی بسیج منابع، امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی صورت می گیرد. بر طبق این تعریف، برای امدادگران مشخص میشود که سازماندهی موفق و موثر بدون حضور مدیریت کارا و موثر قابل اجرا و نتیجه بخش نمیشد و مدیر کارا، با تصمیم های مناسب و هدایت تشکیلات انسانی، گروه را به اهداف سازمان می رساند.

نوع دیگر دسته بندی سازمان ها در سازماندهی از نظر سطوح تصمیم گیری و اجرا به سه سطح تقسیم می شوند که عبارتند از:

- سطح عالی
- سطح میانی
- سطح عملیاتی

در سطح عالی (ستادی)، سیاستگذاری می شود. در سطح میانی، براساس سیاست های تدوین شده، تصمیم گیری می شود و در سطح عملیاتی تصمیمات، اجرایی می شود.

امروزه به موازات گستردگی و پیچیدگی بحرانها، تصمیم گیری در امر بحران ها اهمیتی مضاعف یافته است؛ به نحوی که سازماندهی نیروها، سیاستگذاری در برنامه ها و فرایندها وقت و انرژی زیادی از مدیران و دست اندرکاران امر را به خود اختصاص داده است و روز به روز، این تلاش ها زیادتر می شود.

سازماندهی مناسب در ساز و کارها رسیدگی به سوانح انسان ها را قادر می سازد تا در کمترین فرصت، بتوانند بر تبعات حادثه فائق آمده و وضعیت بحرانی را به وضعیت عادی تبدیل کنند. سازماندهی دست آورد برنامه ریزی است و دستاورد سازماندهی، کنترل مناسب است.

● سازماندهی مدیریت بحران:

سازماندهی یعنی تشخیص این مطلب که آمادگی پیش از وقوع و اقدام سریع برای بازگرداندن جامعه

● اصول سازماندهی:

اگر بخواهیم تمام فعالیت های خود را به موقع انجام داده و در کمترین زمان کار آمدی را بهبود دهیم، باید مراحل و اصول سازماندهی را در سازمان خود را اجرا کنیم و اگر سازماندهی در سازمان رواج یابد، می توانیم استفاده موثرتری از منابع در عملیات داشته باشیم.

● تعریف سازماندهی:

سازماندهی فرایندی است که طی آن تقسیم کار میان افراد (امدادگران) و گروه های کاری (تیم های امدادی) و هماهنگی میان آنان به منظور کسب اهداف (امداد رسانی) صورت می گیرد.

سازماندهی جهت تیم های عمومی و تخصصی صورت میگیرد و قابل استفاده در تمام سطوح می باشد. سازماندهی فرایندی است که به صورت پیوسته و مستمر ادامه دارد.

با توجه به تعریف فوق، این فرایند شامل سه مرحله زیر می باشد:

- ۱- تعریف کارها و طراحی آن ها و فعالیت های ضروری
- ۲- دسته بندی فعالیت های متناسب با نوع فعالیت و اهداف سازمانی
- ۳- برقراری رابطه مناسب بین اعضا برای کسب اهداف مشترک

● انواع مختلف سازماندهی:

روش های بسیار متفاوتی برای دسته بندی سازمان ها وجود دارد. یک نوع آن سازمان رسمی می باشد که به طور قانونی بنیانگذاری و تقویت می شود و در آن تعداد و حدود وظایف و اختیارات و چگونگی انجام آن مشخص می شود و مدیر، روابط سازمانی را به طور مکتوب و به کمک نمودار به اعضا انتقال می دهد و تغییرات به طور رسمی یا غیر رسمی انجام می شود.

می کنند و به منظور رسیدن به هدف کارها را هماهنگ می کنند.

● ویژگی های تیم ها:

تیم یا گروه کاری دارای اعضای می باشد که همگی دارای اهداف مشترکی هستند و به یکدیگر وابسته و جهت پیشبرد اهداف نیازمند تعامل با همدیگر می باشند. هر تیم دارای ویژگی های خاصی می باشد، ولی ویژگی های مشترک آن ها عبارتند از:

- حداقل دو نفر در تیم بایستی حضور داشته باشند.
- داشتن تعامل بین اعضا و هماهنگی در اجرای فعالیت ها
- دارا بودن یک هدف مشترک

از دیدگاه کلی، می توان مراحل زیر را جزو پیش نیازهای تیم سازی برشمرد که عبارتند از:

- مرحله پیش بینی کار یا هدف
- مرحله ایجاد شرایط مناسب جهت تیم سازی که نیروی انسانی مورد نیاز و مواد و تجهیزات مورد نیاز را شامل می گردد.
- مرحله شکل دهی و تیم سازی با تعیین حدود و اختیارات و رفتارهای مورد انتظار جهت نیل به اهداف.

• مرحله پشتیبانی از تیم شامل پشتیبانی مادی و تجهیزات و تامین نیروی انسانی مورد نیاز و برطرف نمودن مشکلات موانع موجود.

تیم ها انواع مختلفی دارند. در حوزه امداد و نجات، بیشترین کارائی با تیم های عملیاتی می باشد، هرچند تیم های برنامه ریزی در ستاد عملیاتی کاربرد داشته و مورد نیاز می باشند.

● عوامل حیاتی در موفقیت تیم:

تیم ها می توانند به شرط تامین نیازهای عمده خود، موفق باشند. مهمترین این عوامل حیاتی موفقیت عبارتند از:

- تشویق و پایداری
- تغییر فرهنگی
- آموزش
- حمایت خارجی

● ویژگی تیم های امداد و نجات:

- به طور کلی ساختارهای مدیریت بحران (ICS) در همه کشورها بر سه رکن اصلی زیر استوار است:
- واحد عملیات پاسخگویی و مقابله
- واحد مدیریت و فرماندهی
- واحد لجستیک و پشتیبانی از عملیات
- تیم ها نیز به عنوان ساختار کوچکتر و دارای

جامعه به حالت اولیه، دو اصل مهم مدیریت بحران هستند. یعنی آگاهی از این که اصول و راهنمای ارزشمندی وجود دارد که می توان در سطح وسیع از آنها کمک گرفت. نیازهای مدیریت بحران باید به خوبی شناخته شوند. این نیازها را باید با انجام اقداماتی به نام "وظایف مدیریت بحران" تبیین نمود. مدیریت بحران باید جایگاه واقعی خود را در نظام سازمانی به خوبی پیدا کند و اعتبار و ارزش خود را از راه بهبود عملکرد افزایش دهد. وظایف و نقش مدیریت بحران باید از طریق یک سلسله مهارت ها و تکنیک های ویژه حرفه ای و سازمانی به اجرا درآید و هیچ گونه خلل و ضعفی در انجام آن راه نیابد.

و بالاخره برنامه منظم و دقیقی بر اساس اصول یاد شده و با در نظر گرفتن ملاحظات ویژه تنظیم شود. این اقدامات باید به عنوان بخشی از امور روزمره تلقی شود و نتیجه اقدامات انجام شده، به طور مرتب، مورد بازبینی و اصلاح قرار گیرد.

● جذب، پذیرش و آموزش:

از عوامل موثر در سازماندهی تیم ها، جذب، پذیرش و آموزش امدادگران است. دارا بودن ویژگیهای مورد نیاز امدادگری و شرایط خاص هر تیم در سازماندهی، دارای اولویت بوده و جذب و پذیرش امدادگران متناسب با نیاز محلی ملی و بین المللی و براساس دستورالعمل های مربوط صورت می گیرد.

بهره گیری از نیروهای علاقه مند خلاق و متخصص در راستای افزایش خاصیت هم افزایی تیم و افزایش مهارت ها به دلیل تعامل گروهی بسیار تاثیرگذار می باشد.

تربیت و آماده سازی کادر متخصص و مجرب جهت سازماندهی تیم ها و حضور فعال موثر و علمی در حوادث و سوانح از جمله اقدامات مهم قبل از سازماندهی می باشد. سازماندهی امدادگران در تیم های عمومی یا تخصصی براساس نوع آموزش آن ها انجام می شود.

آموزش های مورد نیاز در جهت تیم های سازماندهی شده بر اساس نیاز سنجی حوادث و سوانح در کشور طراحی و در عرصه های مختلف امداد رسانی و جستجو و نجات و سایر موارد مرتبط قابل ارائه می باشد.

● تعریف تیم:

تیم عبارتست از یک گروه دو یا چند نفره از افراد، که به طور منظم با یکدیگر تعامل برقرار

پیش بیمارستانی و یا اردوگاهی)

ج) تجهیزات نجات(سبک، نیمه سنگین و سنگین).

● تجهیزات شخصی و انفرادی امدادگر:

باید دقت داشت در زمان اعزام به ماموریت، حداقل وسایل شخصی و تجهیزات انفرادی خود را به همراه داشته باشید.

تجهیزات شخصی و وسائلی که هر امدادگر خودش تهیه می کند را تا در زمان اعزام به منطقه حادثه، به همراه داشته باشد. این تجهیزات، در حفظ بهداشت فردی امدادگر بسیار مؤثر می باشد.

تجهیزات شخصی شامل ظروف غذا (بشقاب، قاشق، چاقو، دربارکن، لیوان)، مسواک و خمیردندان، حوله و صابون، کارت شناسایی، کبریت یا فندک، دمپایی، لباس اضافه، سوزن و نخ، کاغذ و قلم.

تجهیزات انفرادی نیز وسائلی هستند که معمولاً با توجه به نیاز هر عملیات و امکانات موجود در سازمان، در اختیار نیروهای امدادی قرار می گیرد تا آمادگی لازم را جهت انجام مأموریت های امدادی داشته باشند.

تجهیزات انفرادی شامل کوله پشتی، کیسه خواب یا پتو، پوتین یا کفش مناسب، لباس امدادی (با توجه به فصل)، چراغ قوه، قمقمه، ماسک های محافظ، دستکش های محافظ، جعبه کمک های اولیه انفرادی، غذای فاسد نشدنی جهت ۲۴ ساعت.

● تجهیزات امداد و کمک های اولیه:

بعد از آمادگی امدادگر و در اختیار قرار دادن تجهیزات و امکانات لازم، امدادگر می تواند آمادگی حضور در عملیات امدادی را داشته باشد که یک بخش از این تجهیزات را، وسایل امدادی و پزشکی تشکیل می دهند.

وسایل جعبه کمک های اولیه شامل باند(سه گوش، نواری، کشی، توری)، گاز استریل و گاز وازلین، سوزن قفلی، دستمال کاغذی، پنبه و قیچی، آتل انگشت(فینگر)، ایروید دهانی و بینی، ماسک مخصوص تنفس مصنوعی، ورقه های آلومینیومی استریل جهت مصدومین سوختگی، سرم شستشو، چسب زخم، چسب کاغذی، ترمومتر، چراغ قوه، دستکش استریل، دستکش یکبار مصرف.

● تجهیزات امدادی:

دستگاه فشارسنج و گوشی پزشکی، کیسه های آب سرد و گرم، ملحفه، انواع آتل، انواع برانکار (ساده، چرخدار، سبیدی، تاشوه، کوهستان)، کیف احیا، تخت بیمار، پاراوان

نقش های عمدتاً عملیاتی، بایستی واجد این ارکان برای استواری و پایداری باشند؛ به این معنا که همه ویژگی های لازم برای عملیات(سرعت، کفایت، کارآمدی و...) را داشته باشند و تیم های سازماندهی شده برای انجام ماموریت در بخش های جستجو و نجات، امداد و درمان اضطراری، علاوه بر طی دوره های آموزشی، جهت اعزام سریع (در زمان طلایی هر حادثه) به منطقه حادثه و انجام ماموریت های خود بایستی به قابلیت های زیر دست یابند:

- قابلیت دسترسی سریع
- قدرت تحرک بالا
- خوداتکایی (برای ۴۸ ساعت)
- استاندارد درمانی بالا
- توانایی انجام عملیات در حوادث گوناگون (چندوجهی)
- کاملاً سازماندهی شده
- دارای دستورالعمل ها و روش های استاندارد و از قبل تمرین شده برای انجام عملیات

● اطلاعات و تجهیزات:

اطلاعات منابع انسانی و تجهیزات نقش بسزایی در ارائه سازماندهی بهتر دارد.

در صحنه های متفاوت حوادث، تیم های مختلف با تجهیزات و کاربری متفاوت حضور پیدا می کنند که هر تیم، دارای مهارت لازم در رشته تخصصی خود می باشد.

شاید لازم باشد به عنوان یک امدادگر، در کنار این گروه ها در امر امدادرسانی همکاری داشته باشید.

در ماموریت های امدادی آشنایی با تجهیزاتی مورد استفاده قرار می گیرد باعث موفقیت می باشد.

● انواع وسایل و تجهیزات:

الف) تجهیزات شخصی و انفرادی امدادگر
ب) تجهیزات امداد و کمک های اولیه (تجهیزات

● تجهیزات نجات:

در بعضی از موقعیت های ناشی از حوادث، نیاز به تجهیزات خاصی می باشد تا به کمک آن بتوان یک عملیات امدادی مؤثر را مدیریت کرد که لزوم آن، شناخت و آشنایی با ابزار نجات است. این تجهیزات با توجه به کاربرد آن ها، به دسته های زیر تقسیم می شوند:

• ابزار ایمنی و هشدار:

شما به عنوان یک امدادگر بایستی بدانید که اگر بر اثر بی احتیاطی و عدم استفاده از ابزار مناسب آسیب ببینید، مشکلات زیادی را برای خود و دیگر پرسنل امدادی به وجود می آورید و توانایی لازم را جهت انجام عملیات از دست می دهید. پس همیشه قبل از شروع هر عملیات، ابتدا اقدامات لازم جهت ایمنی خود، مصدومین و دیگران را فراهم کنید. لباس ضد گاز با متعلقات، لباس ضد اسید، لباس کامل ضد اشعه، لباس ضد رادیو اکتیو، لباس کار، کلاه ایمنی، کفش ایمنی، عینک ایمنی، دستکش های ایمنی، نقاب ایمنی، نوار ایمنی و خطر، کمربند ایمنی، مخروط شبرنگ، دستکش ضد ولتاژ، جلیقه فسفری، انواع ماسک (بخارات مضر، گرد و خاک، آلودگی محیط، گازهای سمی و خطرناک، مجهز به سیلندر هوای فشرده، بلومان)، تابلوهای اعلام خطر (دستی و ثابت)، چراغ گردان و چشمک زن، بلند گو دستی، گوشی کم کننده صدا، دستگاه آزمایش گاز محیط، دستگاه آزمایش رادیو اکتیو محیط، کابل بُر، فیوز کش، ولتاژ متر، ملاقه دسته بلند، چنگال بزرگ، قلاب نوک تیز، نوارچسب پهن، گوه، باند قیری، تخته های تثبیت وسایل ناپایدار و ابر بزرگ مستطیلی.

• ابزار روشنایی:

از دلالی که باعث می شود نتوان طبق استانداردهای تعیین شده کار کرد، نبود نور کافی محیط می باشد. چراغ قوه (با باتری و لامپ اضافی)، چراغ هالوژنه، پروژکتور ثابت، پروژکتور دستی، پروژکتور مه شکن، هدامپ (چراغ پیشانی)، چراغ روشنایی گازی، پیک نیک (با کپسول و توری اضافی)، چراغ روشنایی گازی بزرگ.

• ابزار سبک دستیابی به مصدوم:

این دسته از ابزارها جهت عملیات رها سازی و دستیابی به مصدوم مورد استفاده قرار می گیرند. از خصوصیات این ابزار می توان به فراوانی، قابل دسترس بودن، تعمیر و تأمین مجدد آسان، کم حجم بودن، قابل حمل بودن و کم هزینه بودن آن

اشاره کرد.

دیلیم (کوچک، بزرگ، متوسط)، پتک (سنگین، سبک)، تبر (کوچک، بزرگ)، تبرچندمنظوره، تایلیور، جک، طناب نجات، پلکان تاشو، قیچی فولادبر، بیل، بیلچه امدادی، کلنگ، سُمبه، آره آهن بر، قلم تیزبر.

• ابزار نیمه سنگین دستیابی به مصدوم:

این دسته از ابزار کارایی بسیار بالایی را جهت انجام عملیات های رها سازی و نجات دارند، ولی معمولاً ابعاد و وزن زیادی دارند و برای حمل آن ها نیاز به خودروهای جداگانه ای بجز آمبولانس داریم که به آن ها خودرو نجات می گویند. ابزار هیدرولیک (موتور، جک، فک، قیچی و شلنگ های رابط)، ابزار برش (کپسول اکسیژن، کپسول گاز استیلن، کپسول گاز مایع، فندک، سری برش)، سنگ فرز، اره برقی یا بنزینی، ابزار جرثقیل (جرثقیل های دستی، وینچ، اهرم زنجیری، قرقره ساده و مرکب، انواع قلاب، طناب پنبه ای و نخی)، کیسه های نجات (کیسه های پنوماتیک، کپسول اکسیژن، شلنگ های رابط)، انواع جک های بزرگ بالا برنده، دستگاه های زنده یاب.

• ابزار آگیری و آبدهی:

این دسته از وسایل جهت تخلیه یا انتقال آب و مواد مایع دیگر مورد استفاده قرار می گیرند. پمپ های (آب کش، لجن کش، کف کش، اسید کش)، شلنگ های رابط (معمولی و فشار قوی)، اکاتور، تانکرهای آب از مخازن ۹۰۰ لیتری ثابت تا ۵۰۰۰ لیتری چرخدار و ۲۵ هزار لیتری خودرویی.

• ابزار تعمیر سبک:

جعبه ابزار کامل، کابل های رابط، بکسل (طنابی، سیمی، نواری).

• ابزار اطفاء حریق:

خاموش کننده های دستی (پودر و هوای خشک، پودر و گاز، گاز CO₂، کف - هالوژنه، آب و گاز)، پتوی نسوز، سطل آتش نشانی، انواع سیستم های ثابت اطفاء حریق و اعلام خطر حریق.

• ابزار غواصی:

لباس کامل ضد فشار (تابستانه و زمستانه)، کپسول اکسیژن، گیج اکسیژن (دیمن وال)، کفش غواصی (فین)، اشنوگل، فشارسنج، قطب نما، ساعت، دستکش، ماسک، کلاه، جوراب، خنجر.

• تجهیزات کوهنوردی:

کوله پشتی (یک روزه، چند روزه)، کیسه خواب،

- تیم توزیع اقلام امدادی و تغذیه اضطراری: (فرمانده، ۲ امدادگر تغذیه، ۲ امدادگر بهداشت، ۲ امدادگر آب، ۲ امدادگر توزیع اقلام)
- تیم روابط عمومی: (فرمانده، فیلم بردار، امدادگر مستند ساز، امدادگر خطاط)
- تیم ارتباطات آمار و پشتیبانی اداری: (فرمانده، امدادگر ارتباطات رادیویی، امدادگر امور اداری، امدادگر آمار اطلاعاتی)
- تیم توانا (ویژه بانوان): (فرمانده، از کلیه تیمهای معرفی شده فوق یک نفر که شامل ۱۱ نفر می شود)

● مدیریت زمان:

مدیریت زمان یعنی استفاده بهینه از زمانی که در اختیار داریم. به طور مثال، در فراخوان نیروها، بهینه سازی تیم بندی ها در سازماندهی، باز دهی بالاتری را در خدمات رسانی به دنبال خواهد داشت. آثار مدیریت زمان در سه بازه به خوبی قابل درک است:

- کار کردن با تمرکز بالا (تقسیم کار بین اعضا مساوی است با پایین آمدن درصد خطای انسانی).
- کار کردن به همراه گروه (هم افزایی)
- استفاده از ابزار و تجهیزات

از آنجائی که اقدام به موقع برای احیا قلبی و ریوی، مانع مرگ مغزی می شود، زمانی که غریق نجات، به هنگام حادثه در صحنه حاضر می شود و اجرای به موقع یک مانور هایملیخ، کودکی را دوباره به زندگی برمی گرداند و ... معنای واقعی وقت ارزشمند تر از طلاست را بهتر درک می کنیم.

امر خدمات رسانی در بلایا از دست رفتن زمان بیش از هر مورد دیگری حائز اهمیت می باشد؛ حال باید به این امر اذعان داشت، جهت پیشگیری از هر گونه هرج و مرج و تیتراهای زرد خبری، باید هر چه سریع تر به مرحله پاسخگویی در امداد رسید. بسیج منابع انسانی و تجهیزات یکی از کلیدی ترین مراحل مدیریت زمان می باشد. سازماندهی ها و تیم بندی های درست و کارآمد، در لحظه صفر حادثه قدرت خود را نشان می دهد. بطور مثال بسیج منابع انسانی در مرحله رسیدگی به افراد آسیب دیده مانع از تبعیض و اختلافات و درگیری های محلی و قبیله ای می شود.

کفش (از مدل سبک کوهپیمائی تا مدل سنگین جهت برف)، کفش کوه اسکی، لباس پرکت، شلوار، جوراب، دستکش)، لباس گورتکس، کلاه بوران، عینک (بوران، برف)، کلنگ، کرامپون، مینی کرامپون، پانچو، گتر، چادر، چراغ قوه، قطب نما.

● تیم های عملیاتی امدادگران و نجاتگران:

- تیم جستجو و نجات در آوار: (۲ نفر زنده یاب و ۴ نفر آواربردار)
- تیم جستجو و نجات در سوانح ترافیکی: (۲ نفر نجاتگرو ۲ نفر مسئول تجهیزات)
- تیم جستجو و نجات در کوهستان: (فرمانده، ۳ نفر نجاتگر کوهستان)
- تیم جستجو و نجات در آب ها و سیلاب: (فرمانده، نجاتگر روی عرشه، شناگر اصلی و نجاتگر پشتیبان)
- تیم فوریت درمانی: (فرمانده، ۲ نفر کارشناس فوریت درمان، ۲ نفر تکنسین فوریت درمان، پزشک)
- تیم اسکان اضطراری: (فرمانده، جانشین، مسئول طراحی اردوگاه، ۳ نفر مسئول برپائی)
- تیم پشتیبانی عملیات امداد و نجات: (فرمانده، مسئول آمار و اطلاعات، ۲ امدادگر ترابری، ۲ امدادگر تجهیزات، ۲ امدادگر انبار، ۲ امدادگر تدارکات، ۲ امدادگر ارتباطات، ۲ امدادگر تاسیسات)
- تیم حمایت های روانی: (فرمانده و ۳ امدادگر حمایت روانی)
- تیم پشتیبانی اداری: (فرمانده، ۳ امدادگر پشتیبانی)

فصل ۱۰

گزارش نویسی در سوانح

مطالب آموزشی فصل:

- تعریف
- انواع وارکان تهیه گزارش
- انواع گزارش رایج در فدراسیون
- بکارگیری جداول و نمودار در گزارش

برخوردار است. مستندسازی فرایند تهیه مجموعه اطلاعات، اسناد، شواهد و مدارکی است که به موجب آنها می‌توان از هدف، منظور، مسیر، چرایی و چگونگی انجام فعالیتی از شروع تا پایان آگاهی یافت. مستندسازی تصویرگر تغییرات است. در این میان مستندسازی حوادث و سوانح، فرایند ثبت رخدادها و فعالیت‌هایی است که در فرایند مدیریت حوادث و سوانح انجام می‌شوند. این فرایند نیازمند دانش و تجربه مناسب است؛ مستندسازی از اولویتهای حیاتی یک عملیات محسوب می‌شود.

● گردآوری داده‌ها و اطلاعات:

با توجه به اهمیت جان و دارایی انسان، ارایه خدمات امدادی مناسب و تأمین ایمنی و سلامت افراد در برابر حوادث و سوانح و... از جمله فعالیت‌هایی است که مستلزم تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری حساس و دقیق می‌باشد. برخورداری از توانمندی لازم در گردآوری، پردازش و ارایه دقیق و سریع اطلاعات مربوط به حوادث و سوانح می‌تواند گامی موثر و حیاتی برای رسیدن به اهداف برنامه‌ریزی باشد.

مهم‌ترین روش‌های جمع‌آوری اطلاعات عبارتند از: مشاهده مستقیم، مصاحبه و پرسش، ثبت خاطرات و یادداشت‌های میدانی، تهیه فیلم و عکس و پرسشنامه (پرسش هدایت‌شده)

● مفهوم گزارش‌نویسی:

گزارش‌نویسی حوادث و سوانح طیفی از نتایج مثبت و متفاوت را به خود همراه دارد. این اقدام وسیله‌ای برای اطلاع‌رسانی از کیفیت انجام فرایندهای پاسخگویی، امداد رسانی و نشر درس آموخته‌ها است. ادبیات گزارش‌نویسی زبانی ساده و قابل فهم برای همگان دارد. استفاده از واژه‌های مناسب، توجه به هدف و منظور گزارش‌نویسی، رعایت مسایل فرهنگی، قومیتی و اجتماعی می‌تواند ارتباط با مخاطب را هموار نموده و مشارکت و ارزشیابی را بیشتر نماید.

● اصول گزارش‌نویسی:

از مهم‌ترین اصول گزارش‌نویسی می‌توان به مفاهیمی همچون چهارچوب گزارش، محتوای گزارش، کیفیت و روایی گزارش و دسترسی و دستیابی به گزارش اشاره داشت، که در ادامه بیان شده است.

● شاخص‌های گزارش‌نویسی در مدیریت سوانح:

از مهم‌ترین شاخص‌های گزارش‌نویسی در مدیریت سوانح می‌توان به شفاف بودن، پاسخگو بودن،

جهت استفاده موثر و برون رفت از چالش‌های پیش‌رو، با در نظرگیری ظرفیت و پتانسیل موجود و استفاده بهینه از آن‌ها، نیاز به اتخاذ تدابیر لازم می‌باشد. در این میان، مستندسازی و گزارش‌نویسی این تدابیر می‌تواند زمینه لازم جهت تحلیل، اتخاذ شیوه‌های مناسب و بهره‌برداری در وضعیت پیش‌رو را فراهم کند. تجربه نشان می‌دهد که آمار و اطلاعات مستندشده در یک دوره فعالیتی، منابع موثری برای اتخاذ تصمیم درست برای فعالیت‌های آتی است. تصمیم اتخاذشده در فرایند مستندهای حوادث و سوانح، می‌تواند زمینه‌ساز تدوین سیاست‌های موثر و روشن برای آینده باشد.

● تعاریف:

• داده:

داده‌ها، واقعیت‌ها، آمار و ارقام ساده‌ای هستند که به صورت خام جمع‌آوری می‌شوند. داده‌ها به عنوان مرجع مورد استفاده قرار می‌گیرند.

• اطلاعات:

اطلاعات، نتیجه پردازش، تجزیه و تحلیل داده‌ها و تبدیل آن‌ها به حیطه‌ای معنادار هستند. اطلاعات پاسخ لازم برای سئوالات مطرح‌شده هستند.

• مستند:

مستند، شکلی از اطلاعات است که انجام فعالیتی را ثبت و در قالب پرونده‌ای حفظ می‌کند. مستند، یک سیستم از داده‌های پردازش‌شده و ارزشمند هستند که به عنوان اطلاعات آن سیستم شناسایی می‌شوند. مستند فعالیت‌های چرخه مدیریت سوانح، اطلاعاتی است که با توجه شاخص‌های مستندسازی هر مرحله تنظیم و به عنوان اطلاعات ارزشمند سامانه مدیریت سوانح شناسایی می‌شود. این مستند از قابلیت‌های برای رهگیری فعالیت‌ها و انتقال دانش‌های آشکار و پنهان به مراحل و نسل آینده، به منظور ایجاد تغییر و اثربخشی بیشتر

● شفاف بودن گزارش:

شفافیت، مهم‌ترین اصل گزارش‌نویسی است. یک گزارش شفاف، گزارشی است که از حیث اطلاعات مستند، قابل قبول باشد.

شفاف بودن دارای شاخص‌های زیر می‌باشد:

- دارای عنوان، تاریخ، شماره، زمان، مکان و موضوع گزارش.
- ذکر انواع اقدامات انجام‌شده به لحاظ کمی و کیفی.

• اشاره به انواع نیازهای فوریتی موجود.

• اشاره به انواع تأثیرات حادثه.

• اشاره به کمیت و کیفیت تلفات جانی حادثه و آسیب دیدگان.

• انعکاس میزان تأثیر کمک‌های تیم‌های عملیاتی به تفکیک نوع و سطوح آن.

• مشخص بودن تهیه‌کنندگان گزارش.

● پاسخگو بودن گزارش:

پاسخگو بودن گزارش به پرسش‌هایی مربوط میشود که خواننده گزارش، انتظار دارد پاسخ آن‌ها را در محتوای گزارش بیاید. برای پاسخگو بودن گزارش، تنظیم‌کننده آن بایستی در ابتدا به طرح سئوالاتی اساسی بر مبنای اولویت خوانندگان گزارش، اقدام و برای آن‌ها پاسخ لازم را ارایه کند. بنابراین پاسخگو بودن دارای شاخص‌های زیر میباشد:

• رعایت اصول بشردوستانه و کرامت انسانی در انجام فعالیت‌ها.

• اشاره به میزان توانمندی تیم‌های امدادی و کمیت و کیفیت تجهیزات نجاتگران و امدادگران.

• مشخص بودن میزان سرعت عمل نیروهای عملیاتی در محل حادثه.

• انجام شدن اقدامات فوریتی مبتنی بر دانش ارزیابی اولیه.

• مشخص بودن میزان و سطح کیفیت دانش و مهارت امدادگران و نجاتگران.

• میزان رعایت موارد ایمنی در تأمین سلامت فرایند عملیات امدادونجات.

• مشخص بودن میزان همکاری دولت و مسئولین محلی.

• اشاره به توانمندی جذب و هزینه‌کرد اعتبارات تخصیصی از سوی سیستم‌های مالی و پشتیبانی موجود.

● قابل رسیدگی بودن گزارش:

قابل رسیدگی بودن اشاره به اطلاعاتی دارد که

مربوط به سامانه اطلاعات مدیریت سوانح می‌شود. این اطلاعات باید از کمیت و کیفیتی برخوردار باشد که توسط بازرسی درون‌نهادی یا سازمان دیگر قابل بررسی باشد. در تهیه این نوع گزارش سازمان باید سئوالاتی در حوزه وجاهت و اهلیت‌های حقوقی و قانونی، برای خود مطرح نموده و به آن پاسخگو باشد.

● کامل بودن گزارش:

کامل بودن گزارش به این معناست که گزارش به تمام فعالیت‌ها در حوزه موضوع پوشش میدهد. بنابراین، یک گزارش کامل، دربردارنده تمام مستندهای مربوط به شرایط فعلی فعالیت‌ها و شرایط در حال تغییر است. یک گزارش کامل باید دارای شاخص پیداری باشد؛ پیداری گزارش به ثبات و معناداری اطلاعات در سراسر گزارش اشاره دارد. اطلاعات مربوط به نحوه اجرای یک فعالیت با ابعاد کوچک، باید قابل تعمیم به فعالیت با ابعاد وسیع‌تر باشد که در زمانی متفاوت انجام می‌شود.

● انواع گزارش در سوانح:

- گزارش ادواری (روزانه، هفتگی، ماهیانه)
- گزارش به اهدا کنندگان (هدایای مردمی به تفکیک، فعالیت‌های انجام شده)
- گزارش اطلاعات محرمانه و امنیتی (ایجاد امنیت یک رکن اساسی جامعه است).
- گزارش دقیق موجودی اموال به مسئولین و در صورت غیر محرمانه بودن به مردم.
- گزارش فعالیت‌های بهداشتی (از نظر سازمان‌های جهانی، این نوع گزارش‌ها بسیار مهم است).
- گزارش وسایل اضطراری موجود و مورد نیاز.
- گزارش خسارت ناشی از حوادث.

● مراحل اجرای گزارش سانحه:

- گزارش اولیه در ۲۴ ساعت اول
- گزارش دوم در ۷۲ ساعت پس از سانحه
- گزارش هفتگی
- گزارش نهایی

در زمان وقوع یک سانحه می‌بایستی گزارش اول را در ۲۴ ساعت اولیه و گزارش دوم را در طی ۷۲ ساعت ارائه نمود و متعاقب آن گزارش هفتگی و نیز گزارش نهائی را تحویل داد.

● نتیجه گیری:

فرایند جمع‌آوری اطلاعات مربوط به یک فعالیت اقدامی راهبردی و مبتنی بر برنامه است.

بهره‌گیری از چهار روش حضور در صحنه فعالیت، مشاهده مستقیم، صحبت با افراد و مطالعه اسناد و

مستندسازی و گزارش نویسی حوادث، فعالیت‌های کلیدی در چرخه اقدامات اداره حوادث هستند. این فعالیت‌ها نه تنها به ثبت و ضبط کیفیت انجام اقدامات می‌پردازند، بلکه تأمین‌کننده زمینه‌های لازم برای اخذ تصمیم‌های مهم، حساس و فوریتی و اجرای ارزیابی و ارزشیابی اقدامات نیز می‌باشند. اطلاعات گردآوری، مستند و گزارش داده شده از حوادث بخش کلیدی برنامه پاسخ به حوادث و فوریت‌ها هستند و می‌بایست از توانایی لازم و کافی برای ایجاد درکی روشن و عمیق در خواننده از کلیه فعالیت‌های انجام شده برخوردار باشند. درس آموخته‌ها می‌توانند زمینه‌ساز اعتلای برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات پایدار و موثرتری در آینده باشند.

مدارک بسیار مهم بوده و لذا یافته‌ها با استفاده از ابزارهای مناسب مورد مطالعه قرار گرفته و در چارچوب الگوهای خاص دسته‌بندی، تنظیم، تدوین و مستند می‌شوند.

مستندسازی فرایندی از فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده است که به بررسی، ردگیری و ثبت اقدامات در فرایند اجرا می‌پردازد و در پایان مدارک و مستنداتی مدون و کارشناسی شده برای تشریح تصمیمات اتخاذ شده، شیوه عملکرد و دستاوردهای حاصله و همچنین ارزیابی اقدامات به عنوان سابقه فعالیت به همراه دارد. مستندسازی در حقیقت فرایند تکمیل‌کننده فرایند جمع‌آوری اطلاعات است.

گزارش به نوعی اظهار کلامی یا نوشتاری اطلاعات و دستاوردهایی است که در یک مرحله بر اساس برنامه و اصولی مشخص گردآوری و در قالب اسناد و مدارکی معتبر مستند شده‌اند.

فصل ۱۱

بهداشت سوانح

مطالب آموزشی فصل:

- اثرات سوانح در بهداشت عمومی
- ارزیابی وضعیت بهداشتی
- پیشگیری از بیماری‌های واگیر
- آب و بهداشت آن در سوانح
- تأثیر بلایای طبیعی بر بهداشت عمومی

شامل مرگ فوری و معلولیت‌ها و طغیان بیماری‌های ناشی از تغییرات زیست محیطی می‌باشد. در پی وقوع بلایا، تسهیلات و زیرساخت‌های بهداشتی تا حد زیادی تخریب شده و ارائه خدمات بهداشتی روزمره و معمول به افراد جامعه مختل می‌گردد. میزان ابتلا به مرگ و میر به علت تشدید بیماری‌های مزمن مانند دیابت و آسم و بیماری‌های روانی ناشی از عدم دسترسی به خدمات مورد نیاز فزایش می‌یابد. آسیب به سیستم‌های آب و تسهیلات فاضلاب و بهسازی، سیستم‌های تأمین غذا، زیرساخت‌های بهداشتی و دیگر زیرساخت‌های اساسی می‌تواند خطر طغیان بیماری‌ها به دنبال بلایا را افزایش دهد. تجمع تعداد بسیار زیادی از افراد جابه‌جا شده به درون پناهگاه‌ها و اردوگاه‌های مهاجران و همچنین اختلال در شرایط محیطی و افزایش تماس افراد با ناقلین بیماری مانند پشه‌ها و جوندگان و دیگر حیوانات فرصت مناسبی جهت انتقال بیماری‌ها فراهم می‌کند. ابتلا و مرگ و میر اغلب به علت بیماری‌های واگیر و یا سوءتغذیه و یا ترکیبی از هر دو اتفاق می‌افتد. طغیان بیماری‌های واگیر و کمبود مواد غذایی و سوءتغذیه ناشی از آن می‌تواند در نهایت منجر به افزایش آسیب‌پذیری، بی‌ثباتی و ناامنی، جابجایی جمعیت، از دست دادن معیشت و فقر گردد. زیرساخت‌های آسیب‌دیده ناشی از بلایا ممکن است ارائه خدمات بهداشتی عادی، واکسیناسیون و مراقبت از بیماری‌های مزمن در جامعه را برای ماه‌ها یا حتی سال‌ها دچار اختلال نماید.

انتقال بیماری‌ها، بیماری‌های اسهالی، کم‌آبی، عفونت‌های حاد تنفسی، مننژیت، سرخک، کزاز، مالاریا و... (به علت فقر و تراکم جمعیت به ویژه در اردوگاه‌های پناهندگان) افزایش می‌یابد. قطع برق، آب، شکست لوله‌ها و بسته شدن جاده‌ها می‌تواند در روند تأمین آب، غذا، دفع فاضلاب، کار امداد رسانی و دسترسی به مراقبت‌ها و امکانات پزشکی مورد نیاز برای ساعت‌ها یا روزها وقفه ایجاد کند. در بلایای طبیعی، اختلالات عملکرد تکنولوژیکی ممکن است سبب آزاد شدن مواد خطرناک در جامعه شود. مخازن فاضلاب آسیب‌دیده و تخریب مستراح‌ها، ممکن است مردم را مجبور به استفاده از روش‌های جایگزین دیگر برای دفع فضولات انسانی کند که به طور بالقوه، مخاطرات محیطی بیشتری را در جامعه مطرح

تعریف بهداشت از نظر سازمان جهانی بهداشت (WHO): عبارت است از علم و فن پیشگیری از بیماری‌ها و ارتقاء سطح سلامت جامعه.

ایران از جمله کشورهای آسیب‌پذیر بوده و یکی از بالاترین رویدادهای بلایای طبیعی و انسان‌ساخت را به خود اختصاص داده است؛ به گونه‌ای که در دهه‌های اخیر شاهد خشکسالی، زلزله و سیل در مقیاس وسیع بوده است. مهم این است که همواره برای مقابله با حوادث و بلایا آمادگی لازم وجود داشته باشد. مدیریت بلایا جهت ارائه راهبردهای مناسب برای مقابله با شرایط بحران، یکی از اولویتهای مهم کشور محسوب می‌شود.

وقوع بلایا، سلامت افراد را به مخاطره می‌اندازد و ارائه خدمات بهداشتی و درمان را با مشکلات جدی مواجه می‌کند. اثرات بهداشتی مستقیم به علت نیروهای فیزیکی ناشی از بلایا ایجاد می‌گردد که به طور معمول در حین حادثه رخ می‌دهند؛ مثل نخاله‌های ساختمانی فرو ریخته و گرد و غبار.

برخی اثرات غیرمستقیم بهداشتی متعاقب بلایا ممکن است تا چندین هفته پس از وقوع فاجعه ظاهر نمی‌گردد و برخی دیگر ممکن است بلافاصله پس از وقوع فاجعه و یا حتی قبل از آن، خود را نشان دهد. به طور معمول در هنگام وقوع بلایا به علت خشونت و ناامنی، جابه‌جایی جمعیت و فروپاشی نظام مراقبت بهداشتی و زنجیره تأمین، وضعیت سلامت و بهداشت جامعه بسیار نامناسب می‌شود.

نیازهای اصلی در هنگام وقوع بلایا شامل آب، غذا، بهسازی و پناهگاه می‌باشد. از این رو اولویت مداخلات بهداشت عمومی در بلایا به ترتیب شامل بهداشت آب و فاضلاب، نظام مراقبت و اطلاعات بهداشتی، تغذیه، کنترل بیماری‌های واگیر و واکسیناسیون می‌باشد. اثرات بلایا بر جمعیت‌ها

● کنترل و پیشگیری از بیماری های واگیردار عمومی در سوانح:

• بیماری واگیردار:

بیماری هایی هستند که از شخصی به شخص دیگر به سرعت منتقل می شوند و علائم بالینی حاد ایجاد می کند و اکثراً یک عامل بوجود آورنده دارند که اکثر آن ها توسط واکسیناسیون قابل پیشگیری است.

● اپیدمیولوژی بیماری های شایع در سوانح:

اپیدمیولوژی، یکی از علوم بسیار مهم در بخش بهداشت و پزشکی به حساب می آید، البته در سایر بخش ها هم می توانیم از این عمل به نحو احسن استفاده کنیم

هر حادثه یا واقعه و یا بیماری و یا حالت های خاص اجتماعی که بیش از حد انتظار مردم در جامعه شایع شود را گویند اپیدمی شده است؛ یا به طور کلی می توانیم بگوییم، آنچه بر مردم واقع می شود را اپیدمی گویند. پس باید بگوییم که اپیدمیولوژی به معنی مطالعه آن چه بطور غیرمنتظره بر مردم واقع شده است، می باشد.

با علم اپیدمیولوژی باید به حل مسائل کمک کنیم و پاسخ لازم را بدهیم؛ به عنوان مثال، میگوییم مسئله ای که اتفاق افتاده چه بوده است؟ در کجا روی داده است؟ کی اتفاق افتاده است؟ چه کسانی را مبتلا و درگیر کرده است؟ چگونه آن ها را درگیر نموده است و چرا؟

اگر بتوانیم برای همه این ها اطلاعات کافی و جامع گردآوری نماییم و پاسخ های مناسب تهیه کنیم، مسئله حل می شود و مشکل بر طرف خواهد شد.

در علم اپیدمیولوژی سه فاکتور مهم باید مورد بررسی قرار گیرد و با اطلاعاتی که گردآوری می کنیم و تجزیه و تحلیل آنها، خواهیم توانست مشکل

می کند. در بلایای طبیعی، نیاز به کمک های اضطراری، نسبتاً کوتاه مدت است. با این حال در برخی مناطق فقیرنشین که تحت تأثیر بلایا طبیعی قرار گرفته اند، شواهد بیشتری در مورد تأثیرات درازمدت مشکلات بهداشتی مانند سوء تغذیه مزمن وجود دارد.

آسیب پذیری انسان در بلایا یک پدیده پیچیده با ابعاد اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی و فرهنگی است که به طور عمده می تواند با پیشگیری و کاهش خطرات، کاهش یابد. آسیب پذیرترین افراد از نظر تغذیه در جمعیت تحت تأثیر بلایا، کودکان به ویژه نوزادان و کودکان زیر پنج سال، زنان به ویژه زنان باردار و شیرده، سالمندان و معلولین هستند. زنان و نوزادان، هفتاد و پنج درصد جمعیت آواره پس از بلایا را تشکیل می دهند، لذا ارائه مناسب و به موقع خدمات بهداشت باروری در بلایا، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. برهم خوردن نظم، ایجاد نا امنی، از هم گسیختگی روابط اجتماعی و تحت فشار قرار گرفتن زنان برای تهیه غذا و سرپناه در شرایط اورژانس، می تواند آنان را در معرض سوء استفاده جنسی قرار دهد که نتیجه آن، بروز اختلالات روانی، افزایش موارد حاملگی های ناخواسته و ابتلا به بیماری های منتقله از راه جنسی است.

در فصل پنجم (پروژه اسفیر) آمده است که در مراحل اولیه بحران، مراقبت های بهداشتی عامل اصلی بقا هستند. بنابراین در اولین فرصت، باید یک ارزیابی چند بخشی صورت گیرد تا اثرات بحران بر بهداشت عمومی، نیازهای اولیه بهداشت عمومی، دسترسی به منابع محلی و نیاز به کمک های خارجی تعیین شود.

هدف اولیه و اصلی مداخلات بهداشتی اضطراری، پیشگیری از همه گیری بیماریها و ارتقاء و بهبود شرایط بهداشتی نامناسب در میان جمعیت حادثه دیده است. جنبه های ضروری و اقدامات بهداشت عمومی در مواقع اضطرار شامل پیش بینی سرویسهای بهداشتی، تامین آب سالم و بهداشتی، دفع مناسب فاضلاب و مدفوع انسانی، کنترل ناقلین و آفات، بهداشت مواد غذایی، کنترل بیماری ها، بهداشت باروری و مراقبت از مادران، حمایت روانی- اجتماعی، مداخلات اورژانسی پزشکی و جراحی و برآورد میزان خطرات اپیدمی پس از وقوع بلایا، مقابله با حوادث پرتوی و شیمیایی و سایر مخاطرات محیطی می گردد.

● واکسیناسیون های فردی در سوانح و حوادث:

• واکسن:

عبارت است از میکروب ضعیف یا کشته شده یا سم ضعیف شده میکروب یا ویروس یا عامل هر بیماری عفونی واگیردار. خوشبختانه کشور ما در رابطه با واکسیناسیون پوشش بسیار خوبی را انجام داده است. برنامه واکسیناسیون برای بیماری هایی مانند دیفتری، کزاز، سیاه سرفه، سرخک، سل، فلج اطفال و هپاتیت ها، به طور معمول انجام می شود. گاهی در بدو تولد به نوزادان واکسن می زنند و برنامه مدون واکسیناسیون در مراکز بهداشتی درمانی، از ۲ ماهگی آغاز می شود.

در حوادث و سوانح و شرایط غیر طبیعی اجتماعی، نیاز به تمهیدات مهم است. مثلاً در یک حادثه زلزله، به علت خرابی لوله ها و لوله کشی شهرها ممکن است خطر بیماری های روده ای چندین برابر شود و معمولاً اپیدمی بیماری های روده ای و گوارشی وجود خواهد داشت. به همین دلیل توصیه می شود که واکسن هایی که ارتباط با آب دارد، مانند بیماری وبا و حصه، دوز یادآور تزریق شود.

واکسن های دیگری که در چنین مواقعی توصیه می شود؛ واکسن دوگانه دیفتری-کزاز است که به علت جراحات و زخم هایی که در حوادث ایجاد میشود، باید این واکسیناسیون را مد نظر قرار داد.

برای پیشگیری و یا درمان بعضی از بیماری ها لازم است که مامورین بهداشت و کارشناسانی که به محل اعزام می شوند، با توجه به شرایط محیطی سرم برخی از بیماری ها را برای درمان تهیه و تدارک ببینند تا در مواقعی که نیاز باشد بتوانیم به کمک حادثه دیدگان بشتابیم.

را بر طرف کنیم.

در هر حادثه، واقعه یا بیماری این ۳ فاکتور وجود دارد که عبارتند از:

- عامل
- محیط
- میزبان
- به عنوان مثال در "بیماری سرخک":
- عامل: ویروس سرخک
- میزبان: انسان بیمار
- محیط: اجتماع و فضاهای فیزیکی است.

برای ریشه کن شدن این بیماری کافی است کاری انجام شود که یکی از اضلاع این مثلث حذف و یا تضعیف شود.

دانشمندان بهداشت مطالعات خود را در رابطه با اپیدمیولوژی به گونه ای انجام داده اند که گاهی عامل بیماری شناخته نشده بود، ولی برای پیشگیری از آن بیماری اقدامات خوبی انجام میدادند.

مثلاً قبل از آن که عامل بیماری وبا شناخته شود، دانشمندان بهداشت متوجه شده بودند که اگر کسی آب آلوده یا غذای آلوده مصرف نکند، به بیماری وبا مبتلا نمی شود. بعد از چندین سال مشخص شد که افراد از طریق آب آشامیدنی به وبا مبتلا می شوند که منجر به اپیدمی های وسیع و کشتارهای عظیم می شود. این مسئله یک معضل بزرگ در سوانح است؛ چرا که به علت تخریب زیرساخت ها، تامین آب آشامیدنی سالم بسیار سخت است. همچنین در سیل، آب فاضلاب با شبکه آب های زیرزمینی و چاه ها مخلوط میشود. پس دقت به این مسئله و تامین آب بهداشتی سالم برای آسیب دیدگان بسیار لازم و ضروری است.

در مثال قبلی که ذکر شد، برای بیماری سرخک، نمی توانیم محیط را از ویروس سرخک پاکسازی کنیم؛ چون ویروس یک عامل بسیار کوچک است و تقریباً در همه قسمت های محیط وجود دارد و داروهای میکروب کش بر آن بی اثر است؛ لذا با تحقیقات اپیدمیولوژی به این نتیجه رسیده اند که بایستی روی میزبان که انسان بیمار است، مطالعه شود در نتیجه اگر به وسیله واکسن مقاومت میزبان را افزایش دهیم، ویروس های معمولی سرخک نخواهند توانست انسان را بیمار کند و در نتیجه خوشبختانه بیماری سرخک، ریشه کن شد.

در بیماری آبله را نیز از همین الگو پیروی شد و این بیماری نیز ریشه کن شد.

آب های آلوده روی آورده و برای ادامه حیات هرگونه آبی را به مصرف برسانند. حتی تأمین آب از تانکرهای سیار و یا نصب تانکرهای ثابت در نقاط آسیب دیده و یا محل های موقت اسکان آسیدیدگان، به دلیل عدم حفاظت های لازم از زمان برداشت تا مصرف، نیاز به نظارت خاصی داشته و کنترل لحظه به لحظه ای را طلب می کند.

● آب سالم و پاکیزه:

آب سالم، آبی است که برای مصرف کننده، حتی اگر به مدت طولانی آشامیده شود، خطری نداشته باشد. آب ممکن است سالم باشد اما اگر دارای طعم یا ظاهر نامطبوع باشد، ممکن است مصرف کننده را به سوی آب های دیگر یا کمتر سالم براند از این رو آب آشامیدنی نه تنها باید کاملاً سالم باشد، بلکه باید پاکیزه، یعنی مورد پسند مصرف کننده هم باشد.

آب سالم آبی معمولاً بدون عوامل زنده بیماری زا و بدون مواد شیمیایی زیان آور است و نیز طعم مطبوع داشته و قابل استفاده برای مصارف خانگی باشد. آبی را آلوده می نامند که دارای عوامل بیماری زای عفونی یا انگلی، ضایعات و مواد شیمیایی سمی باشد.

برای انتخاب منبع تأمین آب بایستی فهرستی از منابع موجود تهیه شده و بسته به جمعیت منطقه اولویت بندی شوند و سپس منابع موجود بهسازی و حفاظت شوند. جهت حفاظت از منابع آب بایستی مصارف آب را از هم تفکیک نمود و آب را در مخازن سرپوشیده بزرگی ذخیره و کلر زنی نمود.

به رغم منبع و نوع آلودگی، تصمیم گیری در مورد قابل قبول بودن کیفیت آب در شرایط اضطراری مستلزم تعادل بین خطرات کوتاه مدت و بلند مدت است. آب های سطحی که کدورت بالا و آلودگی شدیدی دارند، نیاز به فرایندهای پیش تصفیه دارند. فرایندهای پیش تصفیه شامل ذخیره سازی و ته نشینی ساده، انعقاد و لخته سازی و صاف سازی درشت دانه ای هستند.

در شرایط پایدار، روش های مختلفی برای گندزدایی آب وجود دارد، اما معمول ترین روش در شرایط اضطراری کلر زنی است.

اگرچه سالم بودن آب شرایط بسیار مهم در انتخاب منبع تأمین آب است، ولی در شرایط اضطراری از منابعی که احتمال آلودگی آن ها نیز وجود دارد هم استفاده می شود. منتها با انجام روش های ساده تصفیه این امر امکان پذیر خواهد شد.

تمامی این تزریقات و تصمیماتی که در رابطه با واکسیناسیون ها و سرم درمانی ها انجام می شود باید حتماً زیر نظر متخصصین انجام گیرد، چون بسیاری از سرم ها و واکسن ها باید در شرایط زنجیره سرمای دقیق حمل شوند و اگر این زنجیره سرما رعایت نشود، عامل موثر آن از بین رفته و مفید به فایده نخواهد بود.

● کنترل بیماری های واگیردار عمومی در

سوانح:

بیماری های واگیر دار، معمولاً چرک زا و عفونت زا هستند. عواملی که بیماری های عفونی را ایجاد می کنند، می توانند منشأ باکتریایی، ویروسی، انگلی و یا قارچی داشته باشند؛ به طور مختصر برای هر گروه، چند بیماری را ذکر می کنیم.

- بیماری های باکتریایی عفونی واگیردار: سل، وبا، حصبه، طاعون، جزام، مننژیت
- بیماری های ویروسی واگیردار: آنفولانزا، هپاتیت، ایدز، هاری
- بیماری های انگلی واگیردار: آسکاریس، ژiardیا، اکسیور یا کرمک، کرم های قلاب دار
- بیماری های واگیردار قارچی: قارچ های کچلی سر، قارچ های پوستی مختلف

● بهداشت آب در بروز بلایا:

از عمده ترین مشکلاتی که در بحران ها به ویژه در زلزله، گریبانگیر مردم و آسیب دیدگان می شود، مشکلات مربوط به آب است. این مشکل، چه در هنگام حادثه چه بعد از حادثه، همواره سلامت مردم را تهدید کرده و در صورت بی توجهی یا کم توجهی در تأمین و نظارت بر آن، بر شدت بحران می افزاید. کیفیت آب آشامیدنی در شرایط عادی همواره با دقت و حساسیت خاصی مورد بررسی قرار می گیرد؛ چرا که با هر لحظه غفلت، احتمال ورود فاضلاب یا عامل آلودگی کننده به داخل شبکه ها و منابع آبی وجود داشته و زمینه را برای افزایش بیماری ها فراهم خواهد کرد. به همین دلیل، وضعیت شرایط بحرانی و فقدان آب از یک طرف و آلودگی منابع آبی از طرف دیگر، شدت حوادث را مضاعف می کند.

تخریب منابع آبی از قبیل چشمه ها، چاه ها، قنوات و شکستن مخازن زمینی و هوایی و نیز شکستن منابع آب آشامیدنی و لوله های فاضلاب و تخریب تأسیسات و تلمبه خانه ها، از دلایل اصلی قطع آب یا آلودگی آب ها در شرایط بحران می باشند. کمبود آب موجب شده تا آسیب دیدگان به

● نگهداری و رسوب دهی:

نگهداری ساده ترین روش بهبود آب می باشد. معمولاً عوامل بیماری زای خاص بیش از چند روز نمی توانند به زیست خود ادامه دهند. ولی برای این کار، مخازن زیادی مورد نیاز است. بر اثر رسوبدهی، مواد معلق به همراه عوامل بیماری زای موجود در آب ته نشین می شوند. باید به این نکته توجه شود که ظروف نگهداری آب باید کاملاً تمیز بوده و درب آب کاملاً بسته باشد تا از ورود آلودگی و حشرات به داخل آن جلوگیری شود. در غیر این صورت می تواند محلی مناسب برای پرورش عوامل بیماری زا باشد.

● جوشاندن:

حرارت، اولین روش گندزدایی آب های شرب بوده است. این روش در اردوگاه ها یا مواقعی که اشکالی در سیستم توزیع آب پیش آمده است، روش مناسبی برای گندزدایی است. بدین منظور، مقادیر کم آب را به مدت ۵ تا ۲۰ دقیقه می جوشانند.

نکته قابل توجه این است که جوشاندن آب باید شدید باشد. اگر آرام و به مدت کوتاهی صورت گیرد، موثر نخواهد بود. ضمناً شرایط نگهداری نباید به گونه ای باشد که موجب آلودگی مجدد آن شود.

● کلرزنی:

تهیه محلول کلر مادر جهت سالم سازی آب آشامیدنی در شرایط اضطراری و عدم دسترسی به آب آشامیدنی سالم به شرح زیر می باشد:

- یک قاشق غذا خوری یا سه قاشق مربا خوری پودر هیپوکلریت کلسیم (پودر کلر) را با یک لیتر آب مخلوط کرده و بهم بزنید. محلول بدست آمده محلول یک درصد کلر یا کلر مادر است که باید در ظروف در بسته دور از نور نگهداری شود (شیشه های مات).

- برای ضد عفونی یک لیتر آب آشامیدنی، باید هفت قطره توسط قطره چکان وارد آب مورد نظر نموده و پس از ۳۰ دقیقه آن را مصرف کرد.

- هر خانواده می تواند کلر مادر را برای خود تهیه کند یا این که هر چند روز یک بار برای دریافت محلول کلر مادر که در مراکز بهداشت تهیه شده است، مراجعه نموده و به ازاء یک سطل پراز آب که برای آشامیدن استفاده می کند، یک قاشق از محلول کلر مادر را وارد آب کرده بعد از بهم زدن پس از سی دقیقه آن را مصرف کند.

هم چنین می توان از قرص های گندزدایی کننده که توسط امدادگران بین افراد حادثه دیده توزیع می گردد، استفاده کرد. به ازاء ۲۰ لیتر آب آشامیدنی یک قرص کلر کفایت می کند. کلر را می توان از مرکز بهداشت یا مأمورین بهداشت محیط مستقر در محل تحویل گرفت.

● نکات لازم در خصوص حفاظت از چاه آب:

- یک نفر را جهت نگهداری چاه مشخص کنید
- با حصارکشی دور چاه آن را در مقابل حیوانات محافظت کنید.
- استفاده از سطل های خصوصی جهت برداشت آب از چاه را ممنوع کنید و یک سطل ثابت با طناب تهیه واز آن استفاده کنید.
- برای برداشت آب، یک سکو که سطل روی آن قرار گیرد و با زمین تماس نداشته باشد، ایجاد کنید.
- منابع آلوده کننده، مانند توالت ها، باید حداقل ۳۰ متر از چاه فاصله داشته و در پایین دست چاه قرار داشته و یک زمین زهکشی اطراف چاه احداث شود.
- یک پمپ دستی یا موتور پمپ در چاه نصب کنید
- روی چاه را بپوشانید.

آب استخراجی هر ۲/۵ لیتر در دقیقه	یک شیر آب به ازای هر ۲۵ نفر
آب استخراجی هر ۱۶/۵ لیتر در دقیقه	یک پمپ آب به ازای هر ۵۰۰ نفر
آب استخراجی هر ۱۲/۵ لیتر در دقیقه	یکچاه مصرفی به ازای هر ۴۰۰ نفر

نسبت نفرات به منابع آب

فصل ۱۲

حمایت های روانی در سوانح

مطالب آموزشی فصل:

- پیامدهای روانی و بهداشتی سوانح
- گروه های آسیب پذیر
- واکنش های روانی اختلالات روانی شایع پس از وقوع سانحه
- تمرینات ریلکسیشن

انجام دهند، از زندگی شان لذت ببرند و با افراد خانواده و محیط خود ارتباط برقرار کنند. به عبارت دیگر، بهداشت روان حالتی از رفاه است که در آن، فرد توانایی هایش را باز می شناسد و قادر است با استرس های معمول زندگی تطابق حاصل کرده، از نظر شغلی مفید و سازنده باشد و به عنوان بخشی از جامعه، با دیگران مشارکت و همکاری داشته باشد.

● حمایت روانی در بلایا:

فعالیت هایی است که در راستای تامین سلامت روان آسیب دیدگان انجام می گیرد تا به آن ها کمک کند به طور موثر، خود را با فشارهای روانی ناشی از موقعیت های بحرانی سازگار کنند.

● واکنش ها و علائم شایع:

پس از بلایا، افراد در معرض عوامل استرس زای متعددی قرار می گیرند. این عوامل شامل انواع آسیب های جسمی که باعث درد و ناراحتی میشود، نداشتن محلی امن برای آسایش و استراحت، نبود مواد غذایی، مواجهه با صحنه های دلخراش از قبیل جنازه اقوام و آشنایان، شنیدن صدای کمک خواستن افراد از زیر آوار، تخریب ساختمان ها و از دست دادن اموال و دارایی که فشار زیادی را از نظر روانی بر فرد وارد می کند.

استرسی که بر فرد در جریان بلایا وارد می شود، به قدری ناتوان کننده است که می تواند تقریباً هر کسی را از پای درآورد. به دنبال بروز استرس شدید روانی ناشی از فاجعه، واکنش ها و علائمی در افراد به وجود می آیند که می تواند تأثیر معکوسی روی عملکرد آن ها داشته باشند. در برخی افراد، تنها با یک تک علامت مواجه هستیم و در برخی دیگر، ترکیبی از علائم که در صورت عدم رسیدگی، می توانند به اختلالات روانی مزمن منجر گردند.

میزان تأثیر افراد از وقایع اطراف، تا حد زیادی تابع میزان آسیب پذیری قبلی، وسعت فاجعه و میزان تخریب و فقدان، و همچنین وضعیت حمایتها و رسیدگی به هنگام به مسایل روانی - اجتماعی افراد می باشد. سعی بر این است تا رنج افرادی که دچار آسیب شده اند کمتر شود و سریعتر به زندگی عادی خود برگردند و این دوران را به سلامت طی کنند.

افراد در بلایا و حوادث، واکنش های مختلفی از خود بروز می دهند. این علائم میتوانند جسمی، روانی و اجتماعی باشند.

ایران جزء ده کشور بلاخیز دنیا است. حوادثی مانند سیل، زلزله، رانش زمین، آتش سوزی های گسترده و ... از رویدادهایی هستند که هر ساله منجر به مرگ و میر و آسیب های جسمی و روانی هزاران انسان می شوند. این حوادث می توانند تنش روانی قابل توجهی برای بازماندگان ایجاد کنند و عوارض روانی جدی و دیرپایی را باقی گذارند. این حوادث در مدت زمان کوتاهی ظاهر می شوند ولی تأثیری که بر روی زندگی افراد میگذارند، طولانی مدت خواهد بود.

حوادث غیر مترقبه و طبیعی به میزان ۹۶۸۰۸۱ سال عمر مفید بر اساس مطالعه بار بیماری ها، در سال ۱۳۸۲ از مردم ما ستانده است که از این میان، حدود ۹۶ درصد آن، در نتیجه زلزله بم ایجاد شده است. نیازهای اعلام شده مردم آسیب دیده اطلاعات جالبی به همراه دارد. از لحظات بعد از حادثه، نیاز به دریافت اطلاعات به خصوص در مورد وضعیت سلامت خانواده و بستگان اهمیت فوق العاده ای داشت.

بیش از ۷۵ درصد از آسیب دیدگان نیاز به دریافت اطلاعات در مورد وضعیت سلامت اعضا خانواده خود داشتند و این در حالی بود که هیچگونه سیستم منظمی در این رابطه وجود نداشت و حتی در برخی از موارد، امدادگران به غلط رفتار می کردند.

پس از حادثه اکثر افراد نیاز به مشاوره و درد دل را در سطح بالایی حس می کردند، ولی دوستان و آشنایان مهم ترین منبع دردسترس آسیب دیدگان بودند که در اغلب موارد این اقدامات به روش نادرست از سوی آن ها اجرا می شد.

● بهداشت روانی:

تأمین، حفظ و ارتقاء سلامت روان افراد جامعه است به گونه ای که آن ها، نه تنها بیماری روانی نداشته باشند، بلکه بتوانند کارهای روزانه خود را به خوبی

واکنش های روانی شایع پس از حوادث عبارتند از:

- تاثیر بر احساسات
- دوری از دیگران
- عصبانیت و خشم
- بی حوصلگی
- ناامیدی
- تاثیر بر افکار
- عدم تمرکز
- مشکل در تصمیم گیری
- دائم به مشکلات فکر کردن
- تاثیر بر رفتار
- بهم ریختگی در فعالیت
- پر خاشگری
- بهانه گیری

هم چنین به دنبال بلایا، ممکن است بسیاری از بیماری های روانپزشکی در فرد عود نماید. چنانچه توجه کافی در جهت کاهش واکنش ها صورت نگیرد، ممکن است گرایش به سوء مصرف مواد نیز افزایش یابد.

● واکنش های روانی از دیدگاه جان کلبِرگ:

جان کلبِرگ، روانشناس و نظریه پرداز آمریکایی، واکنش های افراد را پس از حوادث در ۴ مرحله معرفی می کند. این چهار مرحله عبارتند از:

فاز شوک، فاز واکنش، فاز انطباق و فاز بازیابی

■ عکس العمل افراد در فاز شوک:

- عدم درک زمان و واقعیت
- از دست دادن قدرت تفکر
- بیش فعالی
- هراس و بی تفاوتی
- کاهش قدرت حرکت
- علائم جسمانی

این علائم از دقایق تا ساعت ها پس از وقوع ادامه می یابد.

■ کمک های اولیه روانشناختی در فاز شوک:

- اجازه تخلیه روانی
- دور کردن فرد از محل واقعه
- مشغول کردن فرد به کارهای کم خطر
- ارجاع به متخصص در صورت نیاز
- عکس العمل افراد در فاز واکنش:
- احساس گناه

- بروز احساسات خشم، تنفر، شرم و اضطراب
- اشتغال ذهنی در رابطه با زنده ماندن
- افزایش تحریک پذیری
- پاسخ های انفجاری

• کابوس و خواب های آشفته پیرامون سانحه
این علائم در روزهای اول پس از وقوع حادثه مشاهده می شود.

■ عکس العمل افراد در فاز انطباق:

- فروکش کردن احساسات شدید فرد
- شروع کارهای معمول روزانه
- افزایش علاقه به فعالیت های روزمره زندگی
- این علائم ممکن است هفته ها تا ماه ها پس وقوع حادثه مشاهده شود.

■ عکس العمل افراد در فاز بازیابی:

- تحت کنترل در آمدن بحران
- توانایی استفاده از تجربیات در بحران های آینده
- این مرحله بعد از حدود ۶ ماه آغاز می شود.

● واکنش های روانی کودکان:

بچه ها به طور متفاوتی به عوامل آسیب زا پاسخ می دهند. علائم آسیب های روانی در کودکان میتوانند شامل موارد زیر باشد:

- رفتارهای واپس گرایانه مثل انگشت مکیدن، ناخن جویدن.
- تغییرات غیر معمول در رفتار و ظاهر کودک
- تحریک پذیری و تغییرات ناگهانی در خلق
- اشکال در خواب
- ظاهر غمگین و افسرده، گریه
- اشکال در توجه، بی قراری

● واکنش کودکان در سنین دبستان:

- احساس اضطراب، ترس و نگرانی در مورد سلامتی خود و دیگران (چسبیدن به معلم و والدین)
- اضطراب و نگرانی در مورد وقوع مجدد حادثه
- افزایش سطح ناراحتی (نق زدن، تحریک پذیری و دمدمی مزاج شدن)
- تغییر در رفتار (افزایش سطح فعالیت، کاهش تمرکز و توجه، انزوا، پر خاشگری، غیبت از مدرسه)
- افزایش شکایات جسمی
- افت تحصیلی
- حساسیت به صدا
- بیانات و سوالاتی در مورد مرگ

● آموزش والدین در مورد کودکان آسیب دیده:

- برای شناخت ترس کودکان بهتر است با آن ها ارتباط برقرار کرده و به آن ها اجازه داد در مورد حادثه حرف بزنند، ولی هیچ گاه نباید کودک را به حرف زدن کرد.
- به سوالات کودکان باید صادقانه پاسخ داد.
- کودکان نیاز به اطمینان بخشی و آرامش دارند، با خونسردی آنان رادر آغوش بگیرند.

از رویدادی نیازمند دسترسی به کمک و حمایت باشند، ولی هدف کمک های اولیه روان شناختی، کمک رسانی به افرادی است که اخیراً و به تازگی تحت تاثیر بحران ناشی از رویدادی قرار گرفته اند.

شما می توانید کمک های اولیه روان شناختی را در اولین تماس با افراد بسیار مضطرب ارائه دهید. این کار معمولاً در حین وقوع یا بلافاصله پس از وقوع رویداد است. هرچند گاهی اوقات ممکن است روزها یا هفته ها بعد از آن رویداد باشد که به مدت زمانی که رویداد طول کشیده و نیز به شدت آن بستگی دارد.

● کمک های اولیه روان شناختی در کجا ارائه می شود؟

این کمک ها را می توان در هر جایی که به اندازه ی کافی امن است، مانند صحنه تصادف یا جاهایی که به افراد مضطرب، خدماتی داده میشود، مانند مراکز بهداشت، پناهگاه ها یا اردوگاه ها، مدارس و پایگاه های توزیع مواد غذایی یا پایگاه های ارائه کمک ها، ارائه داد. مطلوب آن است که در هر جایی که برای صحبت خصوصی با شخص مناسب باشد کمک های اولیه روان شناختی را ارائه دهید.

برای افرادی که در معرض انواع خاص وقایع بحرانی نظیر خشونت جنسی قرار گرفته اند، حفظ حریم خصوصی برای احترام به کرامت شخص ضروری است.

بسیاری از افراد درباره ی آنچه اتفاق می افتد احساس تزلزل و ناپایداری شدید می کنند. به عنوان مثال ممکن است احساس ترس و اضطراب، کرختی یا بی حسی و جدا شدن داشته باشند.

همچنین ممکن است برخی افراد، واکنش های شدید و برخی دیگر، واکنش های خفیف تری نشان دهند.

چگونگی واکنش هر فرد به عوامل گوناگونی بستگی دارد؛ از جمله:

- ماهیت و شدت رویدادی که آنها تجربه کرده اند و با آن مواجه می شوند.
- تجربه افراد از حوادث ناراحت کننده قبلی
- سلامت جسمانی آن ها
- سابقه شخصی و خانوادگی آن ها از مشکلات بهداشت روانی
- پیش زمینه های فرهنگی و آداب و رسوم
- سن
- جنسیت

• در کنارشان باشید و به آن ها بگویید دوستشان دارید و می دانید چقدر ناراحت هستند.

• در کار روزانه و خواب و تغذیه کودکان تا حد امکان هماهنگی ایجاد کرده و نظم قبل از حادثه رابه خانواده بازگردانند.

• سعی کنید دیدن برنامه های تلویزیونی که دارای صحنه های ترسناک و اخبار ناراحت کننده هستند و باعث افزایش اضطراب کودک می شود را محدود کنید.

• رفتارهایی مثل شب ادراری کودکان را بپذیرید و او را تنبیه و خجالت زده نکنید.

• کودکان در شرایط بحران بیش از هر زمان دیگری نیاز به بازی و تفریح دارند. مانع بازی آنها نشوید.

• کودکان و نوجوانان رابه فعالیت های نیکوکارانه، کمک به مردم در بازسازی شهر، کمک در کار کشاورزی و... تشویق کنند.

• اگر مدرسه ها زودتر باز شوند بهتر است انتظارات خود در انجام تکالیف مدرسه را کمتر کنیم و درس و مشق کمتر و فعالیت های تفریحی و بازی بیشتر باشند.

• در صورت ادامه مشکلات رفتاری، از تیم حمایت روانی اجتماعی کمک بگیرید.

● کمک های اولیه روان شناختی برای چه کسانی است؟

کمک های اولیه روانشناختی برای افراد پریشان و مضطربی است که اخیراً در معرض یک رویداد بحرانی جدی قرار گرفته اند. با این حال، هر کسی که پیشامد بحرانی را تجربه کرده و با آن مواجه شده است، مستحق یا متقاضی کمک های اولیه روان شناختی نیست. افرادی را که متقاضی آن نیستند، نباید مجبور به دریافت آن کرد، اما تیمهای حمایت روانی باید به راحتی در دسترس کسانی که ممکن است نیاز به حمایت و پشتیبانی داشته باشند، قرار گیرند. ممکن است در بعضی موقعیت ها، برخی افراد نیاز به پشتیبانی و حمایت بسیار بیشتری فراتر از کمک های اولیه روانشناختی داشته باشند. محدودیت های خود و نحوه کمک گرفتن از دیگران مانند؛ کادر پزشکی (در صورت موجود بودن)، همکاران خود با سایر افراد در این حوزه، مراکز محلی، یا رهبران مذهبی و اجتماعی را شناسایی کنید.

● چه زمانی کمک های اولیه روان شناختی ارائه می شود؟

اگرچه ممکن است افراد برای مدت طولانی بعد

• به عنوان یک امدادگر، ممکن است خود یا خانواده تان مستقیماً تحت تاثیر واقعه بحرانی قرار گیرید. توجه بیشتر به سلامت و رفاه شخصی خودتان بسیار مهم است تا مطمئن شوید که هم از لحاظ عاطفی و هم از نظر جسمانی، توانایی کمک کردن به دیگران را دارید.

• به گونه ای از خود مراقبت کنید که بتوانید بهترین مراقبت از دیگران را داشته باشید.

• اگر به صورت تیمی کار می کنید، از تندرستی سایر مددکاران همکار نیز آگاه باشید.

● استرس های مربوط به امدادگران:

• احساس فوریت برای نجات افرادی که زنده مانده اند

• احساس مسئولیت

• فشار کاری زیاد

• عدم آشنایی کافی با کارهای به وجود آمده

• اشکال در هماهنگی و همکاری بین بخش های امدادرسانی

• عدم حمایت کافی

• کشمکش بر سر مدیریت

• عدم شناخت نسبت به مهارت های فردی

● روش های پیشگیری از استرس در امدادگران و کارکنان حمایت روانی:

• تنظیم وقت

• انجام فعالیت هایی مانند شنا، پیاده روی، دویدن و دوچرخه سواری

• استفاده از اعتقادات مذهبی

• استفاده از تکنیک های آرمیدگی (ریلکسیشن)

• تمرینات ریلکسیشن یا تن آرامی باعث افزایش انرژی و خلق و خو شده و به بهبود سلامت و رفاه کلی شما کمک می کند. این تمرینات شامل موارد زیر است:

• تنفس عمیق: در مکانی بدون سرو صدا تنفس عمیق داشته باشید. (تنفس عمیق با بینی و بازدن با دهان).

• آرام سازی پیشرونده عضلانی: بصورت منظم عضلات مختلف بدن را منقبض و شل می کنید (از پاها شروع کنید)

• مدیتیشن اسکن بدن: (در سکوت و سکون به احساس بدن خود توجه کنید بدون نام گذاری خوب و یا بد در صورت لزوم بدن را کشش دهید)

• تجسم: تصویر سازی ذهنی بدن در هر مکانی که مورد علاقه شما است و یا به شما احساس آرامش بخش تری می بخشد. (غروب خورشید، ساحل دریا، جنگل)

● اگر به عنوان رابط بهداشتی یا امدادگر با کسانی که تعدادی از بستگان خود را از دست داده اند روبرو شدید، به چه چیزهایی باید توجه کنید و چه کمکی میتوانید بکنید؟

• دیدن جنازه متوفی می تواند به فرد کمک کند تا مرگ عزیزش را بپذیرد و از مرحله اول فرایند سوگ بگذرد.

• سعی کنید این افراد را تشویق به صحبت کنید.

• از گفتن عباراتی مانند "می فهمم چه احساسی داری" یا "همه چیز درست می شود" خودداری کنید.

• مانع گریه کردن شخص داغدار نشوید.

• توصیه کنید اگر شی یا لباسی از متوفی وجود دارد در اختیار او قرار دهند.

• متذکر شوید جمع کردن و پنهان کردن وسائل شخصی عزیز از دست رفته کمکی به فرد داغدیده نمی کند.

• قولی ندهید که نتوانید به آن عمل کنید.

• از بیان جملات کلیشه ای مانند "می توانست بدتر از این ها باشد" یا "زمان همه دردها را درمان میکند" خودداری کنید. می توانید بگویید "سعی میکنم بفهمم چه کشیده ای".

• به خصوص در مورد کودکان مرگ عزیزانشان را معادل با خواب یا سفر تعبیر نکنید

• اگر به افرادی برخوردید که با گذشت دوماه از درگذشت عزیزانشان، هنوز مثل روزهای اول عزاداری می کنند یا دارای علائم اختلالات روانی شدید شده اند، آن ها را به تیم حمایت روانی اجتماعی هدایت کنید.

● چگونه از خود مراقبت کنیم؟

• کمک مسئولانه به معنای مراقبت از سلامت و تندرستی خود نیز هست.

فصل ۱۳

اسکان اضطراری و اردوگاه

مطالب آموزشی فصل:

■ تعریف سرپناه و آوارگان

■ انواع سرپناه و اردوگاه

● مراحل اسکان آسیب دیدگان:

- مرحله اول: تأمین سرپناه اضطراری
- مرحله دوم: تأمین سرپناه موقت
- مرحله سوم: تأمین سرپناه دائمی

● اسکان اضطراری:

اسکان اضطراری شامل جمع آوری و شناسایی افراد آسیب دیده و بی خانمان ناشی از وقوع حوادث غیر مترقبه، نقل و انتقال و استقرار آن ها در محل های پیش بینی شده برای تأمین حداقل شرایط زندگی امن و بهداشتی تا زمان ایجاد امکانات مناسبتر برای اسکان موقت آن ها (یک تا چند هفته) میشود.

● اسکان موقت:

اسکان موقت، تأمین سرپناه مناسب جهت زندگی امن و بهداشتی آسیب دیدگان ناشی از وقوع حوادث غیرمترقبه تا زمان بازگشت آن ها به شرایط و مکان های اولیه زندگی است.

● نقش سرپناه اضطراری:

- محافظت در برابر سرما، گرما، باد، باران و ...
- حفظ و نگه داری اموال و اثاثیه
- ثبت و حفظ حدود خانه (مالکیت و حق تصرف)
- ایجاد تمرکز و جلوگیری از مهاجرت
- ایجاد مبدأ اولیه برای انجام عملیات بعدی
- درآوردن اموال از زیر آوار
- ایجاد و تأمین امنیت عاطفی بین اعضای خانواده و محیط
- تعیین نشانی مشخص برای دریافت خدمات امدادی و پزشکی

● اسکان دائم:

اسکان دائم به معنای ایجاد مسکن مناسب و سایر امکانات مورد نیاز جهت تأمین نیازهای اجتماعی و فیزیکی افراد و تأمین یک زندگی امن و ایمن است.

خانه و خانواده یکی از اساسی ترین نیاز های انسان است. بی خانمانی یکی از رایج ترین آسیب های سوانح است.

بحران های انسانی، به دلیل طبیعت خود بحران و نابودی شبکه های حمایتی خانوادگی- اجتماعی، سطوح خطرپذیری برای مردم تحت تأثیر را تشدید می کنند.

ایجاد سرپناه در تسکین آلام روحی و جسمی آسیب دیدگان بسیار موثر است. یکی از ضروری ترین نیاز های آسیب دیدگان سوانح، تأمین سرپناه است. سرپناه، تنها یک مکان دارای سقف نیست. سرپناه بیش از یک سقف است و بدان معناست که از بهداشت، امنیت، حریم خصوصی و شأن و کرامت در اردوگاه مسکونی اطمینان یابیم. در این رابطه اولین اصل در مدیریت بحران و پدافند غیرعامل، تأمین نیاز های اولیه انسان ها است.

نیاز های اولیه حیات شامل: امنیت، آب و غذا، سرپناه، بهداشت، برق، انرژی، حمل و نقل، نیاز های روانی و اجتماعی است. هر بحران و بهم ریختگی جامعه، بی خانمانی و آوارگی را به دنبال دارد.

● آواره کیست؟

آوارگان شامل سه دسته افراد آواره داخلی، آواره خارجی و پناهندگان هستند.

• افراد آواره داخلی: به افرادی گفته می شود که در اثر درگیری های قومی و نظامی از خانه و کاشانه خود رانده شده و یا به دلیل ناامنی یا ترس از آزار و شکنجه و کشته شدن، مجبور به فرار شده اند؛ اما از مرز های قانونی کشور عبور نکرده، بلکه در استان های دیگر همان کشور سکنی گزیده اند.

• آواره خارجی: این واژه، پناهندگان بین المللی و آوارگان ناشی از بلایا را شامل می شود. مشکلات پیش روی هر دو گروه از یک جنس است؛ اما نحوه پاسخگویی و مواجهه با آن با یکدیگر تفاوت اساسی دارد.

• افراد پناهنده: به اشخاصی گفته می شود که به علت وقوع جنگ و یا دارا بودن عقاید، نژاد، دین، قومیت، ملیت یا عضویت در گروه های اجتماعی خاص، تحت تعقیب، شکنجه و اذیت و آزار قرار می گیرند؛ به همین دلیل، موطن خود را به اجبار و از روی ترس ترک کرده و به کشور دیگر پناه می برند. در بیانیه حقوق بشر سازمان ملل متحد، پناهندگان کسانی هستند که از مرز کشورشان عبور کرده و به کشور دیگری وارد می شوند (کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد).

● اردوگاه:

اردوگاه، مکانی موقت برای ایجاد تسهیلات زندگی است که به صورت اضطراری، برپا شده و حداقل نیازهای حیاتی افراد (آسیب دیدگان ناشی از حوادث غیرمترقبه) در آن پیش بینی شده باشد.

● گروه های آسیب پذیر در سوانح:

- کودکان
- زنان باردار و شیرده
- بیماران
- افراد مسن
- افراد تازه وارد به منطقه
- افراد منزوی از نظر فرهنگی و اجتماعی

● گزینش سر پناه به وسیله خود آسیب دیدگان:

اولین اقدام در تأمین سرپناه اضطراری به وسیله خود آسیب دیدگان و قبل از رسیدن گروه های امدادی با استفاده از وسایل و امکانات زیر صورت می گیرد:

- چادر شخصی
- استفاده از بقایای مسکن تخریب شده
- قطعات پلاستیک، چوب، تخته، حلب و ...
- ساختمان های نیمه کاره
- اماکن و ساختمان های عمومی (مساجد، تکایا، مدارس، ورزشگاه ها)
- منازل اقوام و خویشان
- اماکن اجاره ای
- استفاده از ماشین آلات

آنچه را که آسیب دیدگان پس از سانه در اختیار دارند و می توانند به عنوان سر پناه قرار دهند را سرپناه اضطراری می گویند.

● ایجاد اردوگاه اسکان اضطراری:

مواردی که در ایجاد اردوگاه اضطراری باید مورد توجه قرار گیرد به شرح زیر است:

- انتخاب محل و مکان مناسب
- تسطیح و خیابان بندی و نصب چادرهای اسکان یا پیش ساخته ها

- تسهیلات ضروری در اردوگاه
- تأسیسات در اردوگاه
- تشکیلات اردوگاه

● مسائل و مشکلات اردوگاه:

- بازماندگان را به آواره تبدیل می کند.
- توان خانواده را در نجات اموال و بیرون کشیدن مصالح ساختمانی بر جای مانده، کم می کند.
- بعضاً نیاز غیر طبیعی به سر پناه موقت، پدید می آورد. (برای وسایل و اثاثیه خود به سر پناه

نیاز دارند).

- امکان کمک مردم مناطق مجاور را به بازماندگان کاهش می دهد.
- موجب تاخیر در بازسازی می شود.
- با ایجاد فشارهای روحی تازه، مانند جدایی افراد خانواده و زندگی در محیطی نا آشنا می گردد.
- التیام روانی باز ماندگان را به تعویق می اندازد.

● چادر:

سازه ای از پیش طراحی و ساخته شده که معمولاً دارای پوششی از جنس برزنت، کتان یا نایلون ضخیم و اسکلتی از جنس چوب، فلز و... می باشد و در اندازه های متفاوت به منظور کاربری های مختلف ساخته می شود؛ چادر یکی از آسان ترین، قدیمی ترین و راحت ترین روش های تأمین سرپناه موقت است.

● ویژگی ها و مزایای چادر:

- سبک، کم حجم و قابل انتقال
- انبارداری راحت
- تهیه و حمل آسان
- برپایی سریع و آسان
- نگهداری و انبار کردن آسان
- ارزان و کم هزینه بودن

● معایب چادر:

- فرسودگی
- فضای محدود برای اقامت یک خانواده
- قابل توسعه نیست
- خطرپذیری در برابر آتش
- عدم تحمل برودت و حرارت
- زمان بهره گیری کوتاه

● انواع چادر براساس گنجایش:

- انفرادی
- گروهی
- انباری

● انتخاب محل برپایی چادر:

- در محلی امن و به دور از خطر باشد.
- خشک و بدون گل و لای باشد.
- خاک آن سست نبوده و امکان کوبیدن میخ را داشته باشد.
- سنگلاخ نباشد.
- محل برپایی چادر نباید نم و رطوبت زیاد داشته باشد.
- در محل های گود و حریم رود خانه ها، خطر بروز سیلاب در نظر گرفته شود.
- محل های مرتفع و قله ها به جهت خطر باد و صاعقه مناسب نیستند.
- در مناطق پر درخت از محوطه های خالی از درخت استفاده شود .
- در مناطق برف گیر، احتمال سقوط بهمن باید مدنظر باشد.
- در نزدیکی محله ای جمع آوری زباله و فضولات و فاضلاب نباشد.
- در کنار و یا روی لانه حیوانات مانند مورچه ها و... نباشد.

● چگونگی برپایی چادر:

- شیب محل برپایی نباید بیش از ۱۰ درجه باشد.
  - در نزدیکی چاه ها نباشد.
  - در کنار ساختمان های مرتفع و تیرهای چراغ برق ترانس دار نباشد.
- چگونگی برپایی چادر:**
- هر نوع چادر روش مخصوص برپایی به خود را دارد؛ اما بیشتر چادرهای تیرک دار با روش مشابهی برپا می شوند.
- ابتدا تیم برپایی چادر باید کار گروهی و تیمی را برنامه ریزی کرده و تقسیم وظیفه کنند.
  - پیش از نصب چادر، زاویه باد غالب منطقه را در نظر بگیرد. چادر باید به گونه ای برپا شود که باد با زاویه ۹۰ درجه به پهلو یا با زاویه ۴۵ درجه از پشت به کنج مخالف درب باز شده برخورد نماید.
  - محل برپایی چادر باید حداقل ۱۲ متر و حداکثر ۴۸ متر مربع باشد.

منابع

- آماد و پشتیبانی در سوانح، شریفی سده، مهرباب، قریشی تبار، احمد، تهران، انتشارات مؤسسه علمی کاربردی هلال ایران، ۱۳۹۰
- کارگروهی، لیلا ذکریایی، محمدرضا هداوندی، زمستان ۱۳۹۸
- مستند سازی و گزارش دهی در مدیریت بحران، حسین شریف آرا، چاپ دوم ۱۳۹۷
- درسنامه عمومی امداد، معاونت آموزش و پژوهش جمعیت هلال احمر استان اصفهان
- مقابله با بلایا، جان اچ، ترجمه عباس باقری یزدی، سال ۱۳۸۲
- اصول و مبانی مدیریت بحران، جهانگیری، کتایون، تهران، انتشارات مؤسسه علمی کاربردی هلال ایران، ۱۳۹۰
- اصول و مبانی مدیریت بحران، تهران، انتشارات مؤسسه علمی کاربردی هلال ایران
- کمک های اولیه روانشناختی، یوفرکرک، سال ۱۳۸۲
- مدیریت بحران، دکتر علی ربیعی، سال ۱۳۹۲
- جزوه مدیریت بحران، سطح پایه، ویژه مدیران شعب دفتر امور آموزش تخصصی و ضمن خدمت
- مخاطرات طبیعی، دکتر کمال امیدوار، سال ۱۳۹۲
- مفهوم سیستم هشدار سریع در مدیریت بحران، ۱۳۹۵
- حداقل استانداردهای کمک رسانی در بلایا، دکتر وحید حسینی (اسفیر)، سال ۱۳۹۴
- ارزیابی نیاز و پشتیبانی در حوادث، دکتر وحید حسینی، سال ۱۳۹۴
- اصول و فنون مداخله روانشناختی در بحران، دکتر خدابخش احمدی، بهار ۱۳۸۸
- دستورالعمل انبارهای امدادی، دکتر احمد اسفندیاری، دی ماه ۱۳۸۸
- بهداشت روان در بحران ها، ترجمه دکتر سید جلال صدرالسادات، بهار ۱۳۸۹
- ساختار و سازمان مدیریت حوادث و سوانح (مدیریت بحران) بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، سازمان مدیریت بحران، ۱۳۹۵

فرم ارزیابی مناطق آسیب دیده

مشخصات گروه ارزیابی و منطقه مورد بررسی	
تاریخ بازدید :	ساعت بازدید :
بازدید کنندگان:	منطقه مورد بازدید :
	شهرستان :
	شبکه بهداشتی درمانی :
	مرکز بهداشتی درمانی :
فاصله تا مرکز شهرستان	
مشخصات بحران	
تناوب رخدادها (تاریخ / نوع)	
۱-	
۲-	
۳-	
تغییرات عمده ایجاد شده ناشی از بحران (زیرساختی ، بهداشتی ، ارتباطی)	
اطلاعات جمعیتی	
تعداد ساکنین :	
تعداد خانوار تحت پوشش:	
در صد خانواده های متدثر از بحران :	
تغییرات جمعیتی پس از بحران	
عوامل ایجاد آسیب پذیری:	
در جمعیت:	
در منطقه:	

۱- اطلاعات سازمان ارزیابی کننده	
۱- نام سازمان یا ارگان	نیازهای فوری شناسایی شده اند:
	بله ☐ خیر ☐
۲- نام یا عنوان ارزیاب	
۳- تلفن.....-.....-..... ۴- ایمیل یا سایر وسایل ارتباطی	
۲- نوع تسهیلات ، نام و اطلاعات سرشماری	
۵- نوع سکونتگاه ☐ بازایی یا جمعی ☐ نیازهای خاص ☐ سایر ..... ۶- تسهیلات ARC بله ☐ خیر ☐ NA/Unk ☐	
۷- کد ARC.....	
۸- تاریخ تاسیس سکونتگاه ...../...../..... (روز/ماه/سال) ۹- تاریخ ارزیابی ...../...../..... (روز/ماه/سال)	
۱۰- ساعت ارزیابی ..... : ..... am ☐ pm ☐	
۱۱- نتیجه ارزیابی ☐ قبل عملیاتی ☐ ابتدایی ☐ روتین ☐ سایر	
۱۲- نام مکان و توضیح آن	
۱۳- آدرس خیابان :	
۱۴- شهر یا استان ..... ۱۵- کد پستی ..... ۱۶- طول و عرض جغرافیایی.....	
۱۷- ...../...../.....	
۱۸- نام تسهیلات نوع تماس با آن ..... ۱۹- نوع تسهیلات ☐ مدرسه ☐ مراکز فرهنگی ☐ سایر	
۲۰- تلفن.....-.....-..... ۲۱- فکس.....-.....-.....	
۲۲- ایمیل یا سایر وسایل ارتباطی.....	
۲۳- آمار کنونی ..... ۲۴- ظرفیت یا حجم تخمین زده شده	
۲۵- شماره سائین ..... ۲۶- شماره ارزیاب یا کارمند	

د: برآورد نیازها	
نیازهای دارای اولویت	عوامل تهدید کننده نیازمند اقدام فوری در این فاز
اقدامات لازم در این مرحله	عوامل تهدید کننده نیازمند مراقبت

الف) میزان آب مورد نیاز بر اساس استاندارد اسفیر محاسبه شود

ب) تعداد توالت بهداشتی مورد نیاز به ازای هر خانوار یک واحد محاسبه شود

جمعیت هلال احمر
استان خراسان رضوی
معاونت آموزش و پژوهش